

Monipaikkaisuus ja syrjäseutujen tulevaisuus

Koronaviruksen aluekehitykselliset vaikutukset Pohjois-Suomen matkailukunnille

Arttu Mäkipää

791631S

Pro gradu -tutkielma

Maantieteen koulutusohjelma

Oulun yliopisto

2021

Yksikkö: Maantieteen tutkimusyksikkö	Pääaine: Maantiede	
Tekijä: Mäkipää Arttu Hannu Hermanni	Opiskelija- numero: 2461595	Tutkielman sivumäärä: 80 s. + I liit.
Tutkielman nimi: Monipaikkaisuus ja syrjäseutujen tulevaisuus. Koronaviruksen aluekehitykselliset vaikutukset Pohjois-Suomen matkailukunnille.		
Asia- sanat: Monipaikkaisuus, koronavirus, etätyö, asuminen, matkailukeskus, syrjäseutu, Pohjois-Suomi		
Tiivistelmä: <p>Modernissa yhteiskunnassa monipaikkaisuus on yleinen ilmiö. Monimuotoisena elämäntapana se tuottaa mahdollisuuksia ja haasteita. Samalla se on kuitenkin ollut huonosti tunnettu ja huomioitu ilmiö. Vuonna 2020 alkanut koronaviruspandemia on nostanut monipaikkaisuuden erityisen ajankohtaiseksi kokonaisuudeksi. Se on pakottanut ihmiset ja yhteiskunnan sopeuttamaan omaan toimintaansa uudelleen. Muutoksesta voi seurata pidempiaikaisiakin kehityskulkuja.</p> <p>Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkittiin, kuinka monipaikkaisuus vaikuttaa Suomen syrjäseutujen toimintaan ja aluekehittämiseen. Tarkempana tutkimusalueena olivat Pohjois-Suomen matkailuun keskittyneet tunturikeskuskunnat. Tarkastelua syvennettiin selvittämällä, millaisia mahdollisuuksia ja haasteita koronaviruksen seurauksena on ilmennyt ja odotetaan ilmenevän tutkimusalueen kunnissa. Tutkimuksen pohjana käytettiin kolmea haastattelua, joihin osallistui viisi alueen kunnissa työskentelevää henkilöä. Lisäksi tukevana aineistona hyödynnettiin Lapin tulevaisuuskuvat 2040-luvulla -raporttia (Kivinen ym. 2021a) ja Lapin korona exit -tiekarttaa (Kivinen ym. 2021b). Aineistojen sisältöä analysoimalla vastattiin asetettuihin tutkimuskysymyksiin pyrkien tuottamaan tietoa monipaikkaisuuden ja koronaviruksen vaikutuksista.</p> <p>Tutkimuksen johtopäätöksenä esiin nousi tarve pyrkiä eroon kaupunkien ja maaseutujen vastakkainasettelusta. Suomessa voitaisiin siirtyä kohti vuorovaikutteista monipaikkaista yhteiskunta-ajatusta. Usein syrjäseudut tulkitaan kuihtuviksi alueiksi, vaikka kausittaisen väestön määrä kasvattaa sesonkeina väestön määrää merkittävästi. Tällä on elinvoimaa parantava vaikutus. Monipaikkaisuus onkin merkityksellinen ja mahdollisuuksia tuottava ilmiö Pohjois-Suomen matkailukunnille, ja se pyritään ottamaan monipuolisesti huomioon niiden toiminnassa.</p> <p>Suurimmat haasteet ja avoimet kysymykset liittyvät valtion tason linjauksiin vaki- ja vapaa-ajan asukkaan erottelusta ja kunnallisveron maksamisesta. Koronaviruksen näkökulmasta tulevaisuus näyttäytyy Pohjois-Suomen matkailukunnissa positiivisena. Kehityksestä odotetaan seuraavan uusia vakituisia ja monipaikkaisia asukkaita sekä uusia mahdollisuuksia esimerkiksi etätyömatkailun seurauksena. Yhteiskunnallisen muutoksen ja monipaikkaisuuden yleistymisen vuoksi ilmiön tutkimukseen, tilastointiin ja huomioimiseen tulee panostaa.</p>		
Muita tietoja:		
Päiväys: 17.06.2021		

Sisältö

1 Johdanto	4
2 Monipaikkaisuus	6
2.1 Monipaikkaisuus yhteiskunnallisena ilmiönä	8
2.2 Monipaikkaisuuden tutkimus	13
2.3 Monipaikkainen asuminen	18
2.4 Monipaikkainen työskentely	21
3 Suomen aluerakenteen kehitys ja monipaikkaisuus	25
3.1 Monipaikkaisuuden alueelliset vaikutukset	30
3.2 Infrastrukturi	33
3.3 Työskentelyn monipaikkaisuus Suomessa	36
3.4 Kaksoiskuntalaisuus	38
4 Koronavirus	39
5 Pohjois-Suomen matkailukunnat	41
6 Aineisto ja menetelmät	46
7 Lapin tulevaisuuden näkymät	48
8 Haastattelut	51
8.1 Haastattelu 1	51
8.2 Haastattelu 2	55
8.3 Haastattelu 3	58
9 Johtopäätökset	61
10 Pohdinta	64
Lähdeluettelo	74
Aineistolähteet	80
Liitteet	81

1 Johdanto

Monipaikkaisuus on osa monen suomalaisten elämää (Pitkänen & Strandell 2018: 15). Muun muassa liikkumisen kehittyminen ja vapaa-ajan lisääntyminen ovat mahdollistaneet ihmisten tehokkaamman liikkumisen ja arjen rakentumisen eri paikkoihin (Haukkala 2011). Erityisesti digitalisaatiolla on ollut paikkariippuvuutta löyhentävä vaikutus (Millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018: 37). Ihmisistä on tullut monipaikkaisempia. Tyypillinen monipaikkainen elämänmuoto suomalaisille on vapaa-ajan viettäminen maaseuduilla. Kokonaisuutena monipaikkaisuus ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, kuten tässä tutkimuksessa myöhemmin osoitan. Syyt ja taustat ilmiön takana vaihtelevat, mikä hankaloittaa myös sen tutkimista. Monipaikkaisuus onkin huonosti tunnistettu ilmiö (Wood ym. 2015), jolla on vaikutuksia eri yhteiskunnan osaluilla (esim. Hilti 2016). Erityisen kiinnostavan ja ajankohtaisen monipaikkaisuudesta tekee koronaviruksen aiheuttama muutos, joka on pakottanut ihmiset ja yhteiskunnan sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Tämä on tarkoittanut muun muassa etätyöskentelyn nopeaa yleistymistä, matkailun vähenemistä ja ihmiskontaktien minimoimista. Monipaikkainen elämä muuttaa tilan merkitystä (Wood ym. 2015), kuten myös koronavirus on tehnyt.

Pandemian tuottama globaali yhteiskunnallinen kriisi ja murros ovat herättäneet keskustelua ihmisten tulevaisuuden sijoittumisesta ja käyttäytymisestä, sekä kuntien aseman kehityksestä Suomessa. Kriisistä on seurannut ennennäkemättömiä muutoksia ihmisten liikkuvuudessa (Willberg ym. 2021) ja yksi esille noussut ilmiö on ollut ihmisten liikkuminen pois kaupungeista. Tutkimuksen mukaan maaseuduilla vietetty aika on pidentynyt merkittävästi epidemian aikana (Järv ym. 2020) ja esimerkiksi vapaa-ajanasunnon muuttaminen vakituiseksi asunnoksi kiinnostaa useampia (Lähdetluoma 2020). Yhteiskunnallisen muutoksen myötä monipaikkaisen asumisen ja työskentelyn tuottamat mahdollisuudet ja haasteet harvaan asutuille seuduille ovat nousseet yleiseksi aiheeksi yhteiskunnallisessa keskustelussa. Uutisoinnin ja julkaisujen perusteella monipaikkaisuuden ja koronaviruksen aiheuttamaan muutokseen liittyy positiivisia kehitysodotuksia maaseuduilla. Esimerkiksi kehittämisasiantuntija Essi Kiili (2020) arvioi kiinnostuksen maaseutuja kohtaan kasvaneen.

Monipaikkaisuuden ja maaseudun ajankohtaisuus näkyy myös erilaisissa hankkeissa. Esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriön alaisuudessa toimii uusi monipaikkaisuuden mahdollisuudet -työryhmä (Kiikkala 2021). Ministeriön organisoima, Suomen suurimpana ideafestivaalina itseään markkinoiva, Maaseutuparlamentti taas pyrkii muun muassa lisäämään tietoa monipaikkaisuuden mahdollisuuksista ja digitalisaatiosta (Ohjelman kolme polkua).

Esimerkkejä löytyy myös kuntatasolta. Vesannon ja Leppävirran yhteisessä ”maaseudun uudet asumisratkaisut” -hankkeessa pyritään tavoittelemaan ja houkuttelemaan uusia ihmisiä maalle erityisesti etätöiden yleistymisen myötä (Lemettinen 2020). Kuhmo puolestaan pyrkii hankkeessaan parantamaan pito- ja vetovoimaansa monipaikkaisuutta tukien (Pittoa ja vetoa Kuhmoon -hanke). Etelä-Savossa vapaa-ajanasuminen koetaan alueen voimavaraksi ja monipaikkaisuus on nostettu yksipaikkaisen kaupungistuvan yhteiskunnan vastavoimaksi (Rantanen ym. 2019).

Se miten koronaviruksen tuomat muutokset jäävät voimaan pandemian väistyttyä on tässä vaiheessa mysteeri, mutta muutoksia voidaan ennakoida. Esimerkiksi Keskustan puheenjohtaja Annika Saarikko kannustaa pitämään etätöimahdollisuuden pysyvänä vaihtoehtona myös koronan jälkeisenä aikana (Simola 2020). Tämä keskustelu herättää kysymyksen siitä millainen maaseutujen tulevaisuuden rooli voisi olla Suomessa, jossa ihmiset ovat tottuneet jo käymään syrjäseuduilla esimerkiksi vieraillessaan isovanhemmillaan, kesämökeillään tai hiihtokeskuksissa. Voisiko koronalla ja monipaikkaisuudella olla pitkäkestoisia tulevaisuuden vaikutuksia maaseutujen elinvoiman ja vetovoiman kannalta, kun jo vuonna 2011 on nähty merkkejä uudenlaisesta maaseutujen ja yhteisöjen arvostuksesta (Haukkala 2011)? Voivatko kunnat aktiivisesti hyödyntää monipaikkaisuutta oman etunsa ajamisessa Suomessa tai millaisia haasteita kehityksestä voi niille ilmentyä?

Tähän tulevaisuusorientoituneeseen keskusteluun tämä opinnäytetyö pyrkii osallistumaan. Tarkempaan tarkasteluun nostan työssäni Pohjois-Suomen matkailukeskuskunnat, koska ne ovat erityisiä monipaikkaisuuden keskittymiä muutoin syrjäisellä sijainnilla. Nämä paikat ovat tottuneet hankkimaan elinvoimaa monipaikkaisista ihmisistä ja siten niillä voi olla omalaatuisia kokemuksia sen vaikutuksista. Lisäksi ne ovat kärsineet koronasta matkailuelinkeinon olosuhteiden muututtua ja siten joutuneet sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Esitän työssäni seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Minkälaisia mahdollisuuksia ja haasteita monipaikkaisuuden ja koronaviruksen odotetaan tuovan Pohjois-Suomen kausimatkailukunnille?
2. Vaikuttaako koronavirus ja monipaikkaisuus Pohjois-Suomen kausimatkailukuntien kehittämiseen?

Monipaikkaisuuskeskustelun alustamiseksi käsittelen aluksi, mitä monipaikkaisuus on sekä miten sitä on tutkittu ja määritetty. Tarkempaan tarkasteluun otan asumisen ja työskentelyn monipaikkaisuuden. Kolmannessa luvussa tarkastelen Suomen aluerakenteen kehitystä, koska sen

yleispiirteinen tarkasteleminen auttaa ymmärtämään syrjäseutujen nykyistä asemaa. Sen jälkeen käsittelen suomalaista monipaikkaisuutta ja koronaviruksen aiheuttamia vaikutuksia. Luvuissa viisi ja kuusi kuvaan tarkemmin Pohjois-Suomen tunturikeskuksia tutkimusalueena sekä käyttämiäni aineistoja ja menetelmiä. Työn aineisto on kerätty haastattelemalla alueella työskenteleviä henkilöitä sekä tutkimalla kahta alueen tulevaisuutta käsittelevää julkaisua. Lopuksi teen havaintojen perusteella johtopäätöksiä, vastaan asettamiini tutkimuskysymyksiin ja pohdin aihepiiriä tutkimuksen pohjalta.

2 Monipaikkaisuus

Asuminen, työnteko ja muut ihmisen toiminnot, kuten harrastaminen ja kuluttaminen sijoittuvat johonkin aikaan ja paikkaan (Haukkala 2011). Monipaikkaisuus on yleispiirteinen termi, joka viittaa yksilön jokapäiväiseen elämään spatiaalisesti erottuneissa paikoissa (Dittrich-Wesbuer ym. 2013: 410). Ilmiölle ei kuitenkaan ole olemassa yhtä yksinkertaista selitystä, vaan monipaikkaisuuden merkitys on moninainen (Nadler 2009: 21–27). Määritelmän kehittäminen on hankalaa monipaikkaisten toimintojen laajan kirjon ja tarkan rajaamisen vaikeuden takia (Weichhart 2015a: 62–63). Nadlerin (2009: 21) mukaan monipaikkaisuus tarkoittaa ensisijaisesti ilmiötä, jossa ihminen ylläpitää useampaa asuinpaikkaa ja vaihtelee niiden välillä toteuttaakseen jokapäiväistä elämäänsä. Se on pitkäaikaisia elämistratkaisuja kahden tai useamman paikan välillä (Hilti 2016: 467). Oleellisena tällaiselle elämäntyyliille pidetään usein syklisyyttä (Dick & Reuschke 2012), sillä kertaluontoinen liike ei lukeudu monipaikkaisuuteen. Esimerkiksi muuttaminen pysyvästi uuteen asuntoon samalla vanhasta luopuen ei lukeudu tyypillisesti monipaikkaisuuden alle. Selitys hankaloituu, jos henkilö kuitenkin muuttaa säännöllisesti luopuen aina edellisestä asunnostaan.

Pohjimmiltaan monipaikkaisuuden mahdollistaa ihmisten kyky liikkua eri paikkojen välillä (Weichhart 2015a: 61). Monipaikkaisilla elämistratkaisuilla pyritään hyödyntämään eri paikkojen ominaisuuksia omia ja kotitalouden tavoitteita edistävästi (Wood ym. 2015). Weichhartin (2015a: 62–63) selityksen mukaan monipaikkaisuus perustuu ajatukseen, että yksilöt, ihmisjoukot ja taloudelliset toimijat pyrkivät heidän tavoitteisiinsa samanaikaisesti tai vaihtelevasti eri paikoissa, koska hyödykkeet, resurssit, ominaisuudet ja hyötymismahdollisuudet ovat jakautuneet epätasaisesti eri paikkoihin. Samoin infrastruktuuri, kulttuuri- ja viihdetarjonta sekä vapaa-ajan mahdollisuudet ovat erilaisia eri paikoissa. Jokainen paikka tarjoaa omat mahdollisuutensa sekä rajoitteensa, ja liikkuminen niiden välillä voi täydentää ihmisen tarpeita ja haluja (Weichhart 2015a: 64). Monipaikkaisuus voi ilmetä esimerkiksi vapaa-ajan asumisena,

monipaikkaisena työskentelynä, opiskeluna eri paikkakunnalla tai uusioperheiden kahtena kotina (Alasalmi ym. 2020: 10). Haukkalan (2011) mukaan monipaikkaisuus rakentuu eri paikoissa tapahtuvasta työstä, liikkumisesta ja asumisesta sekä identiteetistä, kokemuksista ja vapaa-ajan toiminnoista. Kun ennen elinympäristö oli suhteellisen pieni, on ihmisillä nykyään useita merkityksellisiä paikkoja, ja liikkuminen niiden välillä on tehokasta. Näin paikkaidenteetti ja yhteisöllisyys kehittyvät jatkuvasti uudelleen ja monen ihmisen arki koostuu eräänlaisista välitiloista. Fyysisen olemisen lisäksi monipaikkaisuus tarkoittaaakin Haukkalan (2011) mielestä myös henkistä monipaikkaisuutta. Silloin ihmisen elämä ja sen mielekkyys eivät ole sidoksissa tiettyyn yhteen paikkaan vaan eri paikat täydentävät kokonaisuutta. Monipaikkaisessa yhteiskunnassa myös erilaiset ihmiset ja yhteisöt ovat sekoittuneet ja tekevät yhteistyötä.

Monipaikkainen henkilö on vaihtelevasti läsnä ja poissaoleva eri paikoissa (Schier ym. 2013a: 441–448). Läsnä olemisen valinta perustuu erilaisiin odotuksiin ja velvoitteisiin. Kysymys siitä, miten yksilöt tasapainottavat monipaikkaisen elämäntapansa kiinnittää huomiota ilmiön prosesseihin, intensiteetteihin, rytmeihin sekä ihmisten, ideoiden ja mielikuvien liikkumiseen. Samoin kiinnostavia ovat erilaiset asumisen, liikkumisen ja kommunikaation muodot. Niiden avulla esimerkiksi perheet löytävät tasapainon läsnä- ja poissaolon välille. Seidl (2007: 107) kuvaa monipaikkaisuutta mahdollisuutena kokea elämää toisessa tilassa, joka näyttäytyy henkilölle vaihtoehtoisena maailmana. Toisaalta tutkijoiden näkemysten perusteella monipaikkaisuus ei ole erillisiä rajautuneita paikkoja, vaan tilan ja jokapäiväisen elämän välille muodostuneita suhteita.

Kahden tai useamman asuinpaikan välille jakautuva elämä liittyy usein eri merkityksellisten paikkojen välillä liikkumiseen (Hiltunen & Rehunen 2014: 1). Siten monipaikkaisuus on enemmänkin paikkojen verkostoitumista ja lähentymistä kuin niiden erkaantumista (Rolshoven 2008: 17). Paikkojen interaktiivisuus hajottaa spatiaaliset käytännöt verkostoksi, josta muodostuu uudenlainen virtojen tila (Castells 2000: 429). Läsnä ja poissa olemisen tavoin liikkuminen ja kiinnittyminen sekä niiden syklinen vaihtelu ovat monipaikkaisuudelle ominaisia (Hilti 2016: 468). Monipaikkaiset toimijat yhdistelevät liikkuvuutta sekä vakiintuneisuutta ja liikkumattomuutta erilaisiin taustatekijöihin ja individualistiseen valintaan perustuen (Weiske ym. 2015: 393). Monipaikkaisuus onkin jokapäiväisen elämän spatio-temporaalista organisointia (Schier ym. 2013a: 441). Siten kysymykset tilasta, ajasta ja paikasta ovat tärkeässä roolissa monipaikkaisuuden kontekstissa. Ne muodostavat kokonaisuuden, mikä yhdessä toisten ihmisten vaikutuksen kanssa luo yksilön elämän rungon (Hägerstrand 1970 Weichhartin 2015b: 381–382 mukaan). Monipaikkainen asuminen on aiheuttanut tarpeen pohtia paikkaa ja tilaa sekä niiden suhdetta uudelleen (Wood ym. 2015).

2.1 Monipaikkaisuus yhteiskunnallisena ilmiönä

Kokonaisuudessaan monipaikkaisuus siis kehittää ihmisten paikkasidonnaisuutta, identiteettiä sekä tilakäsitystä, joiden perusteella he rakentavat päivittäistä elämäänsä. Monipaikkaisuuden ymmärtäminen voi selittää ihmisten tilallista sijoittumista ja toimintaa. Toisin kuin aikaisemmin saattoi ymmärtää, monipaikkaisuus ei kuitenkaan ole uusi ilmiö, sillä ihmiset ovat olleet aikaisemminkin sitoutuneita useaan paikkaan ja liikkuneet niiden välillä (Weiske ym. 2015; Wood ym. 2015; Hilti 2016). Tutkimusten mukaan ilmiö on kuitenkin ollut nopeassa kasvussa modernin yhteiskunnallisen kehityksen, sekä globalisaation, muuttoliikkeiden ja yhteiskunnallisen ajattelun muutoksen (Ohnmacht ym. 2009: 1), seurauksena. Monipaikkaisuuden kasvava merkitys on nostanut useita monimutkaisia sosiaalisia, poliittisia, taloudellisia, hallinnollisia ja suunnittelullisia kysymyksiä (Hilti 2016). Uusi kehitys, jonka seurauksena ihmiset liikkuvat enemmän luo tarpeen tuntea ja ottaa huomioon monipaikkaisten ihmisten heterogeeniset tarpeet (Hilti 2016: 479–480; Di Marino & Lapintie 2018: 4).

Modernisaatiokehityksen seurauksena monipaikkaisuus on myös läheisesti yhteydessä tyypillisiin globaalin modernin yhteiskunnan ominaisuuksiin (Hilti 2016: 468). Tällaisia ovat muun muassa muuttoliikkeet, transnationalisaatio, työolosuhteiden muutokset, uudet teknologiat, kommunikaatioyhteydet, massaturismi ja tehokas liikenne. Nykyisestä työkuultuurista ja työperäisestä liikkumisesta voidaan käyttää esimerkkinä Suomessa työskenteleviä virolaisia rakennustyöntekijöitä, joista esimerkiksi Helsingin Sanomat kertovat uutisessaan (Onali 2020). Modernissa yhteiskunnassa monipaikkaisuutta vahvistavia voimia ovat individualisaatio, joustavuus, nopeus ja liikkuvuuden kehittyminen (Weiske ym. 2015: 392). Niiden seurauksena ihmiset voivat helpommin ja vapaammin valita elämisen tyylinsä ja paikkansa.

Kokonaisuudessaan liikkumisen vapauden ja helppouden lisääntyminen on oleellinen monipaikkaisuuden edistäjä (Wood ym. 2015). Weichhart (2015b: 388) nostaa esille digitaalisen vallankumouksen ja liikenteen kehityksen, jotka ovat tehostuneet teknologisten innovaatioiden myötä (Nadler 2009: 1). Nämä kaksi tekijää ovat muuttaneet merkittävästi taloudellista toimintaa, maantieteellistä riippuvuutta ja yleisesti globaalia yhteiskuntaa. Joustavuuden näkökulmasta merkittävä monipaikkaisuuden edistäjä on työmarkkinoiden joustavuuden lisääntyminen (Dittrich-Wesbuer ym. 2013: 409), jota on tukenut digitalisaation mahdollistama paikkarippumattomuus (Huovari ym. 2020: 2). Sähköisen kommunikaation ja informaatiojärjestelmien kehittyminen mahdollistaa spatiaalisen läheisyyden ja jokapäiväisten toimintojen riippuvuuden vähentymisen (Castells 2000: 424).

Kehityskulku on nostanut elämänlaatua osalla ihmisryhmistä, kehittänyt infrastruktuuria sekä muokannut ihmisten arkielämän rakentumista ja mahdollisuuksia liikkuu ja integroitua eri paikkoihin (Wood ym. 2015). Kaikilla monipaikkaisuus ei kuitenkaan perustu omaan valintaan ja ilmiöstä voidaan erotella vapaaehtoinen ja pakotettu monipaikkaisuus (Haukkala 2011). Vapaaehtoisuudella tarkoitetaan nimensä mukaisesti omasta tahdosta tapahtuvaa monipaikkaisuutta, jolloin puhutaan esimerkiksi vapaa-ajan asumisesta tai harrastustoiminnasta. Tässä tapauksessa monipaikkaisuus on siis aktiivisesti valittu elämäntyyli (Hilti 2016: 468). Haukkalan (2011) mukaan myös henkilön identiteetti on tällöin usein useaan paikkaan kohdistuva. Mikro- ja mesotasolla vapaaehtoisen monipaikkaisuuden taustalla ovat yksilön motiivit, tarpeet, toiveet ja aiheet sekä ulkoiset työntövoimat ja rajoitteet (Weichhart 2015b: 385–387). Nämä tekijät linkittyvät henkilön ajatteluun, toimintoihin ja vuorovaikutukseen muiden ihmisten ja ympäristön kanssa. Korkeampana pyrkimyksenä valinnoille ja toiminnoille voidaan nähdä hyvän elämän tavoittelu – käsitys hyvästä elämästä ja mahdollisuudet sen tavoitteluun vain eroavat. Weichhartin (2015b) artikkelin perusteella voidaan ajatella, että vapaaehtoista monipaikkaisuutta ilmenee, kun sen hyödyt ylittävät kustannukset. Tärkeimmät kustannukset hän jakaa rahallisiin ja sosiaalisiin. Rahalliset kustannukset ovat monipaikkaisuudesta johtuvia rahallisia kuluja. Tällöin puhutaan esimerkiksi matkustamiseen ja asumiseen liittyvistä kustannuksista. Sosiaaliset kustannukset taas ovat sellaisia, jotka tulevat esimerkiksi matkustamisen rasitteista tai perheen etäisyydestä. Niiden mittaaminen on vaikeampaa kuin rahallisten kustannusten, mutta niillä on tärkeä merkitys valintojen taustalla.

Usein talous nähdään tärkeimpänä monipaikkaisuutta rajoittavana tai kannustavana voimana (Weichhart 2015a: 61–63). Tällä tarkoitetaan käytännössä, että taloudellinen toimija pyrkii tehostamaan toimintaansa ja hankkimaan tuloja. Esimerkiksi monikansalliset yritykset hakeutuvat eri paikkoihin tehostaakseen toimintaansa. Tietoliikenteen kehittyminen ja erilaisien rajoitteiden ja rajojen vähentyminen on mahdollistanut taloudellisten toimijoiden toiminnan eri puolilla maailmaa. Sama koskee myös esimerkiksi sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä. Rahaan perustuva monipaikkaisuus realisoituu parempina ansaintamahdollisuuksia tai pienempinä kustannuksina (Weichhart 2015b: 387). Myös Haukkala (2011) nostaa taloudellisen tilanteen tärkeimmäksi monipaikkaisuuden rajoitteeksi, sillä korkeammat tulot mahdollistavat esimerkiksi erilaisten hankintojen tekemisen. Arkipäiväisessä ajattelussa ja tutkimuksessa monipaikkaisuus onkin nähty usein kaksinapaiseksi ilmiöksi, johon mukaan luetaan taloudellisesti rajoittumattomat ja rajoittuneet ihmiset (Hilti 2016: 468). Todellisuudessa monipaikkaisuus on kuitenkin dynaaminen ja moniulotteinen yhteiskunnallinen ilmiö, eikä pääoma ole ainoa rajoittava tekijä. Rahan ja yhteiskunnallisten taustatekijöiden, kuten infrastruktuurin kehityksen,

digitaalisen kehityksen ja työskentelyn joustavuuden lisäksi monipaikkaisuuden kannalta tärkeitä motiiveja ja rajoitteita ovat esimerkiksi ihmissuhteet (Dick & Reuschke 2012: 179–188), perhe, elämisen trendit (Hiltunen & Rehunen 2014), yksilön kokemukset (Schier ym. 2013a: 441), elämänlaatu, haaveet tietynlaisesta asuinpaikasta, kiintymys kotipaikkaan ja vapaa-ajan mahdollisuudet (Weichhart 2015b: 387). Yhteistä niillä on kokemus lisäarvoa tuottavasta vaikutuksesta omaan ja perheen elämään.

Tunteisiin ja ihmissuhteisiin liittyvät sosiaaliset kustannukset ovat tärkeitä monipaikkaisuutta ohjaavia tekijöitä (Schier ym. 2013a: 441). Esimerkiksi toisessa paikassa asumisen kustannuksena voi olla erillään perheestä asuminen ja sen aiheuttamat negatiiviset vaikutukset. Spatiaalinen liikkuminen vaikuttaa perheisiin kulujen, tarvittavan fyysisen ja henkisen energian sekä fyysisen etäisyyden kautta (Lück & Schneider 2010: 123–146). Läheisyys on tärkeää perhesuhteiden ylläpitämisessä ja esimerkiksi lasten hoidossa, mitä perheenjäsenen liikkuminen häiritsee sitä. Siten mobiliteetti voidaan nähdä parisuhteiden rakentamisen ja ylläpitämisen, lasten hankkimisen ja hyvien perhesuhteiden kehittymisen häirtana. Mobiliteetin lisääntyessä perheen perustaminen ja perhe-elämä vaikeutuvat. Siten perhesuhteiden näkökulmasta on todennäköisempää, että suhteet vaikuttavat liikkumiseen kuin että liikkuminen perhe-elämään. Työhön liittyvä liikkuminen taas vaikuttaa useammin perhesuhteisiin. Virtuaalinen mobiliteetti voi helpottaa työn aiheuttamaa liikkumisen painetta sekä antaa vapautta henkilökohtaisen- ja perhe-elämän rakentumiselle. Monipaikkaisuudessa makro- ja mikrotason muuttajat siis vaikuttavat yksilöiden ja perheiden ratkaisuihin (Weichhart 2015b: 388). Esimerkiksi edellä mainitut yksilöiden ja kotitalouksien taloudelliset motiivit tai perhesuhteiden ylläpitämisen helppous ovat mikrotason muuttajia ilmiön taustalla. Makrotason sosio-ekonominen tilanne tai digitaalinen vallankumous taas ohjaavat mikrotason taloudellisia tilanteita ja kommunikaatiota, jolla voi olla vaikutusta monipaikkaisuuden todennäköisyyteen. Spatiaaliset muodot ja prosessit muodostuvat yhteiskunnan dynamiikasta (Castells 2000: 441). Tämä sisältää ristiriitaiset trendit, jotka johtuvat omia tavoitteita ja arvojaan toteuttavien yksilöiden strategioista ja niiden konflikteista.

Rajoitteista puhuessa on huomattava, ettei vapaaehtoinen monipaikkaisuus tarkoita, että kaikilla olisi tasapuoliset mahdollisuudet monipaikkaisuuteen. Ilmiön taustalla olevat rajoitteet luovat epätasa-arvoisia mahdollisuuksia liikkua ja toteuttaa monipaikkaista elämää. Mobiliteettitutkimuksessa mobiliteetin ja epäoikeudenmukaisuuden ajatellaan kulkevan käsi kädessä (Ohnmacht ym. 2009: 2). Liikkuvuuden taustalla vaikuttaa kyky olla liikkuva (Lück & Schneider 2010: 139), mutta ihmisten mahdollisuudet liikkua ovat epätasaisesti jakautuneet (Ohnmacht ym. 2009: 2). Tämä liittyy ennen kaikkea ihmisten varallisuuteen, tuloihin,

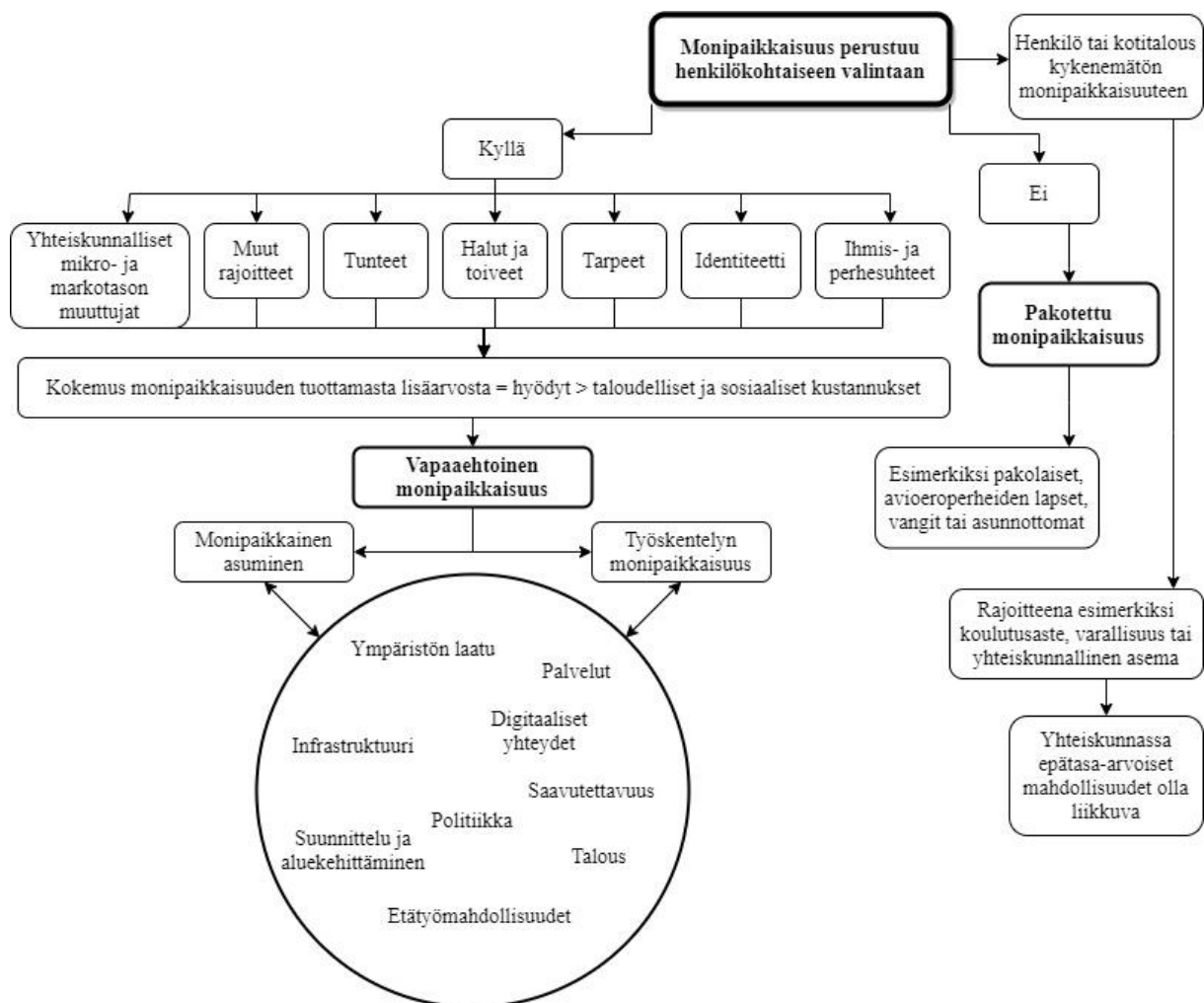
koulutukseen ja yhteiskunnalliseen asemaan, joten tässä mielessä talous on keskeinen rajoite. Esimerkiksi sopivien lentojen etsiminen, lippujen maksukyky tai näkemys omasta mahdollisuudesta lentää voivat olla henkilön mobiliteetin osatekijöitä (Lück & Schneider 2010: 139). Elämäntapojen, vaihtoehtojen ja arvojen vaihtelevuuden lisääntymisen myötä epäoikeudenmukaisuus horisontaalisella tasolla on lisääntynyt (Ohnmacht ym. 2009: 2). Horisontaalisella epäoikeudenmukaisuudella tarkoitetaan saman yhteiskuntaluokan sisällä olevaa epäoikeudenmukaisuutta, kun taas yleisemmin tutkittu vertikaalinen epäoikeudenmukaisuus tarkoittaa eri yhteiskuntaluokkien välisiä eroja.

Joillekin monipaikkaisuus taas ei perustu omaa valintaan vaan pakkoon. Pakotettu monipaikkaisuus on vapaaehtoisen vastakohta ja toteutuu vastentahtoisesti. Tällöin kyseessä voi olla esimerkiksi vankilatuomio, avioerolasten usean kodin välille muodostuva arki, pakolaisuus tai asunnottomuus (Haukkala 2011). Näiden monipaikkaisuuteen pakottavien tekijöiden syyt voivat olla syvällä yhteiskunnallisissa rakenteissa. Esimerkiksi mielenterveyspalveluiden ja yhteiskunnan tukiverkostojen kehittäminen voivat vähentää pakotettua monipaikkaisuutta. Myös monipaikkainen identiteetti voi olla pakotettu. Ilmiö on yleinen esimerkiksi pakolaisten keskuudessa. He ovat joutuneet pakon edessä muuttamaan pois kotiseudultaan muualle ja identifioitumaan kyseiseen paikkaan. Tässä tutkimuksessa pakotetusti monipaikkaisen jäivät pienempään rooliin, sillä tarkastelukulman kannalta tärkeämpiä ovat itse monipaikkaisuuden valinneet henkilöt. Taustalla vaikuttavien voimien myötä yhä useampi voi kuitenkin siirtyä tähän ryhmään, koska esimerkiksi etätyöt ovat lisääntyneet eri aloilla.

Ihmiset voivat siis elää monipaikkaista elämää omasta tahdostaan tai vastentahtoisesti. Monipaikkaisista toimijoista voidaan erottaa myös aktiiviset ja passiiviset henkilöt (Schier ym. 2013b). Aktiivisesti monipaikkaiset henkilöt ovat heitä, jotka liikkuvat ja pyrkivät sopeuttamaan toimintaansa eri rajoitteiden ja tavoitteiden mukaisesti. Passiivisesti monipaikkaiset henkilöt taas ovat niitä, jotka eivät itse liiku, mutta joihin toisen henkilön liikkuminen vaikuttaa. Tällainen jako voi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa perheen toinen vanhemmista viettää osan ajastaan muualla. Monipaikkaisuuteen liittyvä olinpaikan syklinen vaihtelu tarkoittaa, että myös talouden jäsenten kokoonpano ja jokapäiväinen elämä vaihtelevat jaksoittain. Siten koko perhe joutuu sopeutumaan muuttuviin olosuhteisiin. Informaatioteknologian ansiosta läheiset voivat kuitenkin olla yhteydessä keskenään. Siten passiiviset henkilöt voivat olla virtuaalisesti monipaikkaisia.

Monipaikkaisuuden tilapäisyys ja vaihtelevuus riippuu suurelta osin siitä, millaisessa elämäntilanteessa henkilö on (Rolshoven 2008: 21). Esimerkiksi kodittomille monipaikkaisuus on eksistentiaalista ja pitkäaikaista. Työn takia liikkuville se voi olla tuloihin perustuvaa ja

vapaa-ajan monipaikkaiset tekevät sitä vapaaehtoisesti. Se voi olla myös kiinteä rakenteellinen elämän osa. Esimerkiksi tietyt kansat syntyvät liikkuviksi. On tärkeää huomata, että edellä mainitut monipaikkaisuuden ominaisuudet ovat erityisesti pohjoisen pallonpuoliskon valtioiden ominaisuuksia (Dick & Reuschke 2012: 179–180). Globaalissa etelässä syyt syklisiin muutto- liikkeisiin ovat olleet jokseenkin erilaisia. Tämän tutkielman yhteydessä monipaikkaisuuden ominaisuuksista puhuttaessa käsitellään ensisijaisesti kehittyneen länsimaisen Suomen monipaikkaisuutta. Edellä käyty keskustelu on esitetty tiivistettynä kuvassa 1.

Kuva 1: Monipaikkaisuuden erottelu. Mukailten Ohnmacht ym. 2009; Haukkala 2011; Dick & Reuschke 2012; Schier ym. 2013a; Weichhart 2015 ja Weichhart 2015b.

Monipaikkaisia henkilöitä on jaettu myös siirtolaisiin, nomadeihin, turisteihin ja työskentelyn tai vapaa-ajan takia liikkuviin (Rolshoven 2008: 19–23). Historiallisesti kesä- ja talviasuntojen välillä kulkeminen voidaan nähdä aristokraattien toiminnaksi. Alemmat maanviljelyyn tukeutuneet yhteiskuntaluokat taas kulkivat vuodenaikojen mukana eri alueille tulonansainnan ja

ruoan hankinnan perässä. Nykyajan monipaikkaiset henkilöt ovat perinteisten matkustajien, liikkuvien ammattiryhmien, ylemmistön, pyhiinvaeltajien ja siirtolaisten jälkeläisiä. Monipaikkaisuuden moninaisuudella on siis historialliset syyt, kuten luvun alussa totesin. Se tarjoaa mahdollisuuden uusille alueille ja mahdollisuuksille. Rolshovenin mukaan (2008: 19–23) paikkasuhteet/riippuvuus ja liikkuvuus pitää nähdä yksilöiden ja ryhmien ilmaisuna, ja linkittää erilaisiin kokemuksiin ja toimintoihin. Modernina aikakautena liikkuminen mahdollistaa elämisen, vapaa-ajan ja työskentelyn järjestelyn, ja ihmiset tasapainoilevat liikkeessä ja paikallaan olemisen välillä. Nykyajan monipaikkainen henkilö ei kuitenkaan suoranaisesti ole siirtolainen erilaisten liikkumisen syiden ja sosiaalisen ja taloudellisen tilanteen varmuuden takia (Rolshoven 2008: 22). Myöskään termi “moderni nomadi” ei hänen mukaansa sovi täysin kuvaamaan monipaikkaista henkilöä.

Nomadismilla viitataan yleisesti taloudelliseen ja sosiaaliseen liikkumiseen, joka perustuu pääosin karjanhoitoon (Weichhart 2015a: 64–65). Yleensä liikkeiden taustalla on kausivaihtelut, joiden takia nomadit vaeltavat karjansa ja asumustensa kanssa eri paikkoihin. Seminomadismi, jossa osa perheestä liikkuu toisten asuessa vakituisissa asunnoissa, voidaan nähdä myös monipaikkaiseksi asumiseksi. Siirtolaisuus ja nomadismi viittaavat Rolshovenin mielestä (2008: 22) tilanteeseen, jossa henkilö ei ole varsinaisesti kotona eri paikoissa. Molemmat ovat jonkinasteisia muukalaisia. Esimerkiksi nomadeilla ei usein ole selkeää identifioitua kotia, vaan asumukset liikkuvat mukana jatkuvassa kierrossa. Monipaikkaisuutta toteuttaa muukalainen, joka on jollain asteella kotona useassa eri paikassa. Monipaikkainen ihminen voidaan tulkita eräänlaiseksi muukalaiseksi, joka ei ole pysyvä, mutta usein hän ei ole vierailijakaan (Weichhart 2015a: 64–65). Näin muodostuu polysentrisiä elettyjä tiloja, ja “täällä” ja “tuolla” limittyvät toisin kuin siirtolaisuudessa. Monipaikkainen liikkuva elämäntyyli ei tarkoita juurettomuutta tai kulttuurittomuutta vaan se luo yhteyksiä ja siteitä (Rolshoven 2008: 20). Se voi olla tietoinen valinta, jonka nähdään rikastavan elämää. Tämä liittyy osaltaan eri paikkojen tarjoamaan hyödyn tavoitteluun, josta aikaisemmin mainitsin.

2.2 Monipaikkaisuuden tutkimus

Monipaikkaisuuden historiasta huolimatta se on tutkimuksessa varsin uusi ja vähän tutkittu ilmiö, johon nykytietämyksen perusteella tulisi perehtyä enemmän (Wood ym. 2015). Monipaikkaisen elämäntyylin lisääntymisen myötä siitä on alkanutkin tulla tärkeämpi tutkimuskohde (Nadler 2009; Hilti 2016). Aihetta on ollut esillä pääsääntöisesti maantieteen-, sosiologian- ja antropologian tutkimusaloilla, kun taas alue- ja kaupunkisuunnittelun näkökulmasta se on

vähemmän käsitelty aihe (Di Marino ym. 2018: 2). Toisaalta Pitkäsen ja Strandellin (2018: 7) mukaan eurooppalainen monipaikkaisuuden tutkimus on kohdistunut urbaaneihin ympäristöihin. Yleisesti kiinnostavia aihepiirejä ovat olleet esimerkiksi eroperheiden asuminen ja arjen organisoiminen sekä työntekijöiden liikkuvuus. Monipaikkaisuutta on sivuutettu myös muissa läheisissä tutkimuksissa. Mobiliteetti, muuttoliikkeet, paikkaidentiteetti, aluekehitys, vapaaajan asuminen, työskentelyn muutos, perhe- ja kotitaloustutkimukset ja aika-tila maantiede ovat esimerkiksi tutkimussuuntauksia, joihin monipaikkaisuus on sisältynyt (Wood ym. 2015). Esimerkiksi John Urry (2007) käsittelee mobiliteettiteoksessaan samoja teemoja kuin tässä progradussa esiintyy. Läheisiä termejä monipaikkaisuudelle ovat muun muassa paikkariippumattomuus, nomadismi, työn ja paikan erkaantuminen, aika-tila kompressio, etätö ja pendelöinti (Haukkala 2011). Tieteellinen monipaikkaisuuden lähestymistapa vaatii toimintojen, motivaatiotekijöiden sekä erilaisten yksilöllisten monipaikkaisten strategioiden tarkastelemista ja ymmärtämistä (Seidl 2007: 107).

Tutkijat ovat pyrkineet käsitteellistämään fyysistä liikettä ja sosio-spatiaalista vuorovaikutusta uudelleen, jonka seurauksena monipaikkaisuuden konsepti on syntynyt (Nadler 2009: 1–13). Nadlerin mukaan monipaikkaisuus toimii nykypäiväisessä spatio-temporaalisessa tutkimuksessa perinteisiä mobiliteetti- ja muuttoliiketutkimusten näkemyksiä paremmin. Mobiliteetti on usein tulkittu päivittäiseksi toiminnaksi, jolla on sama alku- ja päätepiste. Tämä voi muodostaa liian yksipuolisen näkemyksen ihmisten liikkumisesta ja jokapäiväisen elämän rakentumisesta. Muuttoliikkeiden kohdalla ongelmana taas on, ettei elämää ole kovin helppoa ennustaa pitkällä aikavälillä, jolla on vaikutusta muuttamisratkaisuihin. Ihmiset eivät myöskään asetu paikoilleen yhtä herkästi kuin ennen erityisesti työmarkkinoiden dynaamisuuden takia.

Alueellisia demografisia muutoksia voidaan tarkastella paikkojen työntö- ja vetovoimien lisäksi myös yhteiskunnallisten monipaikkaisten yksilöiden ja kotitalouksien liikkumisasi- strategioita ohjaavien verkostojen kautta (Huning ym. 2012: 153). Monipaikkaisuuden tutkimisen kannalta on oleellista unohtaa perinteinen käsitys kiinteästä ja paikallaan olevasta kotitaloudesta ja perheestä (Schier 2013b: 428–430). Alueellisen käsityksen tulee olla joustava eikä perustua tiukasti rajattuihin territorioihin. Huning ym. (2012: 154–155) mielestä demografisen alueellisen vaihtelun tarkastelemiseen tarvitaan lähestymistapaa, joka mahdollistaa heterogeeniset ja joskus ristiriitaiset prosessit. Heidän näkemyksensä mukaan analyysi pitää viedä keskeisiä taloudellisia mittareita syvemmälle ja ottaa huomioon kotitalouksien, muuttajien ja työmatkalaisten henkilökohtaiset ja sosiaaliset verkostot. Monipaikkaisten henkilöiden tarkastelun lisäksi on tärkeää ottaa huomioon ne ihmiset, joihin he ylläpitävät läheisiä ihmissuhteita (Schier 2013b: 428).

Yksi syy monipaikkaisen elämäntavan vähäiseen tutkimukseen on sen laajuus ja vaikea määriteltävyys (Rolshoven 2008: 18). Erilaisia tapoja toteuttaa elämää on yhtä paljon kuin yksilöitä ja eri ihmisryhmiä. Suomen tasolla monipaikkaista elämää elävät ihmiset “peruskansalaisesta” tasavallan presidenttiin. Ilmiö sisältää useita metodologisia haasteita, jotka tulee ottaa huomioon tutkimusta tehdessä (Schier ym. 2013b). Monipaikkaisuuden dynaamisen ja moniulotteisen luonteen takia sen tutkimuksen tulee keskittyä subjekteihin sekä olla avointa ja joustavaa. Eri asioilla on erilainen merkitys ja tärkeysjärjestys eri subjekteille. Yleiseksi muodostunut tapa on ollut lähestyä monipaikkaisuutta sen taustalla olevien motiivien kautta (Dittrich-Wesbuer ym. 2013: 410). Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi työ, koulutus, vapaa-aika ja huvi, perhe tai parisuhde. Tarkan päämotiivin määrittäminen ja attribuuttien muodostaminen on kuitenkin vaikeaa ilmiön luonteen takia. Rolshovenin (2008: 20) mielestä monipaikkaisuuden ajavien syiden kirjo on niin laaja, ettei siihen liittyvien kulujen ja hyötyjen rajoitteidenkaan ajattelemisen ole mielekäästä.

Etenkin kattavan datan puute on muodostunut ongelmaksi monipaikkaisuuden tutkimukselle (Dittrich-Wesbuer ym. 2013: 410). Varsinaista monipaikkaisuustilastoa ei yleensä ole, ja alueellisen datan kerääminen ja indikaattorit ovat muuttuneet ja muuttuvat yhteiskuntien kehittyessä. Tieto on myös usein levällään erilaisissa tilastoissa, rekistereissä ja tutkimuksissa (Pitkänen & Strandell 2018: 16). Lisäksi eri luokittelujen taustalla voi olla erilaisia määritelmiä (Dittrich-Wesbuer ym. 2013: 411–421). Esimerkiksi eri valtiot tai tilastot voivat tulkita varsinaisen asunnon ja vapaa-ajanasunnon eri tavoilla, jolloin niiden tarkasteleminen ei ole yhdenmukaisia. Hyvänä esimerkkinä tilastoinnin tuottamasta ongelmasta toimii velvollisuus rekisteröidä ensisijainen asuinpaikka. Yhteen paikkaan nojaava tilastointi unohtaa tai aliarvio monipaikkaista elämäntapaa. Myös tehdyt asumiseen liittyvät kyselyt ovat usein epätäydellisiä työkaluja monipaikkaisuuden tutkimiseen, koska ne eivät määrittele ilmiötä tai ota huomioon sen ominaispiirteitä ja moniulotteisuutta. Usein tietoa siitä missä, kuinka paljon ja milloin ihmiset ovat eri paikoissa on vaikeaa saada (Pitkänen & Strandell 2018: 16). Sekä spatiaalinen että temporaalinen monipaikkaisuuden tutkiminen olemassa olevan tilastoinnin perusteella on ongelmallista.

Monipaikkaisuuden selittämisen ja tutkimisen ongelmien takia ilmiölle ei ole myöskään yhteen vetävää “superteoriaa” (Weiske ym. 2015). Artikkelissaan Weiske ja muut kirjoittajat käsittelevät kolmea eri teoreettista lähestymistapaa, joita voidaan käyttää monipaikkaisuuden tarkasteluun: rationaalisen valinnan teoria (rational choice theory), jokapäiväisen elämän sosiologia (sociology of everyday life) ja toimija-verkostoteoria (actor-network theory). Rationaalisen valinnan teoria ajattelee, että monipaikkaisuus on yksi yksilön vapaaehtoisista

valinnoista. Valinta perustuu henkilökohtaisiin mieltymyksiin ja annettuihin rajoitteisiin (Weiske ym. 2015). Tässä kontekstissa kysymyksenä on, miksi henkilö tai kotitalous päätyy monipaikkaiseen elämään esimerkiksi vakituisen muuttamisen sijasta. Rationaalisen valinnan teoriassa on kolme perusoletusta: 1.) toimijoilla on mieltymyksiä, toiveita, motiiveja ja oletuksia, 2.) sisäiset ja ulkoiset positiiviset voimat ja rajoitteet ohjaavat valintoja, ja 3.) Ihmiset valitsevan sen toiminnon, joka vaikuttaa parhaiten tukevan heidän mieltymyksiänsä, toiveitansa, motiivejansa ja oletuksiansa olemassa olevien rajoitteiden puitteissa. Ihminen toimijana vertailee ja yhdistelee eri paikkoihin sidonnaisia vaihtoehtoja ja valitsee niistä mielestään parhaat. Yleisesti muuttoliiketutkimukset olettavat, että todennäköisyys muuttamiseen kasvaa paikkaan liittyvien hyötyjen lisääntyessä. Kyseessä on siis paikkasidonnaisten hyötyjen ja haittojen vertailu, jossa yksilö pyrkii pitämään subjektiivisesti nettohyödyn haittoja suurempana.

Ongelmana monipaikkaisuuden tutkimisessa rationaalisen valinnan teorian avulla on, että yksilöt eivät välttämättä ota monipaikkaisuutta huomioon vaihtoehtona kokonaan muuttamisen tai päivittäisen pendelöinnin rinnalla (Weiske ym. 2015). Huomioitava on myös, että hyödyt eivät pysy samana koko yksilön elämän ajan ja jokainen tulkitsee aiheutuvat haitat eri tavoin. Asioilla on erilainen merkitys ihmisen eri elämänvaiheissa ja –tilanteissa. Lisäksi on hyvin vaikeaa tai mahdotonta määrittää, milloin hyötyjä on riittävästi, jotta yksilö todellisuudessa päätyy valitsemaan monipaikkaisen asumisen. Syvemmälle mentäessä tulisi jokaisen paikan ominaisuuksia tarkastella ja vertailla erikseen. Voidaan olettaa, että paikkaan liittyvä hyöty tukee henkilökohtaista taloutta (tulot, kulut, asuntomarkkinat) sekä tarjoaa lisähyötyjä, kuten kulttuuritarjontaa, kuluttamiseen liittyvää tarjontaa tai paremman ympäristön. Lisähyödyillä sanotaan olevan pieni rooli taloudellisen hyödyn rinnalla, mutta ne voivat vaikuttaa lopullisiin valintoihin. On myös muistettava, ettei valinta todellisuudessa ole aina täysin individualistinen vaan henkilön valinnat ovat jokseenkin riippuvaisia myös muista ihmisistä (Weiske ym. 2015). Selkeä esimerkki tästä ovat pariskunnat: jos toinen osapuoli saa parempipalkkaisen työn toisesta paikasta, hän individualistisista lähtökohdista muuttaisi suuremmalla todennäköisyydellä paremman toimeentulon perässä. Hänen tulee kuitenkin löytää toisen osapuolen kanssa yhteisymmärrys tehtävästä ratkaisusta. On myös hyvin mahdollista, että hyödyt muuttamisesta tai monipaikkaisuudesta ovat toiselle suuremmat kuin toiselle. Toinen saattaa jopa kärsiä hyötytappioita. Siten etenkin muuttaminen on usein monimutkaisempi prosessi pariskunnille kuin yksin eläville.

Jokapäiväisen elämän sosiologia tarkastelee sosiaalisen elämän rakentumista keskittymällä eri toimijoiden heterogeenisiin käytäntöihin erilaisissa yhteiskunnallisissa monipaikkaisen elämän kehityksissä (Weiske ym. 2015). Jokapäiväisen sosiologian näkökulmasta

monipaikkaisuus rakentuu siis jokapäiväisten toimintojen ja velvollisuuksien ympärille. Myös tämän teorian kohdalla työnteko ja sen tuomat tulot ovat merkittävässä roolissa ihmisen elämä rakentumista ja ohjailua. Syvemmin pyrkimyksenä on monipaikkaisuuden avulla tavoitella omaa, perheen ja mahdollisesti muiden ihmisten hyvinvointia. Jokapäiväiseen elämään liittyy kuitenkin työntöön ja sen tuoman vaurauden lisäksi muita tekijöitä, kuten kouluttautuminen, kaupassa käyminen ja harrastaminen. Ne kaikki vaikuttavat omalta osaltaan kotitalouksien sijoittumisvalintoihin. Monipaikkaisuuden myötä kotitalous voi yhdistellä eri paikkojen tuomia hyötyjä arkielämään.

Toimija-verkostoteoria taas pyrkii tarjoamaan työkaluja kuvaamaan monipaikkaisten talouksien hybridielämää (Weiske ym. 2015). Sille on ominaista tarkastella monipaikkaisuutta prosessimaisena ilmiönä, jota heterogeeniset muuttujat muokkaavat jatkuvasti. Painopiste on siten monipaikkaisuuden tilallisessa ja ajallisessa ilmaantuvuudessa ja muutoksessa. Toimija-verkostoteoria kiinnittää huomiota materiaalisiin tekijöihin toisin kuin rationaalisen valinnan teoria ja jokapäiväisen elämän sosiologia. Weisken ynnä muiden (2015) mukaan rationaalisen valinnan teoriasta, jokapäiväisen elämän sosiologiasta ja toimija-verkostoteoriasta ei voi vetää teoreettista tai metodologista "superteoriaa". Niitä vertailemalla ja yhdistelemällä voidaan kuitenkin saavuttaa monipuolisempaa, syvempää ja tarkempaa ymmärrystä monipaikkaisuudesta, jos vastaukset ymmärretään erilaisiksi, osin yhteneviksi ja osin ristiriitaisiksi, todellisuuden kuviksi niiden erilaisten ontologisten ja teoreettisten lähtökohtien takia. Yhteistä teorioille on, että ne näkevät monipaikkaisuuden käytäntönä ja prosessina. Ne tutkivat käytäntöjen muutosta ja pysyvyyttä ajan kuluessa. Niillä on kuitenkin erilaiset teoreettiset oletukset, metodologiat ja menetelmät, jonka takia ne eivät ole täysin yhteneväisiä.

Tämän tutkielman käsittelyssä voidaan havaita näiden kaikkien kolmen teoreettisen kulman piirteitä. Esimerkiksi jokapäiväisen elämän sosiologiaa ja rationaalisen valinnan teoriaa yhdistävä näkemys taloudellisen näkökulman tärkeydestä on jo noussut esille. Teorioiden ymmärtäminen ei kuitenkaan syvennä juurikaan tarkempaa monipaikkaisuuden keskustelua, jonka takia ne jäävät enemmän taka-alalle. Tärkeimmäksi kuitenkin voidaan nostaa rationaalisen valinnan teorian näkökulma, sillä tutkimusasetelman kannalta on kiinnostavaa se, millä perusteilla ihmiset arvottavat eri asioita ja tekevät omia valintojaan oman ja kotitalouden edun ajamiseksi. Toisin sanoen, millä perusteilla suomalaiset arvottavat asuinpaikkaansa, ja millä keinoin monipaikkainen elämä olisi rationaalisesti vetovoimainen valinta. Ihmisten elämän sijoittumista on ohjannut ja rajoittanut merkittävästi taloudellinen aspekti, joten rationaalisesti järkevintä on ollut asua siellä, missä tulojen lähde on. Mutta millaisen ratkaisun ihminen kokee parhaaksi, jos monipaikkaisuuden myötä paikkariippuvuus fyysiseen työpaikkaan laskee?

2.3 Monipaikkainen asuminen

Modernin ja globaalin yhteiskunnan aikaan valinnanvapaus ja erilaiset mahdollisuudet ovat lisääntyneet, pysähtyneisyys on korvautunut liikkuvuudella, ja ihmiset omistavat yhä enemmän useampia asuntoja (Rolshoven 2008: 17). Weichhartin (2015b: 378–379) mukaan monipaikkaisesta asumisesta on tullut massailmiö, joka ilmenee kaikilla yhteiskunnan tasoilla ja vaikuttaa eri yhteiskuntaluokkiin, talouteen ja politiikkaan. Monipaikkainen asuminen on monipaikkaisen elämäntyylin syvempi osa-alue, jossa vierailemisen lisäksi yövytään vaihtelevia ajanjaksoja eri paikoissa (Dittrich-Wesbuer ym. 2013: 410). Toisin sanoen se tarkoittaa useamman kuin yhden asunnon käyttämistä asumiseen (Schier ym. 2013a: 439; Wood ym. 2015). Asuntojen välillä liikkuminen ei ole suoranaisesti muuttoliikkettä, vaan oleskelupaikka vaihtelee monipaikkaisuudelle ominaisesti toistuvasti ja syklisesti (Schier ym. 2013a: 445). Väliaikainen muuttaminen on osa monipaikkaisuutta, kun taas pysyvä muuttaminen on monipaikkaisuuden vaihtoehto (Alasalmi ym. 2020: 14). Toisaalta erot syklisten muuttoliikkeiden, paluumuuton sekä asumisen monipaikkaisuuden välillä ovat jossain määrin epäselkeitä (Weichhart 2015a: 67–69). Monipaikkaisen asumisen kriteeristö täyttyy Weichhartin (2015b: 387) mukaan, kun vähintään yksi kotitalouden henkilö asuu toisessa paikassa säännöllisin väliajoin. Asuinpaikkojen tulee olla yhtä aikaa tarjolla, mutta tarkempaa kestoä sykliä ei ole määritetty. Myöskään spatiaalista skaalaa ei ole rajattu vaan eri paikat voivat sijaita lähelläkin toisiaan (Schier ym. 2013a: 439).

Monipaikkaisesta asumisesta on muodostunut erillinen tutkimussuuntauksensa, joka tarkastelee erilaisten monipaikkaisten elämäntapojen rakentumista ja suhteita (Dittrich-Wesbuer ym. 2013: 410), jokapäiväisen monipaikkaisen elämän rakentumista, ihmisten toimintoja, monipaikkaisen asumisen syitä ja mobiliteettia (Schier ym. 2013a). Syyt useaan asuinpaikkaan vaihtelevat monipaikkaisuudelle tyypilliseen tapaan työskentelystä vapaa-aikaan ja perhesuhteisiin sekä niiden erilaisiin yhdistelmiin (Schier ym. 2013a: 439). Siten ilmiön ymmärtämiseksi tarvitaan monipuolista epistemologista ja käsitteellistä osaamista. Lukuisten erilaisten ilmenemistapojen takia ilmiön syvälinen ymmärtäminen vaatii useiden eri näkökulmien huomioon ottamisen (Wood ym. 2015). Kattavaa tietoa ja kehityskuvia asumisen monipaikkaisuudesta on hankala muodostaa moninaisuuden takia (Pitkänen & Strandell 2018: 16). Lisäksi tutkimista hankaloittaa aikaisemman käsittelyn mukaisesti tilastojen puutteellisuus sekä muuttujien ja tilojen huono tai olematon mitattavuus ja järkevä vertailtavuus. Samoin moniulotteisen sosiaalisen ympäristön kuvailu ja selittäminen aiheuttavat haasteita. Woodin ym. (2015: 367) mukaan vuoteen 2015 mennessä ei tarkkaa ja luotettavaa tietoa asumisen monipaikkaisuudesta

ollut juurikaan tuotettu. Monipaikkaisen asumisen kuvailevaa teoriaa voidaan rakentaa demografisten- ja muuttoliiketilastojen pohjalta (Weichhart 2015b: 380–381). Niiden kautta on mahdollista tarkastella ihmisten asumista ja liikkumista eri tiloissa, mutta monipaikkaiset asumismuodot saattavat jäädä piiloon.

Monipaikkaisella asumisella on sosiaalisia, poliittisia, taloudellisia ja ekologisia vaikutuksia alueille (Schier ym. 2013a: 445–448). Näiden vaikutusten kannalta oleellista on, millaisia toimintoja eri asuinpaikoissa toteutetaan (Schier ym. 2013a: 448). Eri asuntojen välille muodostuu toimintojen ja verkostojen myötä erilaisia suhteita. Perinteisesti asuminen on nähty kiinteänä ja liikkumattomana osana ihmisen elämää, kun taas liikkuva elämäntyylillä on ollut juuretonta ja paikatonta (Wood ym. 2015). Liikkuvan monipaikkaisen asumisen kohdalla tilanne ei kuitenkaan ole täysin selkeä, koska elämä jakaantuu tällöin eri paikkojen välille tietyin periodein (Schier ym. 2013a: 448). Kuten aikaisemmin huomattiin, monipaikkaiset ihmiset kiinnittyvät liikkumisesta huolimatta näihin paikkoihin, joten monipaikkainen asuminen ei ole juuretonta. Samalla monipaikkaisesti asuva tasapainottelee pysyvyyden ja liikkuvuuden välillä (Schier ym. 2013b). Näin yksilöt kehittävät subjektiivista käsitystä ympäristöstään sekä alueellista identiteettiään. Ihmisten identifioituessa useampiin paikkoihin vähentyy perinteinen suhteellisen tarkkaan rajattu paikkaidentiteetti (Wood ym. 2015). Asumisen monipaikkaistuksessa myös ihmisten sosiaaliset suhteet muuttuvat, sillä fyysiset maantieteelliset välimatkat kasvavat uusien asumisratkaisujen myötä. Useaan paikkaan kiinnittyminen ja niiden välillä liikkuminen muodostaa uudenlaisia poikkipaikkallisia (translokaalisia) ihmissuhteita (Schier ym. 2013b: 435). Tehokkaat liikkumismahdollisuudet ja telekommunikaatiojärjestelmät ovat kehittyneet helpottamaan ihmissuhteiden ylläpitämistä ja erillään asumista (Schier ym. 2013a: 443). Taus-talla olevista syistä riippuen useamman asunnon välillä eläminen voi olla henkilölle rentouttavaa tai stressaavaa (Bendix & Löfgren 2007: 15).

Kahdessa tai useammassa paikassa asuminen herättää kysymyksen kodin kokemuksesta (Van der Klis & Karsten 2009: 235–236). Perinteisesti koti on nähty yhdessä paikassa sijaitseväksi sosio-spatiaaliseksi järjestelmäksi, jossa yhdistyvät ihminen ja fyysinen rakennus. Talo ei kuitenkaan automaattisesti ole koti. Riippuen näkökulmasta kohde voi olla koti, paikka tai tila riippuen tarkastelijan perspektiivistä. Esimerkiksi vapaa-ajanasunto mahdollistaa pakenemisen jokapäiväisestä elämästä (Seidl 2007: 112). Samalla vapaa-ajanasunto voi olla paikka, jossa henkilö tuntee olevansa kotona. Siten monipaikkainen vaihtoehtoinen elämä voi tukea jokapäiväisen elämän tarpeita tai olla pako sieltä. Työn takia hankittu asunto taas voi olla tunteeton toiminnallinen tila. Talosta tulee koti, kun se liittyy tunteisiin. Sosiaalinen, toiminnallinen ja materiaallinen ulottuvuus määrittävät yhdessä kodin muodostumisen. Keskustelussa eri

asunnot jaetaan usein hierarkkisesti ykkös- ja kakkoasuntoihin, joiden välillä on nähty olevan merkittävä merkityksellinen ja toiminnallinen ero (Reuschke 2012: 13–14). Perinteisesti toisen asunnon on ajateltu liittyvän vapaa-aikaan, mutta todellisuudessa erilaisia useamman asunnon elämäntilanteita on muitakin (Bendix & Löfgren 2007: 7). Koska erilaiset syyt ajavat monipaikkaisuuteen, voivat eri paikat voivat olla merkityksiltään samanarvoisia tai eriarvoisia (Hilti 2016: 476–475). Ihmisten tarpeet ja mieltymykset ovat ohjanneet valitsemaan erilaisissa paikoissa sijaitsevia erilaisia asuntoja eri tarkoituksiin (Reuschke 2012: 13–14). Dittrich-Wesbuer ym. (2013: 410) määrittelevät artikkelissaan seuraavat monipaikkaisen asumisen muodot:

- Työhön ja koulutukseen liittyvä liikkuminen koskee henkilöitä, joilla on pääasuinpaikka sekä työhön tai koulutukseen liittyvä toinen asuinpaikka.
- Vapaa-ajan monipaikkainen asuminen sisältää kaikki vapaa-aikaan liittyvät asumisen muodot, kuten loma-asunnot ja osa-aikaiset hoitokodit.
- Perheisiin liittyvä asumisen monipaikkaisuus tarkoittaa kaikkia niitä järjestelyjä, joissa perhe asuu erillään. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi avioeroperheitä, joissa lapset asuvat vuoroin molempien vanhempien luona.
- Parisuhteeseen liittyvä asumisen monipaikkaisuus käsittää pariskunnat, jotka asuvat eri paikoissa.

Hierarkkisesti ja toiminnallisesti ykkös- ja kakkosasunto voivat olla hyvin samanlaisia tai erilaisia (Schier ym. 2013a: 446). Esimerkiksi parempien työmahdollisuuksien takia monipaikkaiset ihmiset voivat kokea ykkösasunnon kodiksi ja kakkosasunnon tunteettomaksi “pakkopaikaksi” (Hilti 2016: 476–475). Mökkiläisille kakkosasunto taas voi merkitä lomaa normaalista ykköskodin arkiympäristöstä. Toisille eri paikat ja asunnot voivat taas olla tasa-arvoisia paikkoja, joiden välillä ei ole tällaista hierarkiaa. Jotkut ovat koko ajan liikkeessä eikä varsinaista yhtä kotia välttämättä ole. Kakkosasunto onkin luokittelutermi, joka ei kuvaa asunnon todellista käyttöastetta. Rolshovenin (2008: 17) tarkastelun mukaan eurooppalaiset “kakkosasunnot” eivät usein todellisuudessa ole toissijaisessa roolissa. Asunnot voivat olla käyttäjiensä silmissä tasavertaisia, ja kakkosasunnolla saatetaan todellisuudessa viettää jopa enemmän aikaa kuin ykkösasunnolla. Tämä tarkasteluongelma liittyy aikaisemminkin käsiteltyyn valtioiden tilastiseen luokitteluun.

Ajatus yhdestä asuinpaikasta on ollut osa hyvinvointivaltioajattelua sekä Euroopan lainsäädäntöä (Schriewer & Berg 2007: 100). Ihminen on voinut viettää ajanjaksoja toisessa paikassa, mutta hänen on silti tulkittu asuvan vain tietyssä yhdessä paikassa. Tätä asuinpaikkaa

voi vaihtaa, mutta useampaa ei ole voinut olla rinnakkain. Rolshovenin (2008: 18) mukaan sosiologit ovat todenneet perinteisen työskentelyn ja vapaa-ajan jakautumisen vähentyneen myöhäiselle modernille ajalle siirryttäessä työskentelyn vähenemisen ja muutoksen myötä. Perinteiselle kapitalistiselle yhteiskunnalle tyypillinen työn ja vapaa-ajan erottelu on vanhanaikainen. Tämän takia toisia asuntoja ei tule tulkita olevan pelkästään vapaa-ajan käytössä, kuten perinteisesti on ajateltu esimerkiksi aluehallinnossa, aluesuunnittelussa ja turismisektorilla. Rolshovenin mielestä vanhanaikainen luokittelu on tässäkin mielessä yksi syy, miksi monipaikkaisia elämäntapoja ei ole tutkittu ja tunnistettu riittävästi. Koska monipaikkaisuus on enemmänkin paikkojen verkostoitumista kuin niiden etäännyttämistä (Rolshoven 2008: 17), ei hierarkkinen luokittelu ole välttämättä toimiva tapa. Varsinkin jos luokittelu perustuu tilastoihin, joiden harhaanjohtavuudesta keskusteltiin aiemmin. Suomessa tämä tematiikka on näkynyt esimerkiksi kaksoiskuntalaisuuskeskustelun yhteydessä, josta lisää kappaleessa 3.4.

Reuschken (2012: 17) Saksassa suorittaman kyselyn perusteella työperäisesti monipaikkaisten ykkösasunto oli suurimmalla osalla vastaajista omakotitalo. Kakkosasunto taas oli useimmiten pienempi kerrostaloasunto. Usean vastaajan kohdalla työhön liittyväksi asunnoksi riitti yksinkertaisempi perusasunto. Suurin osa vapaa-ajan asunnoista sijaitsee lähellä vesistöjä tai vuoristoja (Bendix & Löfgren 2007: 9). Yleensä sijainti on myös suhteellisen lähellä omistajan asuinpaikkaa (Rolshoven 2008: 19). Suurin määrä Euroopan vapaa-ajan asunnoista on Pohjois-Euroopassa. Halvoilla lentoyhteisillä on ollut tärkeä rooli mahdollistamassa kakkosasuntojen laajaa levinneisyyttä (Bendix & Löfgren 2007: 10–11). Lentomatkustaminen on tuonut paikkoja lähemmäksi toisiaan ja pitkienkin matkojen matkustamisesta on tullut ajallisesti ja taloudellisesti kannattavaa. Schriewerin ja Bergin (2007: 101) haastatteluissa esimerkiksi eräs kahdessa valtiossa aikaa viettävä pariskunta kuvasi lentoliikenteen muistuttavan nykyään linja-autoliikennettä. Voit varata huoletta yhden suunnan lennon ja palata sitten kun siltä tuntuu. Esimerkiksi kotona käyminen viikonloppuna käy helposti ja edullisesti.

2.4 Monipaikkainen työskentely

Työ on ollut ja tulee olemaan ihmisten elämän ydin (Castells 2000: 468–469). Perinteisesti työ on määrittänyt ihmisten ajankäyttöä sekä vapaa-ajan määrää ja toimintoja (Van der Klis & Karsten 2009: 241). Teollisesta vallankumouksesta lähtien työn ja kodin erottelu on ollut selvä: työ tehdään työpaikalla ja koti on siellä missä perhe ja vapaa-aika ovat (Jordan 2008: 30). Nyt moni ennen töihin liittynyt asia, kuten sähköpostien lukeminen ja niihin vastaaminen, on levinnyt myös vapaa-ajalle, ja informaatioteknologian ansiosta töitä voi tehdä useammin myös

työpaikan ulkopuolella. Henkilökohtainen elämä ja työ ovat sekoittuneet. Aihe limittyy osaksi aikaisemmin käsiteltyä asumisen monipaikkaisuutta ja kodin määrittelyn moninaisuutta, sillä paikkariippumattoman työn olosuhteiden parantuminen on monipaikkaisen asumisen mahdollisuuksien edistäjä (Kotavaara ym. 2020: 4). Reuschke (2010: 126) ennusti vuonna 2010 työperäisen monipaikkaisuuden kasvavan työmarkkinoiden joustavuuden lisääntymisen myötä.

Monipaikkainen työskentely on yhdistelmä sosio-spatiaalisia käytäntöjä, kuten työntekijöiden joustavuutta ja vapautta, sekä paikkojen ominaisuuksia (Di Marino & Lapintie 2018: 33). Työmarkkinoiden spatio-temporaalisen joustavuuden ja yhteiskunnallisen muutoksen takia kotitalouksien täytyy toisinaan tehdä monimutkaisia liikkumispäätöksiä (Reuschke 2006: 2). Asuinpaikan vaihtaminen, päivittäinen pendelöinti, koko – tai osa-aikainen etätyöskentely, työstä johtuva monipaikkainen asuminen ja kansainvälinen liikkuvuus ovat työn ja työvoiman alueellisen liikkuvuuden muotoja (Alasalmi ym. 2020: 10–11). Siten työvoiman liikkuvuuden voidaan sanoa vaihtelevan päivittäisestä, viikoittaisesta tai satunnaisesta työmatkustamisesta monipaikkaiseen asumiseen ja kansainväliseen liikkuvuuteen (Kotavaara ym. 2020: 2). Työperäisessä monipaikkaisessa asumisessa ainakin yksi perheenjäsen viettää aikaansa väliaikaisesti ja/tai säännöllisesti perheen kodin ulkopuolella työskentelystä johtuvista syistä (Schier ym. 2013b). Majoituspaikkana voi olla esimerkiksi työtä varten ostettu tai vuokrattu asunto, hotelli tai muu majoituspalvelu (Schier ym. 2013a: 444, Schier ym. 2013b).

Liikkumisen infrastruktuurin kehitys ja tehokas liikkuminen laajentavat työskentelyaluetta lisäämättä merkittävästi työmatkojen ajallista kestoa (Alasalmi ym. 2020: 10–11). Toisaalta työmatkojen luonne voi työskentelyn muutoksen myötä muuttua, sillä monipaikkaisella työntekijällä on usein mahdollisuus vaikuttaa oman mieluisan työpaikkansa valintaan (Di Marino & Lapintie 2018: 7). Sen ansiosta ihminen voi tehdä töitä perinteisen arkityöympäristön ulkopuolella (Kotavaara ym. 2020: 4) ja fyysisen liikkumisen tarve asuin- ja työpaikan vähentyy tai poistuu (Alasalmi ym. 2020: 11). Töitä voidaan tehdä perinteisten toimistojen lisäksi esimerkiksi kotona, kahviloissa, julkisessa liikenteessä ja kirjastoissa (Di Marino ym. 2018: 2). Teknologisen kehityksen tuomat lukuisat erilaiset kommunikointiväylät nousevat tässäkin mielessä tärkeään rooliin (Wood ym. 2015). Kehityksen myötä työn tekemisen tavoista ja paikoista on kehittynyt joustavampia ja työskentelyn paikkariippumattomuuden kehittyminen on mahdollistunut (Alasalmi ym. 2020: 11).

Paikkariippumattoman työskentelyn yhteydessä puhutaan usein etätyöstä tai etäopiskelusta. Etätyöllä tarkoitetaan työpaikasta riippumatonta työjärjestelyä, jossa työskennellään koko- tai osa-aikaisesti kotona, etätyöskentelyä varten rakennetuissa paikoissa, matkoilla, asiakkaan luona tai muissa soveltuvissa paikoissa (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018).

Etätyöskentelyä pidettiin Castellsin (2000: 426–428) mukaan kaupungistumiskehityksen vastavoimana jo ennen vuotta 2000, mutta todellisuudessa niin työskenteleviä ihmisiä oli vähän. Etätyö mahdollistaa elämän organisoimisen yksilölle ja kotitaloudelle sopivammaksi (Jordan 2008: 32) sekä helpottaa sovittamaan työn, perhe-elämän ja vapaa-ajan osaksi omaa elämäntyyliään (Kotavaara ym. 2020: 4). Etätyö siis lisää joustavuutta ja paikkariippumattomuutta, joka mahdollistaa monipaikkaisuuden paremman yhdisteltävyyden osaksi omaa ja perheen elämää (Pitkänen & Strandell 2018: 11). Liikkumisen tarpeen väheneminen voi toisaalta myös laskea monipaikkaisuuden tarvetta, jos sen myötä ihmisen tarve olla eri paikoissa vähenee. Esimerkiksi etätyö vähentää työasuntojen tarvetta. Liikkumisen tarpeen vähenemisellä taas on positiivisia vaikutuksia kestävyuden näkökulmasta (Di Marino ym. 2018: 2–3).

Monipaikkaisuudelle tyypilliseen tapaan myös monipaikkaisen työskentelyn taustat, motiivit ja toteutustavat vaihtelevat paljon ja ovat pohjimmiltaan yksilö- ja perhekohtaisia. Työperäiset monipaikkaiset ovatkin heterogeeninen joukko (Reuschke 2010: 126) ja siksi yleistyksien tekeminen on hankalaa (Van der Klis & Karsten 2009: 242). Tilasto-ongelmat näkyvät myös tämän ilmiön kohdalla, sillä paikkariippumattomasta työstä ei ole kattavaa tilastotietoa (Kotavaara ym. 2020: 4). Etätyötä tekevien määrää tarkastelemalla ilmiöstä voidaan saada kuitenkin jonkinlainen käsitys. Eri työskentelypaikkojen valitseminen voi olla rutiininomaista tai vaihtelevampaa, jolloin henkilö saattaa kokeilla enemmän uusiakin paikkoja (Di Marino ym. 2018: 4). Työntekijän liikkumassa työpaikalle myös lähtöpaikan ja työpaikan suhde voi vaihdella. Henkilö voi esimerkiksi kulkea töihin ykkös- tai kakkosasunnosta. Se miten asuntojen rooli jäsentyy, riippuu yksilön ja perheen valinnoista, kuten jo luvussa 2.2 todettiin.

Työperäiselle monipaikkaiselle henkilölle työasunto on usein kakkosasunto, josta hän saavuttaa työpaikkansa (Reuschke 2006: 2). Ykkösasunnossa taas asuvat kumppani ja lapset, joten se on etenkin sosiaalisen kanssakäymisen paikka. Eri tarkoitukseen hankittujen asuntojen välille muodostuu henkilökohtainen merkityssuhde. Modernisaatiokehityksen seurauksena myös tyypillisesti vapaa-aikaan yhdistetyistä kakkosasunnoista, kuten kesämökeistä, on muodostunut työskentelypaikkoja (Di Marino ym. 2018: 4). Sosiaalinen ja ympäristöllinen laatu sekä läheiset palvelut ovat muodostuneet keskeisiksi työpaikan valinnan tekijöiksi. Näin perinteiset kysymykset esimerkiksi työmatkojen pituuksista, palveluista, toiminnallisuudesta ja paikan tekemisestä täytyy ajatella uudelleen eri alueiden verkostoitumisen näkökulmasta. On myös huomionarvoista, että ihmisten muuttaminen vaikuttaa yleisesti alueellisiin työmarkkinoihin, vaikka työ ei olisikaan liikkumisen taustalla oleva motiivi (Alasalmi ym. 2020: 18).

Reuschken (2006: 7–12) Saksassa toteuttama tutkimus osoitti työperäisen kakkosasunnon olevan usein vuokra-asunto. Kyselyssä 9 % vastaajista omisti työn takia ostetun asunnon.

Työperäinen asunto on yleensä ykkösasuntoa pienempi ja yleiset vaatimukset ovat alhaisempia. Toisille asunnon taas täytyy täyttää tiettyjä tarkkoja kriteereitä, ja esimerkiksi palvelu myös alueelle tehtyjä vapaa-ajan matkoja. Usein näiden asuntojen välillä on selkeä hierarkkinen asetelma (Reuschke 2006: 18), ja tutkimuksen (Van der Klis & Karsten 2009: 242) perusteella ihmiset eivät koe työperäistä kakkosasuntoa kodikseen. Reuschken (2010: 116, 128) analyysin perusteella yleisin monipaikkaisesti asuva työntekijä on korkeakoulutettu, naimaton ja lapseton henkilö. Usein henkilö on korkeassa roolissa työpaikallaan. Monipaikkaiset työntekijät eivät kuitenkaan ole vain yrittäjiä tai freelancereita, vaan myös muita julkisella ja yksityisellä puolella työskenteleviä ihmisiä (Di Marino & Lapintie 2018: 35). Työntekijälle monipaikkainen työskentely on tapa edetä uralla, hakea korkeampaa palkkaa tai tehdä itselleen mielisempia töitä (Reuschke 2010: 120; Dick & Reuschke 2012: 189; Alasalmi ym. 2020: 11). Yleisesti työpaikan saamisen on ajateltu olevan tärkeä liikkuvuutta määrittelevä tekijä (Alasalmi ym. 2020: 72). Korkeampi liikkuvuus on jossain määrin yhteydessä korkeaan koulutukseen, vaikkakin selitys ei ole ongelmaton sillä teorian mukaan henkilön pitäisi myös todennäköisemmin työllistyä asuinseudulleen.

Työn perässä liikkuminen ei välttämättä tarkoita siirtymistä hierarkkisesti ylöspäin paremman aseman ja palkan perässä (Lück & Schneider 2010: 138). Ihminen voi liikkua myös “huonomman” työn perässä esimerkiksi työttömäksi jäämisen jälkeen sekä työn mielisyyden tai ympäristön perässä. Samoin muun muassa työmahdollisuuksien rajallisuus, määräaikaisten työsuhteiden ja kahden palkansaajan perheiden yleistymisen tai työmatkat voivat ajaa monipaikkaiseen työskentelyyn (Schier ym. 2013b). Parempien työllistymismahdollisuuksien perässä liikkuminen on osa työpaikkojen ja työvoiman kohtaanto-ongelmaa, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa näiden kahden sijainti tai muut ominaisuudet eivät kohtaa (Kotavaara ym. 2020: 2). Tällöin esimerkiksi työntekijöille ei ole toisessa paikassa töitä ja työpaikoille toisessa työntekijöitä. Työllisyyden lisääminen on siis mahdollista kohtaannon parantamisella (Alasalmi ym. 2020: 29). Työvoiman alueellinen liikkuminen ja etätö ovat keinoja kohtaanto-ongelman helpottamiseen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019). Koska ihmisen elämäntilanne voi painostaa monipaikkaiseen työskentelyyn, ilmiö voi asettua vapaaehtoisen tai pakotetun monipaikkaisuuden alle (Haukkala 2011). Vapaaehtoisen monipaikkaisen työntekoon positiivisesti vaikuttavat esimerkiksi teknologinen kehitys, halu liikkumisen vähentämiseen ja työpaikkojen joustavuus. Pakollista monipaikkaista työskentelyä taas lisäävät esimerkiksi taloudellinen eriarvoisuus, heikot työmarkkinat tai isomman mittakaavan muutokset, kuten globalisaatio. Myös koronavirus on esimerkki tällaisesta isomman mittakaavan etätöskentelyä edistävästä muutoksesta.

On tärkeä muistaa, että mahdollisuudet monipaikkaiseen työskentelyynkään eivät ole tasaisesti jakautuneet. Mahdollisuudet riippuvat etenkin työnkuvasta ja työnantajasta (Di Marino & Lapintie 2018: 7). Ylemmässä roolissa olevat henkilöt voivat useammin valita missä ja milloin työskentelevät, kun taas alemman tason työntekijät tekevät useammin paikkariippuvaista työtä (Helminen & Ristimäki 2007: 336). Joidenkin töiden paikkariippuvuus on teknisestä kehityksestä huolimatta korkea eikä etänä työskentelemiseen ole mahdollisuuksia (Di Marino & Lapintie 2018: 7). Ammatinvalintaa rajoittavia tekijöitä taas ovat esimerkiksi henkilön omat kiinnostuksen kohteet ja koulutus. Kaikki eivät myöskään koe monipaikkaista työskentelyä mieluisaksi mahdollisuuksista tai tarpeista huolimatta. Se voi aiheuttaa esimerkiksi ongelmia, kun kyseessä on työnteon ja lasten kanssa kotona olemisen yhdistäminen (Jordan 2008: 32). Jatkuva muutos, aktiivinen elämän järjestely ja etäisyys läheisiin ei siten sovi jokaiselle perheelle (Jordan 2008: 44–49). Tässäkin tilanteessa siis puhutaan pohjimmiltaan hyötyjen ja haittojen vaihdannasta.

3 Suomen aluerakenteen kehitys ja monipaikkaisuus

Teollistumisen myötä ihmiset alkoivat keskittyä kaupunkeihin, josta seurasi usein väestön väheneminen maaseudulla (Adamiak ym. 2016: 1). Muuttovoittoalueita Suomessa ovat olleet pääasiassa pääkaupunkiseutu, yliopistokaupungit ja niiden lähikunnat, kun taas suurimmista muuttotappioista ovat kärsineet syrjäseudut ja erityisesti kaukana keskuksista sijaitsevat alueet (Alasalmi ym. 2020: 17). Keskittäviin muuttoliikkeisiin johti talouden rakenteen muutos, työpaikkojen keskittyminen ja asumispreferenssien muutokset (Alasalmi ym. 2020: 86–87). Kehityksen myötä muodostui jako urbaaneihin ja perifeerisiin alueisiin, mikä kehittyi modernisaation myötä ideaalisiksi luokittelutavaksi (Huning ym. 2012: 155). Yhä useampi halusi asua kaupungissa (Haukkala 2011). Kehityksestä seurasi esimerkiksi vaikeuksia tarjota palveluita syrjäseuduilla (Alasalmi ym. 2020: 12). Urbanisoitumisen yksi tausta-ajatuksista on ollut, että ihmiset erkaantuvat syrjäseuduista urbaanien arvojen ja elämäntapojen myötä (Schmidt-Kallert 2009: 329). Muutoksen on ajateltu olevan pysyvä sukupolvien läpi. Tästä on seurannut, että maaseutu ja kaupunki on nähty usein erillisinä ja toisensa poissulkevinä yksikköinä (Schmidt-Kallert 2009: 331). Siten on muodostunut myös urbanisoitumista vastustavien tai hillitsevien ihmisten sekä urbanisoitumista kannustavien ihmisten koulukunnat. Puolestapuhujat ovat kokeneet kaupunkien olevan teknologisen, taloudellisen ja poliittisen kehityksen avaintekijöitä.

Professori Kimmo Lapintien mielestä kasvun ja keskittymisen metaforat ovat olleet Suomen julkisen kaupungistumiskeskustelun perusta (Häkkinen 2020). Tulevaisuudenkuva

aluerakenteesta, jossa kaupungit kasvavat ja väestö vähenee suurella osalla Suomessa, on pohjautunut tutkimuksiin, jotka ottavat huomioon rajoitetusti eri aluekehitystä ohjaavia tekijöitä (Lehtonen ym. 2020). Kaupunki-maaseutu ajattelua on jatkettu, vaikka tutkijat ovat myös kyseenalaistaneet sen luomaa yksinkertaistettua tapaa tarkastella ja selittää erilaisia elämäntyyliä ja elinympäristöjä (Huning ym. 2012: 154–155). Todellisuudessa maaseudut ja urbaanit alueet voidaan ajatella toisiinsa yhteydessä oleviksi alueiksi, jotka ovat riippuvaisia ja voivat hyötyä toisistaan. Keskittyminen pelkästään kaupunki-maaseutu kahtiajakoon sivuuttaa spatiaalisen vaihtelun monimuotoisuuden ja voi siten harhaanjohtaa erityisesti aluepolitiikkaa. Suburbaniisaatio, kaupunkirakenteen hajautuminen ja uudet välialueen asutukset ovat hälventäneet kaupunkien ja maaseudun rajaa. Huning ynnä muut (2021: 154–155) sanovat, että ajattelu kaupungeista kasvun keskittymänä ja maaseuduista jälkeenyjäänä alueina voitaisiin korvata heterogeenisemmällä näkemyksellä. Kasvu tai pienentyminen eivät ole automaattisesti yhteydessä tiettyihin alueisiin. Kaupungin ja maaseudun erottelu ei vaikuta tuottavan hyödyllistä tietoa kysymykseen miksi alueellista vaihtelua tapahtuu.

Myöhemmin vastakaupungistumisen ilmiö on nostanut päätään, ja siihen on alettu kiinnittää enemmän huomiota (Adamiak ym. 2016: 2). Kaupungeista pois päin suuntautuvat liikkeet ovat näkyneet pysyvän liikkumisen sijasta enemmänkin väliaikaisina liikkeinä (Adamiak ym. 2016: 12). Suurta ja nopeaa vastakaupungistumista tuskin tapahtuu (Haapamatti 2020), mutta monipaikkaisuuden trendi on noussut väestön keskittymisen ja maaseutujen väkiluvun laskemisen rinnalle (Alasalmi ym. 2020: 12). Tämä tarkoittaa kaupunkien ja maaseutujen välissä vallinneen perinteisen joko/tai ajattelun vähentymistä. Ilmiö on jo nykypäivää ja sen rooli tulee kasvamaan tulevaisuudessa (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018: 65). Monipaikkaisuuden tutkimus Suomessa on liittynyt usein juuri kaupunkien ja maaseudun vastakainasetteluun ja vuorovaikutukseen (Haukkala 2011). Haukkalan mielestä kysymys kaupungin taloudellisen aktiivisuuden, monimuotoisuuden, luovuuden ja vuorovaikutusverkostojen yhdistämisestä maaseutujen tarjoamaan luonnonläheisyyteen, väljyyteen ja rauhaan on Suomessa monipaikkaisuuden avainkysymyksiä. Siitä Suomi voi löytää ainutlaatuisen kansainvälisen kilpailuvaltin.

Tyypillisesti suomalaisesta monipaikkaisuudesta puhuttaessa on keskitytty vapaa-ajan asumiseen (Pitkänen & Strandell 2018: 7). Kausiasuminen koskeekin noin 2,4 miljoonaa ihmistä Suomessa (Huovari ym. 2020). Myös kausityö on tärkeä monipaikkaisen asumisen motiivi maaseuduilla (Pitkänen & Strandell 2018: 15). Haukkalan (2011: 6) mukaan esimerkkejä suomalaisten monipaikkaisuudesta ovat kuntarajat ylittävä työmatkailu, mökkeily, eroperheiden lasten useamman asunnon välille muodostuva arki ja harrastuspaikat. Tutkimukset ovat

osoittaneet, että maaseutumaisten paikkojen luontopalvelut ja maisemat houkuttelevat ihmisiä asumaan (Huning ym. 2012: 162). Niiden perässä muuttamisella voi olla merkittävä vaikutus alueelliseen infrastruktuuriin, palveluihin sekä liikenne- ja kommunikaatiosolmukohdille. Lisäksi muutolla voi olla vaikutusta vapaa-ajanasuntojen rakentamiseen. Keskiluokkaisten ihmisten tykästyminen maaseutujen sosiaalisiin, kulttuurisiin ja ympäristöllisiin ominaisuuksiin on johtanut ajatukseen maaseudun idyllistä (Little ym. 1998: 129–130). Keskiluokkaisten kaupunkilaisten määrän kasvu tekee maaseuduista myös kuluttamisen alueita. Muutos liittyy kulttuurin kehittymiseen ja tiettyjen maaseutualueiden kaupallistumiseen. Monipaikkaisuutta voidaan pitää tärkeänä maaseutujen tulevaisuuden kehityksen kannalta (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018). Hektisen ja urbanisoituneen ympäristönsä rinnalle ihmiset kaipaavat yhä enemmän maaseudun tarjoamaa rauhaa ja vaihtelua (Hiltunen & Rehunen 2014: 19).

Suomen alue voidaan jakaa väkiluvun muutosten perusteella neljään osaan: 1. kasvavat alueet, 2. kausittain kasvavat alueet, 3. kehittyvät alueet ja 4. taantuvat alueet (Alasalmi ym. 2020; Huovari ym. 2020). Suurin osa ihmisistä ja työpaikoista on keskittynyt pinta-alallisesti suppeille kasvaville alueille. Maantieteellisesti kattavin aluetyyppi on kausittain kasvavat alueet, jotka ovat levittäytyneet tasaisesti ympäri Suomea. 41 % Suomen pinta-alasta kuului tähän aluemuodostumaan vuonna 2016 (Lehtonen ym. 2020: 80). Kooltaan alue on yli kaksi kertaa suurempi kuin vakituisen väestönkasvun alueet ja lähes yhtä suuri kuin väestön vähenemisen alue (Adamiak ym. 2016: 8). Kausittain kasvaville alueille on ollut ominaista työpaikkojen ja vakituisen asukasmäärän väheneminen (Huovari ym. 2020; Lehtonen ym. 2020). Monessa paikassa kakkosasunnolla vierailijoiden määrä on suurempi kuin vakituisten asukkaiden määrä ja kakkosasuntoja on rakennettu vakituisia asuntoja enemmän. Kausiväestö lähes kaksinkertaisaakin aluekategorian väkiluvun (Alasalmi ym. 2020: 123). Kokonaisuudessaan kausittain kasvavilla alueilla asuu 8 prosenttia ihmisistä ja sijaitsee 6 prosenttia työpaikoista. Vapaa-ajan asuntojen käytön määrä on yleisempää kaupunkimaisilla alueilla asuvilla (Strandell ym. 2016: 82).

Vapaa-ajan asumisen on uskottu lisäävän myös vakituisten asukkaiden määrää maaseuduilla, mutta yleensä vakituinen asunto on säilynyt kaupungissa (Tuulentie & Pitkänen 2014: 85–89). Maaseudun kausiväestö lisääntyi 62 015 asukkaalla vuosina 2005–2016 (Lehtonen ym. 2020: 74). Maaseuduilla vaikuttaa olevan tukeva rooli suomalaisten elämässä kaupungistumisesta huolimatta. Yleisen käsityksen vastaisesti maaseudulla on alueita, jotka eivät autoidu (Alasalmi ym. 2020: 138–139). Tyypillisimpiä kakkosasumisen alueita ovat erityisesti rannikko, saaristo, Järvi-Suomi ja Pohjois-Suomen turismikeskukset (Alasalmi ym. 2020: 141). Järvi-Suomessa, rannikolla, Lapissa ja Itä-Suomessa kausiväestön määrä on moninkertainen

vakituisen väestön määrään verrattuna vuosina 2005–2016. Kakkosasunnoilla vietetyn keskimääräisen ajan perusteella laskettu keskiväkiluku viittaa siihen, että maaseutujen väkiluvun lasku on ollut merkittävästi pienempää kuin mitä rekisteröidyn väestön tilastot ovat näyttäneet (Adamiak ym. 2016: 12). Aluerakenne keskittyy ja hajautuu samaan aikaan, mutta tarkastelukulma on johtanut turhan synkkiin kuviin maaseutujen tilanteesta (Lehtonen ym. 2020: 74, 80). Tilannekuva ei ole yksinkertaisesti selitettävissä kasvu-taantuma kahtiajaolla vaan aluerakenteen kehityksessä on erilaisia sävyjä. Erilaiset elämisen ja asumisen mallit ovat jääneet huomiotta.

Samankaltaisia tuloksia saatiin vuonna 2020 tehdyssä maaseutubarometrissa (Pyysiäinen & Vihinen 2020), jonka perusteella 37 prosenttia suomalaisista tunsi itsensä sekä maalaisiksi että kaupunkilaisiksi eli heillä on niin sanottu kaksoisidentiteetti. Nämä ihmiset ovat isolla todennäköisyydellä monipaikkaisia. Aikaisempiin verrattuna ihmisten identiteetti on muuttunut vain hieman kaupunkilaisemmaksi vuodesta 2009. Identiteetin pientä muutosta pyritään selittämään kaupunkien välillä tapahtuvalla muuttoliikkeellä, kiivaimman maaltamuuton loppumisella sekä kansalaisten monipaikkaisella liikkumisella eri aluetyypeillä. Maalaisidentiteetti on myös kaupunkilaisidentiteettiä merkittävästi vahvempi. Huomattavaa toki on, että nuoret tulevaisuuden kannalta tärkeänä ryhmänä kokevat itsensä keskivertoa kaupunkilaisemmiksi. Mielenkiintoista on, että lähes 25 prosenttia kaupungin keskustassa tai reunamalla asuvista ihmisistä haluaisi asua maaseutumaisemmassa ympäristössä, jos se olisi mahdollista. Tulosten perusteella suurta vakituisen asuinpaikan muuttoaaltoa ei kuitenkaan ole näkyvissä. Toisaalta tätä kompensoi monipaikkaisen asumisen lisääntyminen. Yli puolet vastanneista kansalaisista ovat asuneet eri paikkakunnilla ja samoin yli puolet viettää vapaa-aikaansa eri paikoissa.

Myös vapaa-ajan asuminen ja työskentely toisella paikkakunnalla ovat lisääntyneet verrattuna vuonna 2013 tehtyyn barometriin (Pyysiäinen & Vihinen 2020). Vastoin yleistä käsitystä näyttää siltä, että iso osa nuoristakin haluaa omistaa vapaa-ajan asunnon maaseudulta tulevaisuudessa. Kokonaisuudessaan useampi vastaaja uskoo omistavansa vapaa-ajan asunnon maalta, työskentelevänsä maalla tai asuvan pääasiallisesti tai ajoittain maaseudulla. Vastausten perusteella neljännes kaupunkilaisista viettää kuukaudesta puoleen vuoteen maaseuduilla vuosittain. Asiantuntijoiden, yrittäjien ja päättäjien näkökulmasta tärkeimpiä kehityskohteita maaseuduilla ovat palveluiden uudet toteuttamistavat, asukkaiden houkutteleminen, liikenneinfrastrukturi ja sote-ratkaisut. Poliittisilta päättäjiltä taas odotetaan alueiden tasapuolista kohtelua ja monipaikkaisuuden edistämistä. Monelle maaseutu kuvastaa hyvää elämää ja se on tärkeä osa monipaikkaista elämäntapaa.

Suomalainen aluerakenteen tutkimus on kuitenkin usein pohjautunut tilastoituun väkilukuun ja asuinpaikkaan, jolloin väestön todellinen sijoittuminen ei paljastu (Alasalmi ym. 2020). Kaupungistumista on pyritty ymmärtämään tilastojen avulla, vaikka sen tiedetään vääristävän kuvaa ihmisten elämisestä ja asumisesta sanoo professori Lapintie (Häkkinen 2020). Todellisuudessa ihmiset saattavat viettää aikaansa tasavertaisesti eri asunnoilla ja suora luokittelu ykkös- ja kakkosasuntoihin voi olla harhaanjohtavaa. Monipaikkaisuuden osoittaminen tilastoilla ja selvityksillä voi tuoda vaihtoehdon juuri kaupungistumisen ja väestön keskittymisen ajatuksille (Alasalmi ym. 2020: 125–139). Aluekehityksen todellisen kuvan rakentamiseksi aluerakenteen moninaisuuden tunnistaminen on tärkeää. Ihmisten dynaamisuus tarjoaa uusia mahdollisuuksia politiikkaan ja käytännön toimiin. Tasaisemman yhteiskunnan kehittämiseksi tarvittaisiinkin parempaa ymmärrystä siitä, miten eri paikkoja käytetään eri aikoina ja mikä merkitys monipaikkaisuuden alueellisella vaihtelulla on (Alasalmi ym. 2020: 138–139). Poliittisesti tämä vaatisi näkökulman muutosta. Ilman kattavaa käsitystä todellisuudesta on vaikeaa kehittää kestävästä yhteiskuntaa, jossa resurssit ja palvelut on optimoitu. Etenkin kausiväestön huomioimiselle osana aluekehitystä on useita perusteluita (Lehtonen ym. 2020: 74). Valtiolla ja sen sääntelyllä on määrittävä rooli siinä, kenellä on mahdollisuus käyttää maaseutuja asumisen, tuottamisen ja kuluttamisen tiloina ja kenen näkemystä maaseuduista pidetään vallitsevana ja uudelleen tuotettavana (Little ym. 1998: 130). Monipaikkaisuuteen liittyvästä uudesta poliittisesta kiinnostuksesta on jo viitteitä, sillä ilmiöstä vaikuttaa muodostuvan yksi teema vuoden 2021 kuntavaaleihin (mm. Jääskeläinen 2021).

Vuoroin maalla ja kaupungissa asuvat kausiasujat ovat monipaikkaisia molempiin suuntiin. Koska kattavaa tietoa monipaikkaisuudesta ja sen kehityksestä ei ole (Pitkänen & Strandell 2018: 7), joudutaan monipaikkaisen väestön suuruutta arvioimaan (Huovari ym. 2020). Piiloon jää esimerkiksi vapaa-ajanasuntojen käyttöasteen ja -tavan muutokset. Tärkeää olisi kehittää alueita eriyttäviä ja paikkaperusteisia politiikkavälineitä ja -tekoja, koska monipaikkaisuus on moninainen ilmiö, joka aiheuttaa eroja pienienkin alueiden välille (Alasalmi ym. 2020: 145). Siten monipaikkaisuus voi olla erilaista naapurikunnissakin. Toistaiseksi monipaikkaisuuden aiheuttamat tarpeet ovat jääneet vähälle huomiolle ja Alasalmen ja muun tutkimusryhmän mielestä se on hyödyntämätön resurssi. Huningin ynnä muiden (2012: 159) mielestä ihmisten jatkuvia monen suuntaisia liikkumisen malleja, kuten pendelöintiä tai monipaikkaista asumista, on aliarvioitu. Huomiota pitäisi kiinnittää enemmän aluekehityksellisiin keskinäisiin riippuvuuksiin ja yliaalueellisiin dynamiikkoihin. Esimerkiksi alueellista demografista muutosta voitaisiin tarkastella yksisuuntaisten muuttoliikkeiden sijasta erilaisten eri suuntiin kulkevien virtojen tilojen kautta. Erityisesti kausittain kasvavien alueiden elinvoimaisuudelle

monipaikkaisuudella on merkittävä vaikutus ja sen huomioimiseen alueiden kehittämisessä ja palveluntuotannon suunnittelussa tulisi panostaa (Alasalmi ym. 2020). Merkittävyydestä kertoo se, että aineettomat arvot, kuten maisema, ovat nousseet talouden näkökulmasta tärkeiksi (Tuulentie & Pitkänen 2014: 85). Paikoin ne tuottavat enemmän kuin luonnonvarojen aineellinen hyödyntäminen.

Maaseutujen kannalta monipaikkaisuus nähdään siis mahdollisuutena (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018: 38). Pitkänen ja Strandell (2018: 15) ennustavat maaseuduille kohdistuvan vapaa-ajan asumisen ja matkailun lisääntyvän kaupunkilaisten kaivatessa yhä useammin lähelle luontoa rauhallisempaan ympäristöön. Maaseutujen vapaa-ajanasuntojen tulevaisuudesta on oltu kuitenkin huolissaan väestön vanhenemisen ja nuorten kaupunkiin muuton seurauksena (Strandell ym. 2020: 75). Mökkeilijöiden vanheneminen ja nuorten mökkeilykiinnostuksen vähentymisen myötä Suomesta voisi tulla ”tuhansien hylättyjen mökkien maa” (Vanninen 2016). Tutkimustulosten perusteella mökkeily ei kuitenkaan ole ollut hiipuva osa suomalaisuutta (Strandell ym. 2020). Vapaa-ajanasunnoilla on suuri merkitys Suomelle, minkä takia myös niiden tulevaisuus on kiinnostava. Erilaiset yhteiskunnalliset kehityskulut voivat vähentää tai lisätä vapaa-ajanasumista. Maaseudulla voidaan olettaa olevan pysyvä rooli ainakin suomalaisten vapaa-ajanvietossa. Lisäksi matkailun kasvu lisää kausityövoiman tarvetta.

3.1 Monipaikkaisuuden alueelliset vaikutukset

Ilman maaseuduille sijoittuneita kakkosasuntoja Suomen aluerakenne, maankäyttö, maaseudut ja liikennejärjestelmät olisivat mahdollisesti varsin erinäköisiä (Hiltunen & Rehunen 2014: 17). Suomalainen monipaikkaisuus vapaa-ajanasumisen johdolla aiheuttaa sosiaalisia, taloudellisia ja ympäristöllisiä vaikutuksia, jotka näkyvät kunnan viranomaisten toiminnassa (Vepsäläinen ym. 2015). Yhteiskunnallisella tasolla monipaikkaisuus liittyy talouteen (työskentely, ylikansalliset yritykset, asutusmarkkinat), politiikkaan (esim. poliittinen osallisuus), lakiin (esim. verot, asumisoikeudet, äänestäminen) ja suunnitteluun (arkkitehtuuri ja asutus, aluesuunnittelu, liikennesuunnittelu) (Hilti 2016: 468). Näillä tekijöillä on vaikutusta ihmisten toimintaan ja ne voivat ohjailla monipaikkaisuuskehitystä. Ilmiö vaikuttaa muun muassa työmarkkinoihin, palveluiden ja hyödykkeiden kysyntään, verotuloihin, infrastruktuurin ja kulkuneuvojen käyttöasteeseen ja investointeihin (Alasalmi ym. 2020: 12). Kakkosasujien liikkumisen mallit ja käytännöt ovat vahvasti suhteessa rakennettuun ympäristöön, urbaanin kehitykseen ja kasvuun, urbaanin alueen kokoon ja väestötiheyteen (Hiltunen & Rehunen 2014: 18).

Kuntien saama taloudellinen hyöty on maankäytön ja elinkeinotoiminnan henkilöiden mielestä tärkein monipaikkaisuuden vaikutus (Vepsäläinen ym. 2015). Se tuo tuloja, nostaa kiinteistöjen arvoa ja tukee palveluita. Toisaalta vapaa-ajan asuminen myös haastaa paikallisia julkisia ja yksityisiä toimijoita sekä vakiasukkaita, pakottaa heidät sopeutumaan tilanteeseen (Larsson, L. & D. K. Müller 2017). Vakiasukkaiden arkielämän haasteiden lisäksi haasteita muodostuu myös virkistyskäytön ja matkailutoiminnan sekä maaseutuelinkeinojen ja luonnonvarojen hyödyntävän teollisuuden käytön yhdistäminen (Tuulentie & Pitkänen 2014: 85–86). Kimmo Lapintien mielestä monipaikkaisuus olisi tärkeää ottaa huomioon kuntien ja kaupunkien strategisessa suunnittelussa (Häkkinen 2020). Osin fiktiiviseen todellisuuteen perustavassa väestötilastoinnin järjestelmässä palvelut on rakennettu ajatukselle ihmisestä, joka työskentelee ja asuu yhdessä paikassa. Uudelle aluerakenteen kehityksestä kertovalle tiedolle on kova tarve (Lehtonen ym. 2020: 80). Ilman parempaa tietoa monipaikkaisuuden määrästä ja paikoista on ilmiön aiheuttamiin haasteisiin vaikea vastata (Alasalmi ym. 2020: 145). Monipaikkaisuuden yleisyys on tärkeä huomio suomalaisen yhteiskunnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Huomioiminen on tärkeää myös haittojen minimoimiseksi. Monipaikkaisuus esimerkiksi nostaa kustannuksia ja aiheuttaa ympäristövaikutuksia (Vepsäläinen ym. 2015).

Kakkosasuntojen ja kausityöskentelyn ollessa yleisiä Suomen maaseudulla, on niillä tärkeä rooli erityisesti maaseutujen asumisen ja maankäytön kannalta (Adamiak ym. 2016: 5). Monipaikkaisuudesta hyötyminen vaatii liikkuvien ihmisten huomioon ottamisen palveluiden ja infrastruktuurin kehittämisessä (Alasalmi ym. 2020: 12). Perinteiset lähestymistavat, joilla eri toiminnolle suunnitellaan erilliset alueet eivät huomioi vakituisten ja väliaikaisten oleskelu- ja työskentelypaikkojen verkostoa. Tyypillisesti suunnittelu on perustunut vakituisten asukkaiden määrään (Di Marino & Lapintie 2018: 4). Perusajatus on ollut rakentaa viihtyisiä asuinalueita, keskeisesti sijaitsevia työskentelyalueita ja tehokkaat liikenneyhteydet niiden välille. Kaupunkien toiminnallinen jako asumisen, työskentelyn, vapaa-ajan ja liikkumisen alueisiin on edelleen vallitseva lähestymistapa (Di Marino & Lapintie 2018: 6). Toiminnallisesti jakautunutta tilaa on kritisoiu Di Marinon ym. (2018) mukaan 1980-luvulta, mutta se on edelleen ollut vallitseva ajatus maankäytön suunnittelussa. Suunnittelulla on heidän mielestään ollut vaikeuksia sopeutua dynaamiseen tilojen ja paikkojen monikäyttöisyyteen. Kaupunki- ja kuntasuunnittelun näkökulmasta tämä kaikki vaatii uudenlaista ymmärrystä monipaikkaisuuden vaikutuksista rakennettuun ympäristöön ja rakennetun alueen monikäyttöisyyteen. Suunnittelijat pohtivat edelleen, kuinka lähestyä uusia monikäyttöisiä tiloja ja paikkoja. Urbaani esimerkki uuden ajattelun mukaisesta suunnittelusta on Helsingin Oodi, joka on haastanut ajatusta perinteisestä kirjastosta ja tuonut monikäyttöisiä tiloja kaupunkilaisten käytettäväksi.

Di Marinon ynnä muiden (2018) mukaan suunnittelijoille monipaikkaisuus tarjoaa siis mahdollisuuksia ja haasteita. Tutkimuksen tulosten perusteella monipaikkaisuutta ei ole kuitenkaan tunnistettu politiikassa ja suunnittelussa ja toistaiseksi toiminnallisesti jakautunut suunnittelu on hallitseva ajatusmalli. Päätöksentekijöiden, kaupunkisuunnittelijoiden ja organisaatioiden välille tarvitaan enemmän keskustelua monipaikkaisuuden huomioimiseksi eri suunnittelun tasoilla. Monipaikkaisuus tulisi olla osallistavaa ja se pitäisi ottaa huomioon kuntalain mukaisista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista sopiessa (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018: 65–67). Ihmislähtöisestä, osallistavasta ja joustavasta kunnan toiminnasta hyötyvät vakituiset ja väliaikaiset asukkaat sekä kunnan elinvoima. Samalla tulisi kuitenkin varmistaa, ettei monipaikkaisen ja monitoimintaisen yhteiskunnan suunnittelu tarkoita yksinkertaisesti maankäytön sääntelyn joustavuutta tai puuttumista (Di Marino ym. 2018: 25). Eri tavalla kehittyvien alueiden määrän kasvu sekä palveluiden ja resurssien mitoittaminen haastavat paikkaperustaista kehittämistä (Alasalmi ym. 2020: 146–147). Kuten todettua, yhteen asuinpaikkaan pohjautuvat tilastot antavat väärän kuvan ihmisten todellisesta olinpaikasta, joka aiheuttaa vaikeuksia myös kehittämisen näkökulmasta. Muuttajille ja turisteille kehitetty infrastruktuuri muuttaa maaseudun ja kaupungin kuvaa liittäen alueet taloudellisiin, yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin verkostoihin (Huning ym. 2012: 162–163).

Asuntomarkkinoilla monipaikkaisuus aiheuttaa uudenlaista kysyntää, joka yleistyvänä elämäntapana voi saada yhä suuremman markkinaroolin (Hilti 2016: 479–480). Se voi vaikuttaa esimerkiksi väliaikaisen asumisen tarpeeseen ja asuntojen kysyntään (Di Marino ym. 2018: 24). Tähän mennessä Suomen asuntomarkkinoilla on ollut havaittavissa polarisoitua kehitys, jonka seurauksena haja-asutusalueella sijaitsevien asuntojen myyminen on ollut vaikeaa ja myyntihinta on ollut alhainen (Alasalmi ym. 2020: 94). Syrjäseudulla asuva on myös joutunut ottamaan riskin rakennuksen arvon laskemisesta. Toisaalta asumisen edullisuus kuuluu maaseudun etuihin (Lemettinen 2020). Samalla kaupungeissa asuntojen hinnat ovat nousseet, jolloin sinne muuttaminen voi olla hankalaa korkean hintaeron takia (Alasalmi ym. 2020: 94). Työvoiman saamiseksi maaseuduille myös vuokra-asuntojen saatavuus voi aiheuttaa ongelmia. Asuntopolitiikka nousee siis merkittävään rooliin alueen työperäisen monipaikkaisuudenkin kannalta. Samoin väliaikaisten työskentelypaikkojen tarve voi kasvaa. Ihmisten käyttäytymisen muuttuessa myös resurssien kysyntä ja kuluttaminen muuttuu. Asuinalueiden yhteisöllisyydessä taas voi esiintyä ongelmia asukkaiden ollessa vaihtelevasti läsnä- ja poissaolevia.

Palveluiden näkökulmasta yksi ilmeinen keskustelu liittyy terveyspalveluiden tarjontaan: monipaikkaisuus on muuttanut ja muuttaa sen alueellista kysyntää (Alasalmi ym. 2020: 126). Tämä haastaa kunnat järjestelmässä, jossa terveyspalvelut on mitoitettu vakituisten

asukkaiden varaan. Ihmisillä on oikeus hakeutua hoitoon myös muissa kunnissa tietyin ehdoin, mutta peruspalveluiden asiakas voi vaihtaa terveysasemansa asuinkuntansa ulkopuolelta vuoden jaksoiksi (Parhiala ym. 2020). Laskettu kapasiteetti ei välttämättä ole riittävä kunnissa, joissa todellinen ihmisten määrä vaihtelee runsaasti (Alasalmi ym. 2020: 126). Tämä näkyi koronan aikana, kun ihmisten matkustamista maaseutukuntiin haluttiin koronan aikana rajoittaa. On mahdollista, että sote-palvelujen saatavuus ja saavutettavuus rajoittavat vapaa-ajan asumista tulevaisuudessa (Parhiala ym. 2020). Terveystieteiden järjestelmä ei vastaa nykyisen monipaikkaisuuden tarpeisiin ja on pohdittava, onko sillä jo maaseuduilla asumista ja elämistä rajoittava vaikutus. Toisaalta ihmisten lisääntyminen mahdollistaa myös palvelutarjonnan ja kannattavuuden parantumisen, jos kaikki kunnan palveluja mahdollisesti hyödyntävät huomioidaan (Alasalmi ym. 2020: 126–135). Toimivat terveyspalvelut voivat myös olla vetovoimatekijä (Parhiala ym. 2020). Monipaikkaisuus on tärkeä ottaa huomioon palveluiden riittävyyden ja vetovoimaisuuden parantamisen kannalta. Monipaikkaisen väestön avulla voidaan vastata paremmin myös vakiasukkaiden tarpeisiin. Paikat tarvitsevat omanlaisensa alueen vahvuudet ja väkiluvun vaihtelun tuntevan kehittämisprofiilin (Alasalmi ym. 2020: 138–139).

3.2 Infrastrukturi

Vapaa-ajan asuminen on tärkeä osa kuntien maankäyttöä ja kehittämistä (Vepsäläinen ym. 2015). Monipaikkaiset ihmiset vaikuttavat muun muassa paikalliseen liikennejärjestelmään, veden ja sähkön jakeluun, tietoliikenneverkkoihin ja jätehuoltoon (Alasalmi ym. 2020: 138–139). Siten monipaikkaisuuden kehittämispotentiaalin hyödyntäminen vaatii investointeja infrastruktuuriin (Alasalmi ym. 2020: 145–146) ja ilmiö pitäisi nostaa isompaan rooliin suunnitteluratkaisuja tehtäessä (Huovari ym. 2020). Alasalmi ja kumppanit (2020) jakavat tärkeimmät kokonaisuudet kuuteen kategoriaan: 1. toimivat ja nopeat tietoliikenneyhteydet, 2. digitaaliset palvelut, 3. kasvukäytävien ja tärkeiden väylien liityntäliikenne, 4. ekologisen yksityisautoilun infrastruktuuri maaseuduille, 5. monipaikkaisuusalueiden huomioiminen osana kaavoittamista ja palveluiden saavutettavuutta kunnan palveluprofiilin parantamiseksi, ja 6. mahdollisuus valita toisen kunnan terveyspalvelut joustaviksi ajanjaksoiksi. Internetyhteyksien ja digitalisaation sekä niiden mahdollistaman paikkariippumattoman palvelutarjonnan merkitys tulevaisuuden kunnille on tärkeä (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018: 37). Tietoliikenneverkosto yhdessä muun liikenneverkoston kanssa on antanut mahdollisuuden hyötyä kaupunkien työmarkkinoista myös maaseudulta (Huning ym. 2012: 155). Samalla kaupunkilaiset ovat saaneet mahdollisuuden hyötyä enemmän syrjäseutujen luontopalveluista ja muista

houkuttelevista tekijöistä. Huovari tutkimusryhmineen (2020: 5) nostavatkin tietoliikenneyhteydet yhdeksi monipaikkaisuuden edellytykseksi ja tärkeimmäksi investoinniksi, koska ne mahdollistavat taloudellisen toiminnan vapaamman tilallisen sijoittumisen.

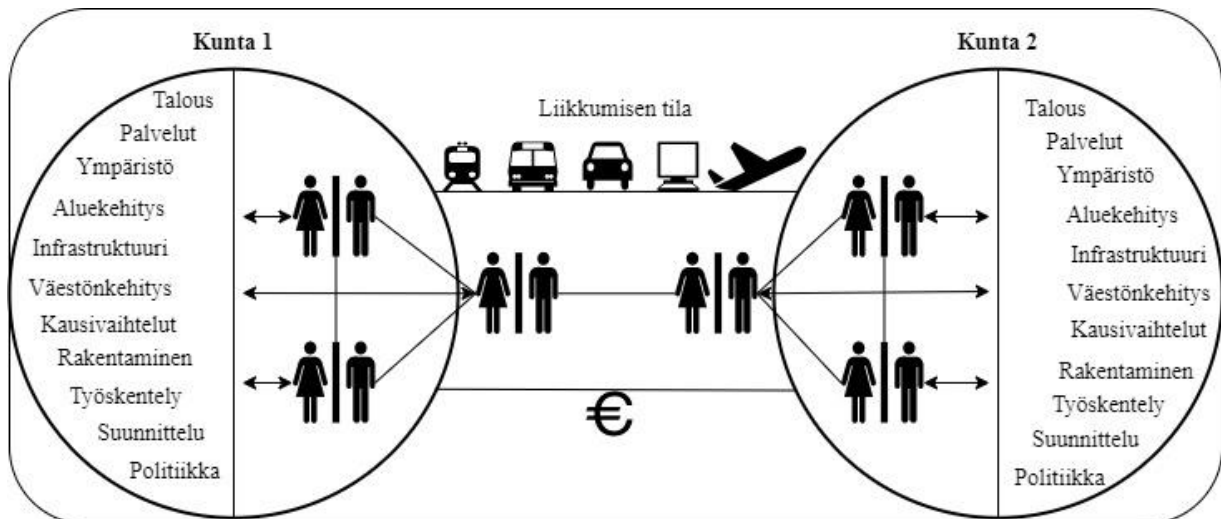
Monipaikkaiset henkilöt käyttävät väylä ja tietoverkkoa (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018: 37), ja kysymykset niiden rakentamisesta, kunnostamisesta ja tukemisesta sekä joukkoliikenteen järjestämisestä nousevat esille monipaikkaisuuden yleistyessä (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018). Kakkosasuntojen saavutettavuuteen vaikuttaa katuverkko ja sen kunnossapito sekä palveluntarjonnan läheisyys ja poikkeavuus kulkureitiltä (Hiltunen & Rehunen 2014: 18). Myös liikkumisvälineen valinta ja julkisen liikenteen tarjonta ohjaavat kakkosasunnoille liikkumista. Toimivat liikenneyhteydet laajentavat työssäkäyntialueita ja parantavat työn ja työvoiman kohtaantoa (Alasalmi ym. 2020: 95). Siten liikenneinfrastruktuuri rajoittaa työssäkäyntialueiden laajuutta. Monipaikkaisuus muuttaa myös liikennejärjestelmän toimivuutta ja kapasiteettia (Huovari ym. 2020: 5). Liikkumisen kannalta oleellisen tieverkon kunnossapidosta aiheutuu monipaikkaisuuden myötä isompia kuluja käyttäjä- ja aluetasolla (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018: 37). Monipaikkaisuudesta mahdollisesti seuraava maaseutujen kausittaisen ja/tai pysyvän väkiluvun kasvu vähentää liikennepainetta kaupungeissa ja lisää sitä maaseuduilla.

Matkoja syrjäseuduille tehdään suurelta osin henkilöautolla, mikä lisää katuverkoston ylläpitämisen tärkeyttä myös kaupunkien ulkopuolella (Hiltunen & Rehunen 2014: 11). Mahdollisesti pidentyvillä työmatkoilla on negatiivinen vaikutus kestävyuden näkökulmasta (Helminen & Ristimäki 2007: 341). Siten kestävästä monipaikkaisuudesta liikkuemisen kestävyyyteen syrjäseuduilla tulee panostaa esimerkiksi rakentamalla sähköautojen latauspisteitä ja biokaasun tankkauspaikkoja sekä huolehtimalla joukkoliikenteen palvelutasosta. Huovari ynnä muut (2020: 5) korostavat myös kasvukäytävien ja pääväylien liityntäliikenteen turvaamista, jotta niiden ulkopuoliset alueet eivät jää joukkoliikennepalvelujen ulkopuolelle. Samalla joukkoliikenteen rahoitusta, palvelutasoa, kilpailutusta sekä erilaisia subventioita tulisi tarkastella uudelleen monipaikkaisuuskehityksen seurauksena (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018: 36). Raportin mukaan digitaalisten ratkaisujen hyödyntäminen nousee tässäkin merkityksessä tärkeään rooliin syrjäseutujen liikkumispalvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Niiden avulla voidaan tarkastella ja organisoida uudelleen maaseudun liikennejärjestelmiä, kehittää palvelutasoa ja parantaa elinkeinon mahdollisuuksia.

Kokonaisuudessaan huomiota tulisi kiinnittää hajautetun yhteiskunnan kestävien käytäntöjen innovointiin, kehittämiseen ja levittämiseen (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018). Tämän tavoitteen edistämiseksi eri hallinnonalojen yhteistyötä tulisi edistää (Huovari

ym. 2020). Tavoitteena tulee olla kehittää todellisiin käyttäjämääriin perustuvaa yhdyskunta- ja aluerakennetta, ja tukea arjen sujuvuutta joustavilla ja alueittain erilaisilla toteutustavoilla sekä liikkuvilla ja digitaalisilla palveluilla. Liikkuvat ihmiset huomioivasta kehityksestä voivat hyötyä myös paikalliset vakiasukkaat esimerkiksi kehittyneemmän infrastruktuurin tai ympäri- vuotisen palvelutason parantumisen myötä. Tällä olisi positiivista vaikutusta kuntien tulevaisuuteen. Vaikka kausiasujia ei lasketa asukkaiksi, he käyttävät paikallisia resursseja, infrastruktuuria ja palveluita sekä vaikuttavat maaseutujen maankäyttöön ja ekosysteemeihin. Siten kausittaisten asukkaiden mittaamisesta voi olla hyötyä eri suunnittelun ja politiikan aloilla (Adamiak ym. 2016: 12).

Modernissa liikkuvassa maailmassa, hetkellistä liikettä tulisi kohdella osana asutusratkaisuja ja unohtaa sen olevan ristiriidassa vallitsevan ajattelun kanssa (Adamiak ym. 2016: 12). Kakkosasunnot tuottavat monimuotoisia suhteita kaupunkien ja maaseutujen välille sekä fyysisiä muutoksia ja sosio-ekonomisia mahdollisuuksia maaseuduille. Lopulta kausiasujien määrä voi olla vakiasukkaita merkittävämpi työkalu, kun suunnitellaan, mitoitetaan ja hallintaan kunnan infrastruktuuria. Luovuudesta ja uusista toimintatavoista kunnat voivat löytää uusia keinoja hyötyä monipaikkaisuudesta ja parantaa näin elinvoimaisuuttaan (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018: 48–66). Järkevän monipaikkaisuuden huomioivan kehittämisen avulla ihmiset voivat alkaa viettämään enemmän aikaa maaseuduilla, tai jopa muuttaa maaseudun vapaa-ajan asunnot ykkösasunnokseen. Teknisten ominaisuuksia ja varustelutason parantumisen myötä vapaa-ajan asunnot ovat useammin asuttavia vuoden ympäri ja niihin muuttaminen onkin yleistynyt. Tätä kunta voi edistää omilla toimillaan maankäyttö- ja rakennuslain säätämässä puitteissa. Kuvaan yksinkertaistetusti edellisten lukujen esittämää monipaikkaisuuden kokonaisuutta kuvassa 2. Siinä havainnollista, kuinka eri kunnissa asuvat ja niiden välillä liikkuvat ihmiset vaikuttavat toisiinsa ja kuntiin. Molemmat ihmisryhmät yhdessä ohjaavat esimerkiksi palvelurakenteen tai ympäristön kehittymistä. Kuntien väliin jää liikkumisen tila, jossa eri liikennevälineet liikuttavat ihmisiä, tietoa ja pääomaa paikkojen välillä.

Kuva 2. Monipaikkaisuuden kokonaisuus yksinkertaistettuna. Mukailten Huning ym. 2012; Schier ym. 2013a; Hiltunen & Rehunen 2014; Vepsäläinen ym. 2015; Adamiak ym. 2016; Alasalmi ym. 2020; Huovari ym. 2020; Lehtonen ym. 2020; millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018.

3.3 Työskentelyn monipaikkaisuus Suomessa

Työskentelyn murroksen myötä työskentelytapojen skaala on laajentunut ja laajenee. (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018). Yhä useamman suomalaisen työura sisältää useita päällekkäisiä, limittäisiä tai toisiaan seuraavia työpaikkoja. Monipaikkaisen työskentelyn yleistymisen takia on muodostunut tarve tarkastella uusia työskentelytapoja, jotka vaativat joustavia työympäristöjä kaupungeista ja muilta alueilta (Di Marino & Lapintie 2018: 4). Monipaikkainen työskentely aiheuttaa lisäksi tarpeen pienemmille toimistotiloille (Di Marino ym. 2018: 2–3). Monipaikkaisen työskentelyn näkökulmasta toiminnallisesti rajaamattomien monikäyttöisten työpaikkojen rakentaminen on yleistynyt. Liikkuvien työntekijöiden houkuttelemiseksi joustavien ja vetovoimaisten työpaikkojen rakentaminen on kannattavaa. Ne lisäävät alueen elävyyttä, mikä tukee etenkin kaupunkisuunnittelun tavoitteita. Väliaikaiset työpisteet sijaitsevat usein kaupunkien keskustoissa tai yliopistoilla julkisten yhteyksien varsilla (Di Marino & Lapintie 2018: 10). Di Marinon ynnä muiden (2018) tutkimuksessa ilmeni yritysjohtajien olevan samaa mieltä siitä, että tulevaisuudessa väliaikaiset työpaikat ovat tärkeässä osassa nykyaikaista kaupunkirakennetta. Työskentelyn muutoksen ja monipaikkaisuuden lisääntymisen takia työnantajilla olisi kiinnostusta tehdä enemmän yhteistyötä päättäjien ja suunnittelijoiden kanssa. Ilmiötä on kuitenkin vaikea jäljittää erilaisten järjestelyiden, liikkuvuuden ja erilaisten tilojen takia. Tarkan ja soveltuvan aineiston puute hankaloittaa myös alueiden piirteiden

erottamista (Alasalmi ym. 2020: 53). Myös tietosuojarajoitukset hankaloittavat ilmiön tarkkaa tutkimista (Kotavaara 2020: 17).

Kotavaaran ym. (2020: 7) tutkimuksen luokittelun perusteella 3,6 % Suomen työssäkäyvistä menee potentiaalisten työperäisten monipaikkaisten joukkoon. Kriteerinä tälle luokalle on yli 100 kilometrin työssäkäyntimatka. Joukko on pieni, eikä sillä sen takia vaikutusta olevan merkittäviä ison mittakaavan vaikutuksia. Koko maassa työssäkäyntimatkat ovat kuitenkin pidentyneet vuodesta 1990 alkaen. Pendelöivien henkilöiden osuus Suomessa vuonna 2010 oli 32 prosenttia, kun vuonna 1990 se oli 22 prosenttia. 88,7 % kaikista työssäkäyvistä liikkuu alueellisella ja paikallisella tasolla lyhyitä työmatkoja. Kuntien välillä työmatkustavat suuntaavat pääsääntöisesti kohti kaupunkeja ja asutuskeskittyymiä (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018). Usein liike lähtee tällöin ympäryskunnista.

Suhteellisesti monipaikkaisia työntekijöitä on eniten maaseudulla (Huovari ym. 2020; Kotavaara ym. 2020) ja suurin todennäköisyys työperäiseen liikkuvuuteen onkin siellä asuvilla henkilöillä (Alasalmi ym. 2020: 73). Eniten pitkiä työmatkoja tekeviä asuu saaristossa, Pohjois-Suomen harvaan asutuilla alueilla, Koillismaalla ja Kainuussa. Työperäinen kakkosasunto on Helmisen ja Ristimäen työvoimatutkimuksen perusteella ratkaisu valtaosalle työntekijöistä, jos työmatkan kesto on yli 2 tuntia. Työperäistä kakkosasuntoa käyttäessä työmatkaliikenne ei ole päivittäistä vaan hajautuneemmin jakautunutta. Etätö taas vähentää työmatkojen kokonaismäärää (Helminen & Ristimäki 2007:341). Työmatkaliikkumiselle ei välttämättä ole edes tarvetta, jos etätö eriyttävät työn tekemisen ja työpaikan (Alasalmi ym. 2020: 62). Helmisen ja Ristimäen (2007) alueellisen seurantajärjestelmän pohjalta tekemien analyysien perusteella työnmatkan pituus on harvoin syy etätöiden tekemiseen työmatkan pituuden ollessa alle 50 kilometriä. Sitä ennen työn luonne on määrittävin etätöiden taustatekijä.

Haukkalan (2011) mukaan etätöet eivät todennäköisesti laske työmatkaliikennettä maaseuduille tai maaseutujen kakkosasuntojen tarvetta, sillä näiden alueiden työt ovat yleensä varsin paikkariippuvaisia. Tällaisia maaseudun toimialoja ovat esimerkiksi kuljetus, teollisuus, rakentaminen sekä maa- ja metsätalous (Pitkänen & Strandell 2018: 10). Samoin matkailukeskusten majoitus- ja ravitsemispalvelut sekä muut palvelut ovat hyvin paikkasidonnaisia. Matkailu onkin merkittävä kausityöllistäjä. Matkailuun liittyvästä kausityöskentelyn alueellisesta jakaumasta kaupunkien ja maaseutujen välille ei ole tilastoja, mutta Pitkäsen ja Strandellin mielestä se oletettavasti kohdistuu enemmän maaseuduille, koska matkailu kaupungeissa on ympärivuotisempaa. Matkailun kasvu voi lisätä maaseuduille kohdistuvia pitkiä työmatkoja, kausityötä ja työperäistä monipaikkaista asumista (Pitkänen & Strandell 2018: 11). Toimintakentän monipuolistamiseksi kuntien kannattaisi Pitkäsen ja Stradellin selvityksen mukaan pyrkiä

houkuttelemaan digiyrityksiä tuomaan uutta liiketoimintaa ja elinvoimaa, koska ne voivat usein toimia paikkariippumattomasti (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018).

Suomi myös tukee monipaikkaista työskentelyä erilaisilla vähennyksillä, joiden ansiosta maaseutujen aiheuttamat säännölliset tai epäsäännölliset pidemmät työmatkat tai työperäinen kakkosasuminen voivat nousta houkutteleviksi (Alasalmi ym. 2020: 91). Tärkeitä vähennyksiä monipaikkaisen työntekijän kannalta ovat matkakulujen verovähennysoikeus, verovähennykset työasunnosta johtuvista kuluista sekä työhuonevähennys. Vuonna 2017 huomattavasti vähemmän ihmisiä sai työasuntovähennystä kuin matkakuluvähennyksiä, mikä viittaa työperäisen monipaikkaisuuden pienempään rooliin (Kotavaara ym. 2020: 3). Pitkänen ja Strandell (2018) kuitenkin huomauttavat, etteivät kaikki hae työasuntovähennystä työasunnosta huolimatta, sillä työmatkavähennys on monelle kannattavampi vaihtoehto. Siten veroetujen kautta ei monipaikkaisuuden ilmiötä voi kattavasti tarkastella.

Globalisaation tuomat muutokset asumiseen, työskentelyyn, liikennejärjestelmiin ja talouden rakenteeseen ovat vaikuttaneet monipaikkaisen työskentelyn yleistyvään kehityssuuntaan (Helminen & Kotavaara ym. 2020: 341). Pidempiin työmatkoihin voivat ajaa esimerkiksi kaupunkien keskustojen asumisen kalliimmat hinnat, verotus, tuet tai liikenneyhteydet. Alasalmi ja kumppanit (2020: 147) havaitsevat tutkimuksessaan viitteitä muutoksesta, jonka seurauksena asiantuntijat ovat alkaneet käydä töissä maaseudulta tai tehdä etätöitä sieltä käsin. Etätö tarjoo ihmisille mahdollisuuden elää myös maaseudulla, vaikka olisikin työsuhteessa kaupungissa sijaitsevaan yritykseen (Helminen & Ristimäki 2007: 341). Mielenkiintoa monipaikkaista työskentelyä ja sen vaikutuksia kohtaan herättää koronaviruksen aiheuttama etätöiden nopea edellytysten parantuminen ja määrän lisääntyminen. Suomi on tehnyt nopean loikan kohti monipaikkaisempaa työskentelyä, mutta muutoksen pysyvyyttä ei tässä vaiheessa voi varmuksi tietää. Suomi on Euroopan parhaita maita etätösovelluksissa (Millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018), joka tarjoaa hyvät puitteet kotimaiselle etätöskentelylle.

3.4 Kaksoiskuntalaisuus

Monipaikkaisuuteen liittyvän keskustelun yhteydessä on käytetty termiä kaksoiskuntalaisuus (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018), joka on noussut esiin Suomessa esimerkiksi viime aikoina kuntavaalien alla (Lähdetluoma 2021). Sen idea perustuu ihmisten liikkuvuuden yleistymiseen ja yhteen asuinkuntaan liittyviin ongelmiin (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018). Perinteisen vakiasukkaiden itsehallintoon perustuvan yhden asuinkunnan mukaan henkilö on voinut äänestää, olla ehdolla, käyttää tiettyjä palveluita ja vaikuttaa tietyissä

asioissa yhdessä kunnassa. Lisäksi hän on maksanut kuntaveroa vain tähän kuntaa. Keskustelu liittyy kysymykseen varojen reilusta jakamisesta ja palveluiden tarpeesta (Goodwin-Hawkins ym. 2020). Henkilö saattaa viettää paljon aikaa esimerkiksi vapaa-ajan asunnon sijaintikunnassa, mutta maksaa veronsa kotikuntaan. Tällöin esimerkiksi kunnallisten palveluiden tarjoaminen ja mitoittaminen voi osoittautua hankalaksi (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018: 49).

Kaksoiskuntalaisuudessa edellä mainittuja oikeuksia ja velvollisuuksia haluttaisiin tarkastella uudelleen (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018). Kaksoiskuntalaisuuden huomioimista pidetään tärkeänä, koska ihmiset elävät yhä enemmän eri kunnissa ja liikkuvat niiden välillä. Tätä kiihdyttävänä muutoksena nostetaan esille etätyön lisääntyminen ja digitaalisuus, joka mahdollistaa työtapojen ja -paikkojen muutoksen. Tästä johtuen kaksoiskuntalaisuus ei ole enää pelkästään vapaa-ajanasumiseen liittyvä ilmiö, vaan myös työssäkäynti toisessa kunnassa on keskeinen syy kaksoiskuntalaisuuden lisääntymiselle. Sen osana on myös varmistettava asumisen ja asuinaluesuunnittelun tason säilyminen, hintatasojen nopea horjumattomuus ja verolainsäädännön mukana pysyminen (millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018: 49). Vapaa-ajan asukkaiden liiton hallituksen puheenjohtaja Tapio Tervon mielestä kaksoiskuntalaisuusajatus on sellaisenaan vaikea toteuttaa (Lähdetluoma 2021). Erityisesti kahteen kuntaan äänestämisen hän näkee mahdottomana. Suorittamissani haastatteluissa kaksoiskuntalaisuuteen liittyvät teemat nousivat keskeiseen rooliin erityisesti verotuskysymysten takia, kuten tuleamme seitsemännessä luvussa huomaamaan. Keskustelu liittyy lisäksi ihmisten käyttäytymistä muuttaneeseen koronavirukseen, jota käsittelen seuraavaksi.

4 Koronavirus

Koronan tiimoilta lähteneet kaupunkien ja maaseutujen väliset liikkeet ovat monipaikkaisuuden tapaan varsin tuntematon kokonaisuus (Willberg ym. 2021: 2). Koronan alettua Suomen valtio alkoi saada merkkejä ihmisten kiinnostuksesta maaseutuja kohtaan. Ihmiset pyrkivät pois kaupungeista palvelujen sulkeutumisen ja etätyöskentelymallin takia (Lapintie 2020). Liikkumisen mahdollisti erityisesti kakkosasuntojen yleisyys ja hyvät etätyöalustat (Willberg ym. 2021). Esimerkiksi ihmisten määrän havaittiin laskeneen 30 suurimmassa kunnassa maaliskuun lopussa ja suurin väkimäärän kasvu oli suosituissa vapaa-ajan asumisen kunnissa. Kakkosasunnoista tuli merkitseviä pandemiasuojia (Pitkänen ym. 2020: 20). Samalla ne alkoivat saada huomiota valtion virallisissa kannanotoissa ja uutismedioissa. Ongelmaksi muodostui erityisesti ihmisten vakituisen asuinpaikan mukaan mitoitettut palvelut (Willberg ym. 2021). Maaseuduille

siirtyvien ihmisten pelättiin levittävän virusta, jolloin erityisesti paikallisen väestön mukaan mitoitettu terveydenhoito voisi kohdata kapasiteettiongelmia. Statistisesti ihmiset olivat kaupungeissa, vaikka todellisuudessa he olivat maalla (Lapintie 2020). Valtion hallinto joutuikin kehottamaan ihmisiä pysymään kodeissaan. Tunnetuksi nousi esimerkiksi pääministeri Sanna Marinin ”nyt ei ole oikea aika lähteä mökille” -vetoisuus (Pilke 2020).

Koronaviruspandemia osoitti, ettei monipaikkaisuus ollut hallinnassa ennen kriisiäkään (Goodwin-Hawkins ym. 2020). Tietyn mobiliteettimallin on tunnistettu esimerkiksi kuntien matkailustrategioissa, mutta monipaikkaisuuden vivahteet on poliittisessa toiminnassa helpposti sivuutettu. Lapintien (2020) mukaan ongelma perustuu territoriaaliseen yhdyskuntasuunnitteluun, jossa ihmisten ajatellaan olevan tietyn rajatun alueen sisällä. Territoriaalisuus kumpuaa hierarkkisesta suunnittelujärjestelmästä ja kaavoitusmonopolista. Kysymys liittyy siis aiemmin käsiteltyyn kaupunkien ja maaseutujen erotteluun. Todellisuudessa ihmisten liikkeet ovat verkostomaisia. Lapintien mukaan koronavirus myös osoitti, ettei monipaikkaisuuden ilmiötä ole otettu huomioon julkisia palveluita suunniteltaessa. Lisäksi ongelmia nousi esille esimerkiksi rajat ylittävän työskentelyn kohdalla (Onali 2020). Joustavat elämäntyyli ja mobiliteetti haastavat perinteistä ihmisten tilallisen jakauman tarkastelua (Willberg ym. 2020: 3).

Koronavirus on noussut uudeksi Suomen mökkeilykulttuuria ohjaavaksi voimaksi, mutta Pitkäsen ynnä muiden (2020) toteaman mukaisesti sen todellisia tulevaisuuden vaikutuksia ei voi vielä tietää. Kimmo Lapintien mielestä kaupungistumisessa voi tapahtua muutos koronapandemian myötä ja hän uskoo asumisen ja työnteon monimuotoistuvan pysyvästi (Häkkinen 2020). Koronaviruksen nostamien kysymysten tarkasteleminen auttaa huomaamaan, että monipaikkaisuus voi tuoda positiivisia vaikutuksia maaseuduille (Goodwin-Hawkins ym. 2020). Aluetieteen lehtori Ilkka Luodon mukaan ilmiö voi olla pelastaja ainakin joillekin talouden kanssa ongelmissa oleville kunnille (Haapamatti 2020). Tällöin monipaikkaisuuden edelläkävijäkuntien pitää pystyä tarjoamaan houkutteleva ympäristö kaupunkilaisille. Luodon mielestä houkutteleva maaseutu-ympäristö tarkoittaa ennen kaikkea sujuvia liikenneyhteyksiä, toimivaa internet-yhteyttä, luontoaktiviteetteja, maalaisromantiikkaa ja harrastusmahdollisuuksia. Yle Uutisten teettämän kyselyn perusteella terveyspalvelut, koulumahdollisuudet, kulttuurielämä, sosiaalinen ympäristö sekä asenteet ja ennakkoluulot voivat nousta maallemuuton rajoitteeksi (Kaakinen & Siirilä 2020). Mahdollisuus työskentelyyn on kuitenkin Kaakisen ja Siirilän mukaan tärkein kysymys.

Nousukaudet vaikuttaisivat muuttavan Suomen alueellista väestönrakennetta eniten (Alasalmi ym. 2020: 16). Seuraavan nousukauden voidaan nähdä koittavan koronaviruksen jälkeisenä aikana, josta voi seurata uusia muutoksia. Ihmisten jakautuminen kaupunkeihin ja

maaseuduille, alueellinen kehittäminen, monipaikkaisuuden yhteiskunnallisen merkityksen tiedostaminen ja etätyöskentely voivat muuttua pidempikestoisesti. Monipaikkaisuus on jäänyt poliittisesti piiloon, mutta kuinka tämä muuttuu koronaviruksen jälkeisenä aikana (Goodwin-Hawkins ym. 2020)? Maaseudun kehittämisen näkökulmasta tulisi tunnistaa uudet tilanteet (Tuulentie & Pitkänen 2014: 95), jollaisen koronavirus on nyt luonut. Kehotuksista ja rajoituksista huolimatta lisääntyneet ihmismäärät sekä maaseutujen asuntojen myynnit ja vuokraukset (Pitkänen ym. 2020) kertovat taustalla vallinneesta halusta viettää aikaa maaseuduilla. Korona aiheutti selkeän kakkosasuntojen myyntipiikin vuoteen 2019 verrattuna ja mökkilainoja haettiin enemmän kuin kymmeneen vuoteen (korona todella toi... 2020). Oleellista vapaa-ajanasuntojen käytölle on elämäntavat ja niiden muutokset (Strandell ym. 2016: 87). Koronalla on ollut ainakin hetkellisiä vaikutuksia niihin ja jotkut mallit saattavat jäädä pysyviksi.

5 Pohjois-Suomen matkailukunnat

Tutkielman tutkimusalueena on Pohjois-Suomi ja tarkemmin alueen tunturikeskukset. Näissä paikoissa monipaikkaisuus on näkynyt kausityöskentelynä, vapaa-ajanasumisena ja turismina, ja kyseiset paikat ovatkin rakentuneet monipaikkaisuuden tuoman elinvoiman ympärille. Ne kuuluvat monipaikkaisen elämisen ydinalueisiin. Tässä kappaleessa perustelen, millaisia ominaisuuksia Pohjois-Suomen tunturikeskuksiin liittyy ja miksi nämä alueet sopivat tarkastelun kohteeksi.

Suomen absoluuttisten työllisyys- ja tulotilastojen näkökulmasta suurin osa matkailusta kohdistuu merkittäviin kaupunkikeskuksiin, mutta suhteellisesti sillä on suurin vaikutus Pohjois-Suomessa (Tuulentie & Sarkki 2009: 9). Toisaalta Lappi ja Pohjois-Pohjanmaa olivat suomalaisten suosikkimatkakohteita kotimaassa yhdessä Uusimaan kanssa vuonna 2020 (suomalaisten matkailu 2021). 14 prosenttia kotimaanmatkoista, joissa käytettiin maksullisia majoituspalveluita, kohdistui Lappiin. Uudenmaan ja Pohjois-Pohjanmaan osuudet olivat 13 prosenttia ja 10 prosenttia. Matkailun kasvu ilmenee maaseutujen kaupunkimaisina matkailukeskuksina erityisesti juuri Pohjois-Suomessa, jossa mökkikannan kasvu on ollut nopeaa (Tuulentie & Pitkänen 2014: 92–94).

Pohjois-Suomen matkailukuntia ovat muun muassa Rovaniemi, Kolari, Kittilä, Kuusamo, Pudasjärvi, Inari ja Enontekiö (lumoudu Lapin matkailukohteista). Niiden sisällä erityisiä matkailukeskuksia ovat tunturikeskukset, joista suurimpia ovat Kolarin Ylläs, Kittilän Levi ja Kuusamon Ruka. Matkailukeskukselle ei ole selkeää yksinselitteistä määritelmää (Outila 2009), mutta tässä työssä matkailukeskuksella, tunturikeskuksella ja kausimatkailukohteella

tarkoitetaan samoja tunturikeskuksia. Siten esimerkiksi Rovaniemi kaupunkimaisena matkailukohteena jää käsittelyn ulkopuolelle. Näistä pohjoisista matkailukohteista rakentuu oma merkittävä aluerakenteellinen kokonaisuus (Outila 2009: 249). Niiden maaseutumaisilla alueilla aluerakenne perustuu kaupunkien, kuntakeskusten ja kylien verkoston lisäksi myös matkailukeskusten muodostamaan keskeiseen verkostoon. Ne ovat omanlaisia toiminnallisia kokonaisuuksia. Syrjäisestä sijainnistaan huolimatta pohjoisen matkailukeskukset ovat yritystoiminnan, työpaikkojen ja väestön keskittymiä.

Tunturikeskuksilla on erityinen paikkaluonne (Tuulentie & Sarkki 2009: 12). Ne muistuttavat usein kaupunkimaisilta rakenteiltaan vierailijoiden lähtöalueita ilman laajaa väestöpohjaa. Pohjoisen matkailukeskukset ovat osa-aikaisia keskuksia periferian sisällä, joiden kasvu ja hyvinvointi liittyy muualta tulevien matkailijoiden arvoihin ja ajattelutapoihin. Tunturikeskukset tekevät kaupunki-maaseutu ja keskus-periferiajaotteluista mielenkiintoisia, koska ne ovat aluekeskuksina jännitteisessä suhteessa maaseutumaiseen ympäristöönsä, mutta samalla ne sijoittuvat talouden periferiaan (Tuulentie & Sarkki 2009: 92). Taloudellisesta näkökulmasta pohjoisen matkailukeskukset eroavat myös tyypillisestä maaseudusta niiden elinkeinojen osalta. Kuten aikaisemmin mainitsin, perinteisesti maaseudut ovat olleet alkutuotannon alueita, joihin kuluttaminen on tullut keskiluokkaisten ihmisten kiinnostus myötä (Little ym. 1998: 129). Perifeerisistä pohjoisen matkailukeskuksista onkin kehittynyt osin kuluttajina toimivien kaupunkilaisten paikkoja, joissa pääelinkeino ei ole alkutuotanto. Ne ovat perifeerisiä kuluttamisen keskuksia.

On kuitenkin huomautettava, että Pohjois-Suomen matkailukunnissa on myös alkutuotannoksi laskettavaa kaivostoimintaa. Kaivokset alkutuotannon muotona ovat keskustelun kannalta mielenkiintoisia, koska ne ja turismi vaikuttavat olevan ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi Kolariin suunniteltua Hannukaisen kaivosta on vastustettu muun muassa matkailuolosuhteiden heikentymisen takia (kaivoshanke on riski matkailulle 2019). Toisaalta esille voidaan nostaa porotalous, joka on perinteisenä alkutuotannon muotona valjastettu myös palvelusektorin käyttöön. Poromatkailusta on kehitetty tärkeä elinkeinotoiminnan osa ja sillä on merkittävä rooli perinteisen lihantuotannon ja -jalostuksen rinnalla (Vaarama 2017). Siten nykyinen elinkeinotoiminta on sekä heikentänyt että parantanut ja monipuolistanut alkutuotannon toimintaedellytyksiä.

Epäselvä asettuminen kaupunki-maaseutu ja keskus-periferiajaotteluissa nostaa tarpeen tarkastella maaseutu- ja syrjäseutuajatuksia. Vaikka matkailukeskukset ovat alueellisia keskuksia, ovat ne silti erityisesti Pohjois-Suomessa kaukana merkittävistä kaupungeista, joissa myös suurin määrä potentiaalisia vierailijoita ja asukkaita sijaitsee. Varsinkin

pääkaupunkiseudulta katsottuna keskukset ovat syrjässä. Etäinen suhde päätösvallan keskuksiin merkitsee Brownin ja Hallin (2000: 2) tulkinnan perusteella periferioita. Heidän mukaansa periferiat kärsivät sijainnistaan, koska ne ovat esimerkiksi kaukana päätöksenteosta. Suomen tunturikeskukset eivät kuitenkaan vaikuta kärsivän sijainnistaan siinä määrin kuin monet muut vastaavanlaisella etäisyydellä sijaitsevat paikat. Ominaislaatuiset olosuhteet ja matkailuattraktiot vaikuttavat helpottavan näiden paikkojen toimintaa ja esimerkiksi niiden infrastruktuuri on suhteellisen tasokasta. Valtion mittakaavassa pienien maaseuduilla sijaitsevien kuntien ja kaupunkien rooli on joka tapauksessa jossain määrin poliittisesti marginalisoitu, mikä tulee näky-mään myöhemmin työssä.

Tällainen marginalisoitu rooli on Brownin ja Hallin (2000: 1) mukaan periferian piirteitä. Sijainti ja saavutettavuus ovat tärkeitä, jotta myös lyhyemmät vierailut olisivat potentiaalisia vaihtoehtoja (Kauppila 2009: 64). Toisaalta pohjoinenkin on saavutettavissa myös viikonloppumatkoja varten lentokoneella, junalla tai bussilla varsin tehokkaasti (Hiltunen & Rehunen 2014: 14). Erityisesti lentämällä monet matkakeskuksista saavuttaa nopeasti. Lapin viisi matkustajalentokenttää, Kittilä, Ivalo, Enontekiö, Kemi-Tornio ja Rovaniemi, ovatkin tärkeä matkailua tukeva kilpailuvaltti alueelle (Halpern 2008: 44). Lisäksi etelämpänä pohjoisen Suomen alueella toimivat Oulun ja Kuusamon lentokentät (Lentoasemat Suomessa 2021). Lentäminen ei kuitenkaan tuo paikkoja fyysisesti lähemmäs kaupungeja vaan ne ovat edelleen syrjässä ajallisesti nopeammasta saavutettavuudesta huolimatta.

Merkittävien väestönkeskittymien etäisyys liittyy myös aikaisemmin mainittuun ajatukseen matkakeskusten sijainnista talouden periferiassa. Tärkeimmät taloudelliset keskittymät ovat kaukana, mikä asettaa Pohjois-Suomen keskukset syrjäseudun asemaan. Tämä näkyy esimerkiksi vakiasukkaiden suhteellisen alhaisena määränä. Lisäksi elinkeinojakauma tukee maaseudun roolia, sillä rajallinen määrä elinkeinoja on tyypillinen maaseudun merkki (Kauppila 2004: 81–82). Maaseuduilla matkailulla on usein primaarinen rooli aluekehityksen välineenä, kun taas kaupungeissa elinkeinot ja taloudellinen toiminta on moninaista ja usein matkailu on toissijaisessa aluekehityksellisessä roolissa. Voidaankin todeta, että Pohjois-Suomen tunturikeskuskunnat ovat onnistuneet maaseutuina ja periferioina hyödyntämään matkailun kehityspotentiaalia, jonka takia ne ovat luokittelukeskustelun kannalta epämääräisessä roolissa. Kaupilan (2004: 195) tulkinnan mukaan pohjoisen matkailukeskukset ovat periferiaan kehittyneitä ytimiä, jotka erottuvat ympäröivistä alueista.

Paikat voivat olla perifeerisiä myös tulkinnanvaraisesti (Brown & Hall 2000: 3). Esimerkiksi turistit voivat kokea tietynlaiset paikat perifeerisiksi. Esimerkiksi luonnonläheiset tai maisemallisesti hienot paikat koetaan usein syrjäisiksi. Tulkitseen työssäni tutkimusalueen

kohteet valtion mittakaavalla väestöllisesti ja taloudellisesti perifeerisen alueen syrjäseutukeskuksiksi. Pohjois-Suomen matkailukeskukset eivät ole kaikista perifeerisintä maaseutua, mutta ovat joka tapauksessa valtion mittakaavalla ajateltuna syrjässä. Tämä keskustelu tukee omalta osaltaan kolmannessa kappaleessa käsitellyn dualistisen aluejaottelun ongelmaa, sillä kyseiset paikat eivät asetu yksiselitteisesti tai selkeästi minkään kummankaan luokan alle. Samoin se nostaa esiin matkailukeskusten merkitystä aluetaloudellisesti tärkeinä monipaikkaisuuden keskuksina. Juuri matkailukeskuksille kakkosasuminen on merkittävä kokonaisuus (Kauppila 2009: 59). Vapaa-ajan asunnot ja -asuminen muun muassa lisäävät rakentamista ja erilaisten palveluiden käyttöastetta, millä on positiivinen vaikutus aluetaloudelle (Kauppila 2009: 64). Sekä matkailusta että muista elinkeinoista elantonsa saavien vakituisten asukkaiden näkökulmasta matkailukeskukset tarjoavat mahdollisuuden asua seudulla (Tuulentie & Pitkänen 2014: 93). Matkailuun liittyy myös ongelmia, mutta Tuulentien ja Pitkäsen (2014: 93) tekemien haastattelujen mukaan niihin ei koeta olevan vaikuttamismahdollisuuksia tai niistä ei haluta puhua, koska elinkeinoa ei haluta arvostella. Ongelmat ovat niin taloudellisia, sosiaalisia kuin ympäristöllisiäkin.

Yksi merkittävistä ongelmista on matkailun sesonkiluonteisuus (Tuulentie & Pitkänen 2014: 93, jonka takia esimerkiksi kausityöskentely kuuluu näiden keskusten ominaisuuksiin (Tuulentie & Hakkarainen 2014: 144). Siksi alueet ovat monelle siellä työskentelevälle väliaikaisia paikkoja. Sesongin pituus ja luonne vaikuttavat työvoiman rakenteen ja ihmisten muuttohalukkuuden kehittymiseen. Kakkosasumisesta tuloja saavat julkiset ja yksityiset toimijat sopeuttavat omaa toimintaansa perustuen liikkuvien ihmisten määrään ja kausittaiseen vaihteluun (Larsson & Müller 2017). Samalla paikalliset asukkaat joutuvat sopeutumaan liikkuviin ihmisiin ja heidän toimintoihinsa. Omalaatuiset ongelmat korostavat Pohjois-Suomen matkakeskusten erityistä roolia. Pelkkä Lapin muuttotappioiden katsominen peittää alleen monipaikkaisuuden ja muuttoliikkeiden vastakkaiset virrat (Aro 2017). Alueella on riski kärsiä tilastointiin liittyvistä ongelmista. Matkailu- ja kaivannaisalat ja niiden kasvu tuo alueelle muuttajia, yrityksiä ja investointeja.

Suomen matkailukeskittymiä maaseudun erityisinä ilmentyminä ei ole aina tunnistettu suunnittelussa (Tuulentie & Pitkänen 2014: 92). Keskusten erityisyys ja epätyypillisuus ovat usein jääneet vähäiselle huomiolle myös maankäyttö- ja rakennuslain nojalla tehdyissä säädöksissä ja ohjeissa (Outila 2009: 257). Matkailukeskukset ovat ympäristöstään irrallisia ja siksi suunnittelun näkökulmasta haasteellisia (Tuulentie & Pitkänen 2014: 95). Lukuisien toimijoiden ja erilaisien intressien takia näiden alueiden kehittäminen ei tarkoita yhtä selvärajaista hanketta (Tuulentie & Sarkki 2009). Matkakeskusten tulevaisuuden näkymien tarkasteleminen on

tärkeää niiden maankäytön kannalta (Outila 2009: 250). Esimerkiksi mahdollisia kasvuimpulsseja tulisi pystyä ennakoimaan, jotta tehdyt suunnitelmat pysyisivät relevantteina pidempään. Olisiko koronavirus seuraava kasvuimpulssi ja miten siihen voisi varautua? Millaiseksi Suomi muotoutuu koronan jälkeisenä nousukautena?

Ennen koronaa Rovaniemen, Tunturi-Lapin ja Pohjois-Lapin matkailukeskittymät ovat onnistuneet saamaan myös väestönkasvua, mutta laajassa kuvassa Lapin alue on kärsinyt muuttotappioista (Aro 2017). Ongelmallista on ollut erityisesti nuorten poismuutto. Nyt koronaviruspandemiasta on kehittynyt uusi haaste monipaikkaisuudesta elinvoimansa saaville Pohjois-Suomen matkailukeskuksille (Nieminen 2020: 167–172). Kansalaisten terveydestä huolehtiminen ja matkustusrajoitukset aiheuttivat merkittäviä taloudellisia menetyksiä näille alueille. Työttömyys kasvoi enemmän kuin muualla maassa, ja työvoiman kohtaanto-ongelmaa on myös esiintynyt tietyillä aloilla. Niemisen (2020: 167–172) raportin mukaan aikakausi on kuitenkin osoittanut monipaikkaisen työskentelyn olevan mahdollista ja uudenlaiset työjärjestelyn nähdäänkin suurena mahdollisuutena. Ongelmienratkaisuun onkin jo jossain määrin herätty ja muun muassa erilaisia etätyötiloja on alettu kehittämään (Lemettinen 2020). Esimerkiksi Levi on alkanut markkinoida etätyöskentelymahdollisuuksia osana palveluntarjontaansa (tule etätöihin... 2021) ja siellä avattiin vuonna 2020 uusi vuokrattava työskentelytila (Mela-mies 2021). Ulkomaisten matkailijoiden puuttumisen takia painopiste on kääntynyt Suomessa asuviin ihmisiin, joiden kiinnostus pohjoista kohtaan onkin herännyt. Uutisen mukaan myös ulkomaalaiset ovat kiinnostuneita etätyöskentelystä Suomessa. Yhdysvaltalais-suomalainen Kontiolahdella etätyöskentelevä pariskunta toteaa Suomella olevan mahdollisuus markkinoida itseään etätyöparatiisina (Rigatelli 2020). Turvallinen ja luonnonläheinen maaseutu toimivilla internetyhteyksillä on erityislaatuinen yhdistelmä.

Negatiivinen kehitys voi kääntyä nopeasti yhdenkin vaikuttavan tekijän muuttuessa positiiviseksi. Kuten kolmannessa luvussa huomasimme, on kiinnostus maaseutuja kohtaan säilynyt hyvänä. Tilastokeskuksen (Muuttoliike 2020) tilastoinnin perusteella Pohjois-Suomen kannalta kehitystrendit muuttuivatkin vuonna 2020. Lapissa ja Kainuussa koettiin nimittäin pienimmät muuttotappiot 40 vuoteen, kun taas pääkaupunkiseudun kokonaisnettomuutto oli alle puolet vuoden 2019 tasosta. Maan sisäisiä muuttoliikkeitä tarkasteltaessa pääkaupunkiseutu koki muuttotappion. Tämä tarkoittaa, että Suomessa asuvat ovat hakeutuneet pois seudulta. Tutkimusalueen kunnista esimerkiksi Kuusamo koki muuttovoittoa ensimmäisen kerran 25 vuoteen (Koski & Pikkarainen 2021). Kotimaan matkailun alalla tärkein matkailukohteen valintaan vaikuttava tekijä vuonna 2020 oli luonto (suomalaisten matkailu 2021). Lisäksi merkittäviä vaikuttajia olivat hyvinvointi ja liikunta. Nämä kolme vaikuttavat kuuluvan läheisenä

osana Pohjois-Suomen matkailukuntien tarjontaa, mikä vahvistaa niiden roolia matkailualueena. Mielenkiintoista ennakoasetelmaa tukee se, että turismi talouden sektorina on ollut tyyppillisesti resilientti erilaisten mullistusten ja kriisien jälkeen (Ioannides & Gyimóthy 2020). Positiivinen kehityspotentiaali tukee Pekka Kauppilan (2004: 84–87) esittämää kehämallia, jossa keskuksen kehittäminen parantaa paikan imagoa ja mielikuvia, tuo taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristöllisiä vaikutuksia, kuten työpaikkoja, palveluita ja verotuloja. Tästä seuraa myönteistä aluekehitystä, mikä taas tukee matkailukeskuksen kehittämistä.

6 Aineisto ja menetelmät

Aineisto on kerätty suorittamalla kolme puolistrukturoitua haastattelua. Kolmesta suoritetusta haastattelusta yksi oli kolmen hengen ryhmähaastattelu. Siten haastatteluihin osallistui yhteensä viisi henkilöä. Kyseinen menetelmä sopii aiheen tulevaisuusorientoituneeseen ja kuntalähtöiseen asetelmaan. Koronaviruksen alkamisesta on vielä suhteellisen vähän aikaa, eikä sen pysyvistä vaikutuksista ole vielä tietoa. Haastateltavina olleet kunnissa työskentelevät ihmiset tietävät millaisia odotuksia ja vaikutuksia monipaikkaisuuteen ja koronavirukseen liittyy. Puolistrukturoidut haastattelut toimivat hyvänä laadullisen tiedon keräysmenetelmänä, antaen haastateltaville mahdollisuuden kertoa avoimesti asioista. Menetelmä sopii hiljaisen tiedon keräämiseen, jota oletettavasti aiheeseen liittyy. Valitsin haastattelupyyntöjen kohteet käymällä läpi kuntien ja erilaisten relevanttien organisaatioiden internetsivustoja. Tällaisia organisaatioita ovat esimerkiksi aluekehittämiseen ja aluemarkkinointiin suuntautuneet toimijat, kuten Visit Ylläs ja Naturpolis Oy. Niistä etsin sopivia henkilöitä, joihin otin yhteyttä sähköpostitse. Pyrkimyksenäni oli tavoittaa kattavasti eri paikoissa ja erilaisissa toimissa työskenteleviä henkilöitä saadakseni spatiaalisesti ja ammattiryhmällisesti kattavan aineiston. Litteroin haastattelut tekstiksi, jonka jälkeen etsin haastatteluista yhteneväisyyksiä, uusia näkökulmia ja jo tehtyjä huomiota tukevaa sisältöä. Peilaan vastauksista muodostuvia johtopäätöksiä teoriaan ja vastaan niiden avulla asettamiini tutkimuskysymyksiin.

Haastateltavat olivat satunnaisessa järjestyksessä Vetovoimana monipaikkaisuus -hankkeen projektipäällikkö Jenni Vähä Kuusamossa sijaitsevasta Naturpolis Oy:stä, Visit Ylläksen toimitusjohtaja Janne Haarma sekä toimitusjohtaja Riikka Tuomivaara, yritysneuvoja Auvo Turpeinen ja matkailun yrityskehittäjä Jukka Koutaniemi Pudasjärven kehitys Oy:stä. Kaikki haastateltavat antoivat luvan käyttää heidän nimeään, organisaatiotaan ja työskentelykuntaansa tutkimuksessa. Esittelen seuraavassa kappaleessa lyhyesti haastateltavien kertoman pohjalta heidän toimintaympäristöjään ja organisaatioitaan. Varsinainen haastattelujen käsittely

seitsemännessä luvussa on anonymisoitu. Puolistrukturoidun haastattelun kysymykset on esitetty liitteessä 1. Haastattelutyypille ominaisesti keskustelutilanne ei seurannut tiukasti kyseistä runkoa ja usein kysymysjärjestys vaihteli keskustelun etenemisen perusteella. Kaikkia kysymyksiä en myöskään jokaisessa haastattelussa esittänyt vaan jätin osan käymättä läpi aikaisempaan keskusteluun ja ajan kulumiseen perustuen.

Jenni Vähän toimintaorganisaatio Naturpolis on Kuusamon ja Taivalkosken omistama elinkeinojen kehittämissyhtiö (Naturpolis 2021). Sen tavoitteena on parantaa kannattavan liiketoiminnan edellytyksiä ja uusien työpaikkojen syntymistä alueella, auttaa muuttavia henkilöitä ja yrityksiä, kehittää toimintaympäristöä ja parantaa alueellista elinkeinoyhteistyötä. Lokakuusta 2020 toukokuun loppuun kestävässä *vetovoimana monipaikkaisuus* -hankkeessa koronapandemian aikana lisääntyneet monipaikkaisuus ja etätöiden tekeminen nähdään edistettävänä ja hyödynnettävänä teemoina. Hankkeen pyrkimyksenä on tehdä kuntakohtaisia toimenpidesuunnitelmia, joissa kiinnitetään huomiota varsinkin digitaalisiin ja joustaviin palveluratkaisuihin, työn ja vapaa-ajan yhdistämisen helpottamiseen sekä lapsiperheitä ja nuoria houkutteleviin ratkaisuihin.

Janne Haarman Visit Ylläs on Kolarin kunnan brändi- ja imagotyötä, viestintää ja uusia kehitysideoita tuottava yritys. Kunnan vahvasta matkailukeskuksen roolista ja monipaikkaisuudesta kertoo noin 23 000 petipaikkaa noin 4000 vakiasukkaan kunnassa. Kunta on siis rakentunut palvelemaan suhteellisen pientä vakiväestöä ja suurta määrää vierailijoita. Pudasjärven kehitys Oy taas on Pudasjärven elinkeinojen kehittämiseen, aluemarkkinointiin, aluekehittämiseen ja yritysneuvontaan suuntautunut yritys, josta haastatteluun osallistuivat toimitusjohtaja Riikka Tuomivaara, yritysneuvoja Auvo Turpeinen ja matkailun yrityskehittäjä Jukka Koutaniemi. Heidän mukaansa monipaikkaisuus on ajankohtainen ja kiinnostava kokonaisuus, ja ilmiö on noussut esille sekä yrityksen että kunnan toiminnassa. Ilmiön mittakaavaa Pudasjärvellä kuvaa, että kunnassa on noin 8000 vakiasukasta, mutta viime kesän vilkkaimpaan aikaan siellä tilastoitiin yli 16000 ihmistä. Kakkosasuminen siis tuplaa kunnan väkimäärän ajoittain.

Haastattelujen pienellä määrällä voi olla jossain määrin vaikutusta johtopäätösten yleistettävyyteen. Haastattelut ovat rajalliselta maantieteelliseltä alueelta ja erilaiset toimialaryhmät ovat suppeasti edustettuna, mikä voi ohjata vastauksia ja nostaa esille vain tietynlaisien intressiryhmien näkökulmaa. On myös hyvä tiedostaa, että monipaikkaisuuden moniulotteisuudesta johtuen vastaajilla voi olla jokseenkin erilainen näkemys ilmiöstä. Toisaalta haastattelut ovat sisällöltään monipuolisia ja vastaukset vahvistavat teorian pojalta tehtyjä havaintoja, mikä tukee vastauksien noudattavan samaa linjaa myös muualla kunnissa. Tallaisia havaintoja ovat esimerkiksi ihmisten lisääntynyt kotimaan matkailu, mökeillä vietetyn ajan lisääntyminen ja

etätyön mahdollistama joustavuus. Lisäksi aihealue on sellainen, ettei esimerkiksi tahallisesta vääristelemisestä olisi mielestäni erityistä hyötyä haastateltavien kannalta. Vähäisestä määrästä huolimatta on perusteltua olettaa, että esille tulleet asiat antavat todenmukaisen kuvan alueen nykytilanteesta ja tulevaisuuden odotuksista tutkittavasta näkökulmasta.

Haastattelujen vähyyden ja siitä johtuvista epävarmuuksista johtuen käytän tukevana aineistona Lapin Luotsissa alkuvuodesta 2021 julkaistuja Lapin tulevaisuuskuvat 2040-luvulla (Kivinen ym. 2021a) ja Lapin korona exit -tiekartta (Kivinen ym. 2021b) raportteja. Lapin Luotsi on Euroopan aluekehitysrahastosta rahoitettu ennakoititietoa Lapista tarjoava toimija, jonka taustalla toimivat Lapin liitto ja Lapin ELY-keskus (Lapin liitto 2019). Lapin Luotsin kautta julkaistaan muun muassa erilaisia raportteja ja tutkimuksia alueeseen liittyvistä teemoista. Tarkastelen näitä kahta raporttia haastatteluja tukevana aineistona. Osa Pohjois-Suomen tunturikeskuksista jää maantieteellisesti Lapin ulkopuolelle, mutta niihin voidaan tulkin-tani mukaan soveltaa samoja tulevaisuudenkuvia, koska paikat ovat yleispiirteiltään samankal-taisia ja niiden välimatkat pitkiä Lapin sisälläkin.

Raportit on tuottanut Capful Oy, joka on erikoistunut skenaario- ja strategiatyöhön. Projektin tiimoilta järjestettiin kaksi työpajaa, tiekarttojen kommentointikierros ja kysely, johon vastasi 71 henkilöä. Osallistujat olivat Lapin alueen päättäjiä, asiantuntijoita, asukkaita ja elinkeinoelämän toimijoita. Tulevaisuudenkuvat 2040 ja korona exit -raportit eivät sinällään kuvaa kuntien kehitysodotuksia tai suunnittelunäkökulmaa, mutta kertovat kuitenkin koko alu-een kehitysodotuksista. Tarkoitukseni on tarkastella, miten monipaikkaisuus esiintyy edellä mainituissa raporteissa ja millaisia, tämän työn kannalta mielenkiintoisia, asioita ne nostavat esille koronaviruksen jälkeisen tulevaisuuden näkökulmasta. Havainnot voivat joko tukea tai olla ristiriidassa haastattelujen kanssa. Samassa linjassa ollessaan ne parantavat tehtyjä havain-toja ja teoriaa, jolloin johtopäätösten ja alueellisen yleistyksen luotettavuus paranee.

7 Lapin tulevaisuuden näkymät

Lapin tulevaisuuskuvat 2040-luvulla (Kivinen ym. 2021a) nostaa esille tulevaisuuden kohta-lonkysymyksiä, joista neljä ovat tutkielmani kannalta tärkeimmässä roolissa: 1. minkälainen väestö on 2040-luvulla, 2. miten väestö on jakaantunut Suomessa, 3. muuttuuko matkailu, sekä 4. kuinka työelämä ja työllisyystilanne muuttuvat? Keskeisiksi toimintaympäristön muutoste-kijöiksi ja trendeiksi mainitaan muiden joukossa monipaikkainen asuminen, etätyö ja -opiskelu, uudet työn muodot, alueellinen veto- ja pitovoima, maallemuutto ja kaupungistuminen. Lisäksi raportti nostaa esille tärkeinä muuttujina vapaa-ajan merkityksen, kuluttajakäyttäytymisen,

työllisyyskysymysten, infrastruktuurin ja saavutettavuuden, tietoliikenneyhteydet, sosiaali- ja terveydenhuollon tulevaisuuden ja Lapin luonnon tilan ja monimuotoisuuden. Näihin pohjautuen raportissa esitetään tulevaisuudelle kolme eri skenaariota: ”uusi maailmanjärjestys”, ”automaation yhteisö” ja ”kestävyysmurros” (Kivinen ym. 2021a). Ne eivät ole toisiaan poissulkevia tai asetettu tärkeysjärjestykseen vaan niiden tarkoituksena on muodostaa eri teemoista koostuva kokonaisuus.

”Automaation yhteisö” -skenaario käsittelee eniten tutkimukseni kannalta merkityksellisiä aihealueita. Siinä etätyöskentelyn ja kokonaisuudessaan monipaikkaisuuden lisääntymistä tulevaisuudessa pidetään mahdollisena. Ihmisten liikkuvuuden ennakoitaan kasvavan. Tämä laskee paikkasidonaisuutta, minkä odotetaan hyödyttävän Lappia, koska ihmiset muuttavat sinne etätöihin. Skenaarion mukaan Lapissa pitäisikin kehittää ja kannustaa etätyömatkailua ja etätyöjaksoja. Monipaikkaistuvan etätöiden hyödyntäminen Lapin etuna sekä digitaalisten ratkaisujen ja tasa-arvoisen digiloikan kehittäminen nähdään Lapin tulevaisuuskuvat 2040-luvulla (Kivinen ym. 2021a) raportissa välttämättömästi kehitettäväksi asioiksi. ”Kestävyysmurros” -skenaario korostaa digitalisaation vaikutuksia työntekoon ja opiskeluun. ”Automaation yhteisö” -skenaariossa taas digitalisaation ja etätyöskentelyn ennustetaan lyhyellä aikavälillä polarisoivan väestöä. Toisaalta digitalisaation odotetaan myös lisäävän terveyspalvelujen tarjontaa ja parantavan syrjäseutujen saavutettavuutta. Siksi alueen on tärkeä huolehtia, ettei se putoa digitalisaationkehityksen matkasta. Raportin mukaan nopeasti muuttuvassa maailmassa Lapissa voidaan kehittää uusia konsepteja, joilla parannetaan alueen ja Suomen kilpailukykyä.

Liikkuvan digitaalisen yhteiskunnan myötä myös kuntalaisuuden ennustetaan muuttuvan (Kivinen ym. 2021a). Suomeen odotetaan kehittyvän virtuaalikaupunkeja ja -kuntia, jolloin ihmisille tarjoutuu mahdollisuus kuulua useaan eri kuntaan ja käyttää niiden palveluita. Samalla verot voitaisiin jakaa palveluiden käytön mukaan. Kaksoiskuntalaisuusajatus siis kehitettäisiin ”automaation yhteisö” -skenaarion perusteella. On tärkeää varmistaa palveluiden saavutettavuus, jotta uuden syrjäytyneen joukon syntymistä voitaisiin ehkäistä. Samoin ilmastonmuutokseen liittyviin asioihin tulee paneutua, sillä ”kestävyysmurros” -skenaario ennustaa talvi-matkailun suosion hiipumista lumiolosuhteiden epävarmuuden lisääntyneenä ilmastonmuutoksen myötä. Samalla kesä- ja kevätkaudet voivat kasvattaa suosiotaan lämpötilojen noustessa Keski- ja Etelä-Euroopassa. Lapissa pitäisi muun muassa pyrkiä lisäämään raideliikennettä lentoliikenteen kustannuksella sekä selvittämään biopolttoaineiden ja sähkölentoliikenteen tarjoamia mahdollisuuksia.

Lapin tulevaisuuskuvat 2040-luvulla raportin kanssa samassa hankekokonaisuudessa julkaistun Lapin korona exit -tiekartan (Kivinen ym. 2021b) tarkoituksena on selvittää,

millaisiin muutoksiin Lapissa koronan myötä on varauduttava, mitä uusia mahdollisuuksia ja uhkia muutokset aiheuttavat, miten koronakriisi vaikuttaa Lapin toimintaympäristöön vuoteen 2030 mennessä. Sen avulla Lapin toimijoiden toivotaan löytävän ulos koronakriisistä ja tunnistavan tarvittavia toimenpiteitä 2021–2023 ajanjaksolle. Tiekartta on jaettu neljään osaan: elinkeinoelämä, arktinen osaaminen, väestö ja hyvinvointi sekä saavutettavuus. Niistä on löydettävissä useita erilaisia huomiota, jotka liittyvät oleellisesti monipaikkaisuus keskusteluun. Korona keskeytti raportin mukaan Lapin elinkeinoelämän viisi vuotta kestäneen kasvuputken, jonka korjaamiseksi on nyt löydettävä ratkaisuja. Sen näkökulmasta kiinnostavia esille nousevia toimenpidekokonaisuuksia ovat matkailualalla toimineiden pitäminen Lapissa, opiskelijoiden etätyömahdollisuuksien parantaminen, kausityövoiman saatavuuden turvaaminen, tietoliikenneyhteyksien parantaminen, etätyömahdollisuuksien markkinoiminen ja olosuhteiden parantaminen sekä sujuvien matkaketjujen muodostaminen.

Arktisen osaamisen näkökulmasta tutkielman kannalta mielenkiintoisia toimenpidekokonaisuuksia ovat joustavat kausityövoiman houkuttelun keinot, työn hybridimallien kehittäminen, paikkariippumattoman opetuksen kehittäminen, etäopiskelumahdollisuuksien tarjoaminen ja kausityöpaikkojen tarjoaminen opiskelijoille sekä matkailun tarpeisiin vastaaminen (Kivinen ym. 2021b). Kuten taloudellisen kasvukehityksen, myös työllisyyskehityksen kasvu pysähtyi koronan myötä. Aikaisemmin työllisyys kasvoi vuosittain laskien eroa Lapin ja muun Suomen välillä. Lapissa rajoitustoimet kuitenkin vaikuttivat työllisyyteen negatiivisemmin kuin muualla Suomessa. Toisaalta ammattitaitoisesta työvoimasta on ollut pulaa eli myös kohtaanto-ongelmaa on esiintynyt. Erityisesti harvaan asutuilla seuduilla tilanne on raportin mukaan haastava. Väestön ja hyvinvoinnin kannalta alueen vetovoiman kehittäminen ja aikaisemman positiivisen muuttoliikkeen muuttaminen pysyväksi nostetaankin tärkeiksi seikoiksi.

Muita monipaikkaisuusteeman kanssa linjassa olevia kehityskohteita ovat terveystalveluiden digitalisointi ja hybridipalvelut, kaksoiskuntalaisuuden vaikutusten selvittäminen monipaikkaisen työn lisääntyessä, Lapin jatkuva markkinoiminen asuinpaikkana etätyöläisille, pitoisuuden parantaminen paremmilla työmahdollisuuksilla (Kivinen ym. 2021b). Väestön näkökulmasta hyvä asia on, että väestön väheneminen Lapissa on hidastunut ja nettomuutto kääntynyt monessa kunnassa koronakriisin aikana. Pitkän aikavälin vaikutusten arvioimisen sanotaan kuitenkin olevan vaikeaa. Etätyön ja sesonkimaisen työn mahdollisuudet ja kiinnostava opiskeluympäristö ovat tärkeitä myös vetovoiman näkökulmasta. Monipaikkaisuus on alueen vahvuus. Saavutettavuuden osalta tiekartta tarjoaa jokseenkin samoja näkökulmia kuin aikaisemminkin on käsitelty. Käytännössä siis mitä kestävämmiin ja tehokkaampiin Lappiin pääsee,

sen parempi. Tehokkaammat liikenne- ja digitaaliset yhteydet tukevat alueen vetovoimaisuutta ja monipaikkaisuutta.

8 Haastattelut

Tässä kappaleessa käsittelen haastatteluissa esille nousseita asioita. Olen jakanut jokaisen haastattelun oman otsikkonsa alle, koska haastattelujen vähäinen määrä antaa siihen mahdollisuuden. Uskon kyseisen mallin parantavan kuntien eroavaisuuksien, painotuksia ja yhteneväisyyksien esille tulemistä. Tämä voi auttaa lukijaa hahmottamaan erilaiset asiayhteydet. Teemoittain jaettu haastattelu olisi tasavahva vaihtoehto, mutta tässä tapauksessa koen valitsemani mallin antavan lukijalle kattavan kuvan haastattelutilaisuuksista. Jaottelu antaa tilaa haastateltavien näkemyksille ja luo sen takia mielestäni mielenkiintoisen alustan johtopäätöksissä tehtävälle tarkastelulle, joka vetää haastattelut ja kappaleen seitsemän raportit yhteen ja vertaa niitä tutkimuskysymyksiin. Kerrontatyöli voi mielestäni lisätä ymmärrystä tekemiäni johtopäätöksiä ja pohdintoja kohtaan.

Haastattelut on esitetty satunnaisessa järjestyksessä ja siten esimerkiksi otsikko ”haastattelu 1” ei viittaa ensimmäisenä luvussa 4. esittelemääni haastateltavaan. Yhdistettävyyden takia viitataan jokaisen haastattelun kohdalla yhteen haastateltavaan, vaikka Pudasjärven tapamiseen osallistui kolme henkilöä. Läpikäynnin jälkeen teen yhteenvedon luvussa kahdeksan. Jokainen haastattelu tarjoaa monipuolista tietoa alueiden monipaikkaisuudesta ja koronan tuottamista kehityskuvista. Mikä on ensimmäisen haastateltavan mielestä monipaikkaisuuden aidon toteutumisen edellytys ja millaisia odotuksia kunnissa on pandemian jälkeiselle ajalle? Muun muassa nämä asiat selviävät seuraavissa luvuissa.

8.1 Haastattelu 1

Monipaikkaisuus käsitteenä ei ole ollut sellaisenaan pääroolissa haastateltavan työnkuvassa, mutta hän uskoo sen tulevan isompaan rooliin etätyöskentelyn ja kesämatkailun lisääntymisen myötä. Matkailukeskuksen kannalta tunturilla on haastateltavan näkemyksen mukaan merkittävä rooli alueellisen brändin ja identiteetin näkökulmasta. Hän uskoo, että matkailua olisi kyllä alueella, mutta se olisi erilaista, koska esimerkiksi laskettelun ja maastohiihdon mahdollisuudet olisivat erilaiset. Tilanne on vastaavanlainen esimerkiksi saaristossa, missä meri luo kontrastin arkipäivän vastineeksi.

Pohjois-Suomen matkailukeskuksien välisestä kilpailusta kysyttäessä haastateltava sanoo kokevansa kilpailun olevan vanhahtava termi kuvaamaan keskusten välistä toimintaa. Toiminta perustuu ennen kaikkea yhteistyöhön ja omien alueellisten vahvuuksien hyödyntämiseen. Markkinat ovat hänen mukaansa niin suuret, ettei samoista henkilöistä tarvitse taistella. Kyse on paikkojen omasta brändistä ja sen rakentamisesta. Keskukset tietävät millaiset ihmiset kiinnostuvat heidän kaltaisestaan paikasta, joten ne voivat keskittyä kohdentamaan palveluita kohderyhmälleen. Paikkojen brändit eroavatkin jossain määrin toisistaan. Haastateltavan mielestä yhteistyö on avain onneen. Isommassa kaavassa hän vahvistaa yhteistyön parantavan syrjäseutujen yleistä etua: ”Se on kaikkien syrjäseutujen asia tehdä yhteistyötä omiin vahvuuksiin nojaten eikä naapurin vahvuuksiin”. Pohjois-Suomen matkailukeskuksien syrjäseutuajatuksista keskusteltaessa haastateltava mainitsee niillä olevan erityinen rakenne ja oma aluekategoriansa. Hän kokee pohjoisen olevan pääosin hyvin saavutettavissa sijainnistaan huolimatta. Tätä tukevat rautatieyhteydet ja lentoasemat. Haastateltava lisää, että Kittilän lentokenttä on viime aikoina ollut matkustajamääriltään Suomen toiseksi suurin, mikä kertoo yhteyksien suhteellisesta suosiosta korona-aikana.

Haastateltavan mukaan tiettyjen palvelujen, kuten urheiluliikkeiden, kohdalla keskustessa on perifeerisestä sijainnista huolimatta erityisen hyvä palvelutaso suurempiin kaupunkeihin verrattuna. Selkeästi kattavampi palvelutarjoama niissä on verrattuna useisiin vastaavan kokoiisiin paikkoihin. Monipaikkaisuuden selkeä hyöty onkin ollut juuri paikallisten ihmisten tavoin käyttäytyvät monipaikkaiset ihmiset, jotka käyttävät palveluita. Paikallisia palveluja on kuitenkin tyypillisesti leimannut kausiluontoisuus, sillä vielä muutama vuosi takaperin ne olivat suurelta osin suljettuina loppukeväästä syksyyn. Siten kesäaikana palvelutarjoama on ollut samankaltainen muiden periferioiden kanssa. Haastateltava kuitenkin kertoo, että myös kesäkauteen on panostettu vuodesta 2017 lähtien, mikä on nostanut myös kesämatkailijoiden määrää. Tällä ja etätyöskentelyllä on ollut kausivaihteluita tasaava vaikutus. Tämän hän kokee houkuttelevan monipaikkaisuutta, koska esimerkiksi palvelutarjoama pystyy pysymään hyvänä ympäri vuoden ja alueella kyetään tarjoamaan enemmän ympärivuotisia työpaikkoja, mikä mahdollistaa kausityöskentelyn muuttumisen pysyväksi työskentelyksi. Myös saavutettavuutta on leimannut kausiluontoisuus, sillä yhteyksien määrä on ollut talvisin suurempi kuin kesäisin. Tältäkin osin vuoden aikaisia vaihteluita on pyritty tasaamaan. Toistaiseksi yksityisautoilu on kuitenkin ollut selkeästi yleisin liikkumismuoto. Haastateltava lisää kausiluontoisuutta ja kausityöskentelyä tulevan olemaan aina, koska erityisesti ulkomaiset matkustajat tulevat pääosin talvisin.

Haastateltavan mielestä tällaista omalaatuista ja mielenkiintoista alueprofiilia ei ehkä ole osattu ottaa huomioon politiikassa, koska näissä paikoissa tapahtuvat muutokset saattavat olla muita alueita nopeampia. Alueen tunturikyliässä väkiluku on kasvanut samalla, kun muut kylät, Lappi ja maaseutu ovat tyhjentyneet. Monipaikkaisuuden haasteena ja ”kuumana perunana” haastateltava nostaa esille verotuskysymykset. Mahdollisuudella maksaa kunnallisveroa useampaan kuntaan olisi suuri vaikutus paikallistaloudelle. Hän sanoo, että ”monipaikkaisuuden aidon toteutumisen edellytys on jotenkin se verotulojen jako kotikuntien välillä”. Esimerkkinä haastateltava käyttää kouluja: tarvitaan järkevä järjestelmä, jos pidemmän aikaa alueella viettävien, infrastruktuuria rasittavien, ihmisten ja koululaisten määrä kasvaisi nopeasti. Tällaisessa tilanteessa verotulojen saaminen on tärkeää. Kaksoiskuntalaisuus onkin malli, jota haastateltavan mielestä pitäisi ehdottomasti kehittää mökkipaikkakuntien vuoksi. Perimmäisenä tavoitteena kunnalle on kuitenkin saada monipaikkaisuuden kautta vakiasukkaita ja monipaikkaisuus on eräänlainen välimalli: ”Uskon, että monipaikkaisuus on porttiteoria pysyvään paikalliseen muuttovirtaan”.

Toinen monipaikkaisuuden haaste on sen vaikea ennustettavuus. Palveluiden tuottaminen perustuu tiettyyn oletukseen väestön kehityksestä, mutta nopea muutos voi tehdä jo tehdyistä ratkaisuista nopeasti alimitoitettuja. Esimerkiksi 10 perheen nopea päätös pidempiaikaisesta vierailusta voi aiheuttaa ylikysyntää paikallisille kouluille. Haastateltava sanoo, että kunnan kaksi uudehkoa koulua ovat molemmat jo pieniä. Samankaltaisia haasteita voi aiheutua terveydenhuoltoon, mikä tuli esille myös aiemmin tutkielman yleisessä koronaviruskeskustelussa. Infrastruktuuri on suunniteltu palvelemaan lyhytaikaista viipymää, ja osin paikalliset ihmiset tarvitsevat jossain määrin erilaisia rakenteita ja palveluita. Jotkin palvelut ovat sellaisia, mitä matkailijat eivät käytä lähes ollenkaan, mutta niiden tarve lisääntyy siirryttäessä pidempiaikaiseksi vierailijaksi. Siten pienetkin muutokset väestömäärissä ja viipymissä nostaa kysymyksen palveluiden oikeasta mitoituksesta. Matkailukeskuksissa toki yleisenä etuna on se, että niissä on totuttu suhteellisen suurien ihmismäärien ajalliseen vaihteluun. Väestön nopea muutos voi kuitenkin laittaa infrastruktuurin alakynteen.

Monipaikkaisuuden aiheuttaa siis painetta kunnan palveluille ja infrastruktuurille, minkä takia se tulee huomioida alueen suunnittelussa. Suunnittelussa pitäisi tuottaa infrastruktuuria ja palveluita erilaisista lähtökohdista. Vakiasukkaat ja monipaikkaiset henkilöt muun muassa asettavat erilaisia vaatimuksia kevyenliikenteen väylille, haastateltava toteaa. Vakiasukkaiden ja vierailijoiden määrien eroavuudet ja kehityksen vaikea ennakoitavuus aiheuttavat haasteita myös kaavoitukseen. Kunnan alueella on paljon vapaa-ajanasumiselle kaavoitettuja alueita, joille ei voi siirtää vakituista osoitetta ilman mökin erillistä muuttamista

vakiasutukseksi. Tämän suhteen on kuitenkin oltu tiukkoja. Lisäksi mökit ja mökkitontit ovat usein kalliimpia eivätkä kaikki rakennukset sopisikaan vakituiseen asumiseen. Alueen vakituisen väestön kasvaminen onkin aiheuttanut alueelle asuntopulan. Kaavoittamisen suunnittelulle monipaikkaisuudella ja toisaalta ihmisten pysyvällä muuttohalukkuudella on siis haasteita tuottava vaikutus näille kunnille. Vakiasunnottomuus tarkoittaa taas kunnallisverojen menemistä jonnekin muualle.

Koronavirus lisäsi monipaikkaisuuteen liittyviä haasteita Pohjoisen tunturikeskuksissa muuttaen niiden arkea nopeasti. Haastateltavan mielestä voidaan kuitenkin puhua positiivisista haasteista. Esimerkiksi lasten lisääntyminen kunnassa on asia, jota jokainen kunta toivoo. Haastateltava uskoo etätyöskentelystä kehittyneen ”viehättävä konsepti”, joka jää elämään ja pääsee kukoistamaan koronavirusahdistuksen laannuttua. Koronaviruksen aikana tyypillisen monipaikkaisen henkilön profiili kehittyi nuorista, kansainvälisistä ja sesonkityöläisistä lapsiperheisiin ja työikäisiin pariskuntiin, joiden työpaikka on muualla. Tulevia ihmisiä yhdistää erityisesti luontoharrastukset, joten tunturikeskuksissa on helppo kohdata vertaisiaan. Se parantaa lähtökohtia myös pysyvälle muutolle. Haastateltavan mielestä etätyö on tasapuolistanut ihmisten mahdollisuuksia käydä ja olla kunnassa. Alueen suunnittelusta ja palvelutarjoamasta puhuttaessa hän kuitenkin toteaa, ettei etätyön merkitys ole ehkä niin suuri mitä yleisesti on puhuttu. Uudenlainen palvelutyyppejä työskenntelymuodon ympärille on kuitenkin muodostunut ja työntekijät vaativat erilaisia ratkaisuja kuin matkailijat.

Myös ihmisten viipymä on pidentynyt. Ne, jotka ovat ennen viettäneet mökillään esimerkiksi muutaman viikon vuodessa ovat nyt saattaneet olla kahdeksan viikkoa. Haitari erilisten matkailijoiden, asukkaiden, etätyöläisten ja kausityöläisten välillä kasvaa ja monipuolistuu, ja ihmiset liikkuvat entistä enemmän näiden kategorioiden sisällä. Esimerkiksi entisten mökkiäisten on helpompi matkustaa kuntaan etätyöläiseksi ja siitä taas on pienempi kynnyksi siirtyä vakituiseksi asukkaaksi. Haastateltava uskoo uusista monipaikkaisista ihmisistä ja työkuultuurin muutoksesta jäävän vakituksiakin asukkaita kuntaan, koska vierailijat ovat silminnähdessä nauttineet olostaan keskuksessa. Työskentelyn muutos voi aiheuttaa myös muutoksen yleisessä ajattelukultuurissa. Perinteisesti iskostettu mentaliteetti on se, että etelään ja kaupungeihin on pakko mennä saadakseen töitä. Siten kaupungeissa on sukupolvi työn tai koulutuksen perässä Lapista pois muuttaneita ihmisiä. Työn ja opiskelun sijainnin paikkariippuvuuden vähentyminen voi löyhentää tätä ajatusmaailmaa ja tarjota näille ihmisille mahdollisuuden yhdistää Lapin sekä matkailuun, kaivosteollisuuteen tai metsäteollisuuteen sidoksissa olemattoman työuran. Tämä tietysti oletuksella, että nämä ihmiset kaipaavat takaisin. Haastateltava myös kokee, että kakkosasumisen suunta voisi kääntyä. Tällä tarkoitan, että ykkösasunto olisikin

tunturikeskuksessa ja kakkosasunto kaupungissa. Yksityishenkilöille tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi säästöjä, kun kaupunkiasunnoksi voisi riittää pienempi ja halvempi asunto. Kehityksestä on paljon saatavaa.

Haastateltava kokee koronaviruksella olevan siis positiivisia piirteitä. Toki täytyy muistaa, että kansainvälisen kaupan pysähtyminen on aiheuttanut hankaluksiakin. Haastateltava vahvistaa hypoteesin, jonka mukaan Pohjois-Suomen matkailukeskuksien vahvuus tällaisena aikana on, että siellä on aina totuttu toimimaan kausiluontoisuuden aiheuttamien vaihteluiden ja matkailijoiden muuttuvan kysynnän kanssa. Koronavirus on ollut kova isku matkailulle, mutta yrityksillä on tietynlainen resilienssi, voimakas yrittäjämäinen asenne sekä halu tehdä ja kokeilla uusia asioita, mikä on auttanut muokkaamaan toimintoja nopeasti. Esimerkkinä aikaisemmasta sopeutumasta haastateltava käyttää talvipyöräilyn tuomista osaksi palveluntarjoamaa. Ensimmäisien reittien rakentamisen jälkeen niiden ja vuokrapyörien määrä on kasvanut nopeasti. Samalla polkupyörien ympärille on tarvittu esimerkiksi uusia huoltopalveluita, vuokrauspalveluita ja ohjattuja matkoja. Nopeassa ajassa pyöräilystä on kehitetty suosittu ympärivuotinen aktiviteetti. Kesäkauteen panostaminen ja kausiluontoisuuden laskeminen auttoivat myös koronaviruskesänä, koska kesämatkailuun oli jo valmistauduttu eikä ilmiö tullut siten yllätyksenä. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että monipaikkaisuudella ja koronaviruksella on haastattelun perusteella positiivinen vaikutus kunnan elinvoimalle ja kehittämiselle.

8.2 Haastattelu 2

Ensimmäisen kunnan tapaan myös toisen haastateltavan kunnan monipaikkaisuus on pitkälti vapaa-ajan mökkeilyä. Etä- ja monipaikkaisen työn tekemisen puitteiden kehittämiseen pyritään kunnassa, koska sen koetaan parantavan kilpailukykyä kilpailla asukkaista ja työntekijöistä. Haastateltavan mukaan monipaikkaisuuteen liittyviä konkreettisia kokeilujakin on jo tehty kaupungista tulleiden koeasujien kanssa. Eräs kokeilussa mukana ollut perhe on päättänyt jäädä pysyvästi kuntaan ja yksi kaupunkiin palannut kokeilija kaipaa takaisin luonnon rauhaan. Kokeilujen perusteella juuri luonnon ja rauhan koetaan tuoneen hyvinvointia, jonka takia kokeilijat ovat tykättyneet alueeseen. Kaikkea tietoa haastateltavalla ei kuitenkaan ole, koska kokeiluista on ollut vastuussa toinen yritys. Lisäksi aiheen tuoreus rajoittaa olemassa olevaa tietoa. Haastateltava sanookin hankkeen olevan tunnustelua, jotta saadaan tietoa tuleville ajoille. Kiinnostusta monipaikkaisuutta kohtaan osoittaa myös, että ilmiö on mainittu kuntastrategiassa ja kunnassa on suunnittelussa monipaikkaisuus -hanke. Haastateltava sanoo, että ”nyt on alettu ajatella, että tämä koronavirusvaihe loppuu ja tarkastella millaisia mahdollisuuksia se tarjoaa”.

Hän ei tunnista merkittävää monipaikkaisuuteen liittyvää alueellista kilpailua, vaikka eri alueet pyrkivätkin erilaisin keinoin houkuttelemaan ihmisiä alueelleen. Ensimmäisen haastattelun tavoin haastateltava nostaa paikkojen erilaiset piirteet ja ihmisten mielihalut sijoittumista ohjauksiksi tekijäksi.

Haastateltavan mukaan kunnan perimmäiseksi pyrkimykseksi monipaikkaisuuden taustalla voidaan ajatella vakituisen väestön lisääntyminen ja positiivisen väestönkehityksen saavuttaminen. Hän sanoo sen onnistuneenkin jo vuonna 2020. Yleensä haasteena kuitenkin on saada ihmiset siirtämään kirjansa kuntaan. Tärkeäksi selittäväksi tekijäksi vakiasukkaiden tavoittelulle nousee ensimmäisen haastattelun tavoin verotuskysymykset. Haastateltavan mielestä kaksoiskuntalaisuus olisikin hyvä vaihtoehto ja ”hyvinkin pohdittava asia”, koska kunnallispalvelut maksetaan pääosin juuri verorahoilla ja palvelut myös mitoitetaan asukaslukuun perustuen. Haastateltava ottaa esimerkiksi muissakin yhteyksissä esille tulleen terveystalouden, vakiasukkaisiin perustuvan palveluntarjonnan ja monipaikkaisen väestön lisääntymisen suhteen. Malli helpottaisi kunnan ja kaupungin toimintaa ja auttaisi varautumaan suurempaan ihmismäärään. Haastateltava lisää, että verotuskysymys on nostettu esille myös tulevan kunnan organisoiman hankkeen suunnitelmapaperissa. Kysyttäessä kunnan ja valtionpolitiikan suhteissa haastateltava sanoo, että kysymys on pohjimmiltaan korkeamman tason päätettävissä, mutta toisaalta myös kunta voi tehdä paljon itse esimerkiksi mahdollistamalla työntekoa ja työtiloja sekä suunnittelemalla asuintarjontaa.

Seuraava monipaikkaisuuskehityksen ongelmakohta löytyy ensimmäisen haastattelun tapaan asuntokannasta. Tulijoita olisi, mutta heille ei ole asuntoja. Muun muassa kokeilijaperheellä on ollut ongelmia löytää heille sopiva pitkäaikainen vakiasunto, jonne voisi vakiintua. Monipaikkaiset tulijat asettavat myös erilaisen vaatimuksen asuntokannalle. Haastateltavan kunnasta voi saada rivi- tai omakotitalon halvemmalla kuin kerrostaloasunnon kaupungista, joten tulijat eivät välttämättä mielellään muuta kerrostaloon. Lisäksi varsinkin tunturikeskuksen alueella ongelmana on vakiasumiseen kaavoitettujen alueiden puute, jota haastateltavan mukaan on alettu jo korjaamaan. Asuntoa ei löydy välttämättä edes kaikille paikan työntekijöille, jolloin he joutuvat asumaan varsinaisessa kuntakeskuksessa, mikä voi osoittautua kynnyskysymykseksi. Moni ulkopuolelta tuleva haluaa juuri tunturin läheisyyteen harrastusmahdollisuuksien takia. Lisäksi liikkuminen kunnan sisällä on pitkälti henkilöauton varassa, joten autottomien liikkuminen kauempaa on haastavaa. Tunturikeskuksen ja kuntakeskusten väliä liikennöivä skibussi kulkee suhteellisen harvakseltaan ja kesäaikana se ei haastateltavan mukaan liikennöi lainkaan. Silloin vaihtoehtoina ovat enää lentokenttäbussi ja koulukyydit. Kunnan itsensä saavutettavuutta haastateltavana pitää hyvänä.

Alueen ominaisuuksista keskusteltaessa haastateltava vahvistaa, että tunturin merkitys matkailuattraktiona korostuu. Sen ympärille on keskittynyt palveluita ja erilaisia reittejä, joten siitä hyötyvät muutkin kuin laskettelua tai muita itse tunturille sijoittuneita harrastusmahdollisuuksia käyttävät. ”Ihminen kaipaa, että ne harrastusmahdollisuudet ovat lähellä” haastateltava toteaa. Moni tulee alueelle esimerkiksi töihin, jotta pääsisivät myös laskettelemaan. Toisaalta hankkeen tiimoilta tehdyssä kyselyssä, laskettelu ja tunturi nousivat vain vähän esille merkittävimpinä tekijöinä etätyömaiseman vaihtamiseen. Enemmän korostuivat yleisesti luonnonläheisyys ja kattava luontoreitistö. Sen perusteella tunturin merkitys matkailuattraktiona ei vaikuta olevan absoluuttisen merkittävä. Samoin talvikauteen nojaavan sesonkiluontoisuuden merkitys on laskenut ja myös kesät voidaan nykyään laskea sesongiksi. Kokonaisuudessaan sesonkiluontoisuuden tasoittuminen on haastateltavan mukaan mieluinen asia, sillä se esimerkiksi mahdollistaa ympärivuotisten työpaikkojen olosuhteiden parantumisen. Toisaalta vielä keväisin huhtikuulta kesäkuulle ja syksyisin ruskan loppumisesta marraskuulle on vähän kysyntää. Myös kausityöntekijöitä, jotka tulevat talveksi ja lähtevät kesäksi tai ovat muualla ainakin talvi- ja kesäsesonkien välissä, on edelleen paljon.

Haastateltavan mukaan kunnan monipaikkaiset ihmiset ovat erityisesti lapsettomia pariskuntia, pariskuntia, joiden lapset ovat jo muuttaneet pois kotoa tai sinkkuja. Hän toteaa lasten liikuttamisen olevan oma hommansa, vaikka nyt on pystyttykin opiskelemaan etänä. Ihmisen näkökulmasta ja asuinpaikasta riippuu, kuinka käytännöllistä on tuoda koko perhe mökkiin tietokoneen ääreen. Kouluille aiheutunutta kasvupainetta ei ole ollutkaan nähtävissä ainakaan vielä. Käynnissä olevassa hankkeessa on kuitenkin mietitty toimintamalleja siltä varalta, että trendi muuttuisi. Haastateltava luulee, että varsinkin kauempana keskustasta sijaitseviin kouluihin on suhteellisen helppo saada lapsi lyhyemmäksi ajanjaksoksi, kuten lukukaudeksi. Esimerkiksi kokeilijaperheellä prosessi on ollut helppo. Tässäkin tilanteessa esille voidaan kuitenkin nostaa verotus- ja kulukysymykset, sillä muut kuin vakiasukkaat aiheuttavat koulutuspalveluiden kautta kustannuksia, mutta maksavat kunnallisveronsa muualle. Kysyttäessä ihmisten tasa-arvoisesta mahdollisuudesta olla monipaikkaisia haastateltava toteaa, että nyt hankkeessa on oikeastaan vasta kartoitettu monipaikkaisuuden yhteydessä esille nousevia asioita eikä osaa vielä kommentoida asiaa tarkemmin.

Monipaikkaisuuden roolista kunnan suunnittelussa ja infrastruktuurin kehittämisessä keskusteltaessa haastateltava sanoo, ettei ole pannut merkille monipaikkaisuuden näkymistä infrastruktuurissa. Hän lisää, ettei osaa oikein sanoa, mutta ilmiön huomioiminen olisi kuitenkin tarpeen kehittämisessä. Monipaikkaisuuden maininta kuntastrategiassa viittaakin tulevaan kehityskiinnostukseen. Haastateltavan mukaan siellä on mainittu esimerkiksi etätyötilojen

kehittäminen. Kiinnostusta jonkinlaisen etätyöpisteen/-hotellin perustamiseen on kuulemma ollut myös yrittäjien keskuudessa. Etätyöpaikkojen perään on ollut kysyntääkin. Etätyöskentelyyn tai hybridityöskentelyyn, jossa ollaan välillä etänä, kohdistetaan haastateltavan mukaan yleisesti paljon odotuksia.

Ylipäättään haastateltava vahvistaa koronaviruksen pitkäaikaisten vaikutusten näyttävän positiivisena Pohjois-Suomen matkailukeskusten kannalta. Kuten ensimmäisen haastattelun kunnassa, myös täällä ihmisten määrä alkoi kasvaa kevään 2020 aikana ja mökit olivat täynnä myös kesällä. Samalla viipymät pitenivät ja paikan päällä saatettiin olla jopa koko kesä. Kehityksestä seurasi myös vastaääniä paikallisten keskuudessa, sillä he pelkäsivät matkailijoiden levittävät virusta kunnassa. Lopulta tilanne kehittyi kuitenkin rauhallisesti ja ihmisten liikkumisella ei todettu haastateltavan mukaan olleen merkittävää vaikutusta koronavirustartuntojen määrään. Kokonaisuudessaan nyt on haastateltavan mielestä menty siihen, mihin pitkällä tähtäimellä on ajateltukin esimerkiksi etätyön osalta, ja nopea muutos on hyvä asia. Odotukset monipaikkaisten ja vakiasukkaiden lisääntymiseen ovat korkeat. Hän ei myöskään pidä mahdollisena, että kakkosasumisen asetelma kääntyisi toisinpäin ja ykkösasunnot olisivat lisääntyvissä määrin tunturikeskuksissa ja muualla maaseuduilla. Se vaatii kuitenkin myös yrityksiltä joustavaa mallia koronaviruksen jälkeenkin. Haastateltava toivoo, että kotimaan matkailun trendi säilyy myös aikakautena, jolloin ulkomaille matkustaminen on mahdollista.

8.3 Haastattelu 3

Monipaikkaisuus on ajankohtainen teema myös kolmannessa kunnassa, mitä kuvaa esimerkiksi ilmiön käsittely uudessa kaupunkistrategiassa. Monipaikkaisuuden koetaan tarjoavan potentiaalia kunnalle. Mitä enemmän siellä liikkuu ihmisiä, sitä enemmän alueesta opitaan ja siitä innotutaan. Sitä kautta alueelle voi alkaa tulla enemmän ihmisiä, uusia yrityksiä, uusia työpaikkoja, uusia ajatuksia ja näkökulmia ja niin edelleen, millä on positiivinen vaikutus elinvoimaan. Yhteisöllisyyden merkitystä korostetaan tässä yhteydessä. Haastateltavan mukaan kunnan monipaikkaisuudessa korostuvat aikaisempien kuntien tapaan mökeillä vierailevat vapaa-ajanasukkaat, joita yhdistää kiinnostus luonnonläheisestä ja rauhallisesta ympäristöstä. Samoin monipuoliset harrastusmahdollisuudet ja tunturi korostuvat vetovoimatekijöinä. Suurin osa kunnan monipaikkaisuudesta toteutuukin tunturikeskuksessa, mutta myös muissa kylissä tehdään töitä asian eteen. Ilmiön trendiä kuvaa vapaa-ajan tonttien korkea kysyntä. Tunturikeskukseen avataan noin 50 uutta tonttia, mikä kasvattaa tarjontaa ja potentiaalia entisestään.

Muiden haastattelujen tapaan myös tässä kunnassa ihmisten viipymien on havaittu pidentyneen ja etätyön tekijöiden lisääntyneen. Haastateltavan mukaan etätyö tarjoaa mahdollisuuksia kunnalle ja erilaisia etätyöskentelypaikkoja on jo kartoitettu. Etätyö koetaan myös kestävyyttä parantavaksi tekijäksi, koska se vähentää ihmisten liikkuvuutta. Samalla esille nousevat paikkariippumattomilla aloilla toimivat yrittäjät, jotka monipaikkaisina voivat tarjota palveluitaan myös paikallisille asukkaille. Tai vaihtoehtoisesti he voisivat pitää toimipaikkaansa kyseisessä kunnassa, vaikka he tarjoavat palveluitaan myös muualla. Haastateltava mainitsee lisäksi kausityöläiset, jotka liittyvät läheisesti kausimatkailukeskuksen monipaikkaisuuteen.

Pyrkimys kausiluontoisuuden vähentämiseen nousee esille tässäkin haastattelussa, sillä haastateltava sanoo kunnan pyrkivän ympärivuotisten palveluiden edistämiseen. Sen ansiosta työntekijät voisivat olla töissä kunnassa ympäri vuoden, mistä hyötyisi sekä kunta että työntekijä. Esimerkkinä haastateltava käyttää asumiskustannuksia. Kausittain eri paikoissa asuva saattaa joutua maksamaan useammasta eri asunnosta, jolloin hänen kulunsa luonnollisesti ovat korkeammat. Jos taas henkilöllä on vakituinen pidempiaikainen työpaikka, voi hän asettua pidemmäksi aikaa, jolloin asumiskustannuksien on mahdollista laskea. Työskentelyn lisäksi keskustelemme myös koulutuksesta ja koululaisista. Haastateltavan mielestä tunturikylässä lyhytaikaisten koululaisten määrä on jossain määrin kasvanut viime aikoina, mutta erityisesti kasvaneesta kysyntäpaineesta hänellä ei ole havaintoja. Tässä kontekstissa esille nousee erityisesti tunturikeskuksessa sijaitseva tunturikoulu, jossa järjestettiin ennen koronaa erilaisia tapahtumia, kuten leirikouluja. Monipaikkaisen opiskelun näkökulmasta kyseinen koulu näyttyy kiinnostava tulevaisuuden mahdollisuutena ja kehityskohteena, jossa voisi tehdä erilaisia pilot-tikokeiluja.

Haastateltava korostaa edellisten tapaan verotukseen ja kaksoiskuntalaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Haasteena esille nousee palvelujen riittävyys ja rahoittaminen. Haastateltava sanoo, että vapaa-ajanasunnon määrittelyyn, monipaikkaisuuden virallistamiseen ja veronmaksuun liittyy valtion tasolla lainsäädännöllistä tehtävää. Ratkaistavana olisi, voidaanko monta kuukautta kakkoskunnassa viettävältä henkilöltä kerätä kompensatiota palveluiden käyttämisestä. Ja miten ylipäätään kakkosasunto ja -asukas määritellään tai voiko vapaa-ajan asunnolla asua? Osa oleellisesti monipaikkaisuuteen liittyvistä asioista on haastattelun perusteella valtiotason ratkaistavissa ja siitä syystä moni kysymys ei tulekaan ratkeamaan nopeasti. Haastateltava lisää, että mahdollinen sote-uudistus voi muuttaa jo tilannetta, koska se siirtäisi kustannukset maakunnan tasolle. Suurin osa vapaa-ajanasujista on lähikunnista, joten tilanne voisi tämän uudistuksen myötä helpottua.

Osin palveluihin ja veroihin liittyvän problematiikan takia haastateltavan vahvistaa näkemyksen, että maaseutukuntien perimmäisenä tavoitteena on saada uusia vakiasukkaita. Positiivisena asiana hän pitää, että arvot vaikuttavat olevan muuttumassa. Haastateltava mainitsee erikseen opiskelijat, joista toivotaan paluumuuttajia kuntaan viettämään aikuis- ja vanhuusikänsä. Se kuitenkin vaatii, että palveluntarjoama on kunnossa. Monipaikkaisuus näkyy palvelusuunnittelun lisäksi myös kuntasuunnittelussa ja infrastruktuurin kehittämisessä. Haastateltava sanoo, että koko ilmiö kiteytyy aluekehittämiseen. Kunnalla on tietynlaiset kasvutavoitteet, joiden eteen tehdään ratkaisuja. Esimerkiksi edellä mainittu mökkitonttien kaavoitus on monipaikkaisuuteen liittyvä toimi.

Haastateltava täydentää, että kunnassa on kehitetty hyvin perusinfrastruktuuria ja esimerkiksi tie- ja sähköverkko ovat hyvässä kunnossa. Erityisesti hän korostaa kattavaa valokaa-peliverkostoa, joka tarjoaa mahdollisuuden kiinteään internetyhteyteen suurimmalle osalle kunnan kiinteistöistä. Tämä on hyvä asia erityisesti etätyöskentelyn kannalta. Haasteena kunnalle taas on vakituisten asuntojen tarjonnan vähäisyys, jonka myötä kylissä on ollut painetta uusien tonttien kaavoittamiseen. Toistaiseksi negatiivisena kehityssuuntana on ollut myös olemassa olevan rakennuskannan häviäminen ja arvon aleneminen. Yleisenä maaseutukuntien ongelmana on ollut, että asuntojen arvot ovat heikkoja eikä uusien rakentamiseen ole helppoa saada lainoja, koska lähtökohtaisesti niiden arvon on nähty romahtavan. Haastateltava pitääkin myös tässä mielessä maaseutukiinnostuksen suuntaa hyvänä, koska se voi vähentää kiinteistöjen arvonalenemaa ja nostaa niiden käyttöastetta.

Haastattelukunta pyrkii olemaan edelläkävijä monipaikkaisuudessa, koska siten he voivat saada isoimman hyödyn ilmiöstä. Positiivinen monipaikkaisuuskehitys tapahtuu nopeasti, mutta pysyvä juurtuminen on pidempi prosessi. Monipaikkaisuus koetaan monisyisenä ja huomioitavana kokonaisuutena, jolla on iso merkitys liiketoiminnalle ja aluekehittämiselle. Haastateltava sanoo, että ilmiö on iso juttu jo nyt, mutta tulee olemaan sitä erityisesti tulevaisuudessa. Koronan jälkeinen aika näyttääkin haastateltavan silmin hyvältä, ja hän uskoo kunnan olevan voittajaryhmässä. Maaseuduista on tullut nopeasti uudelleen kiinnostavia paikkoja, ja se antaa kunnalle ja sen kylille kasvumahdollisuuden. Kunta pystyy tarjoamaan väljää, turvallista ja luonnonläheistä asumista. Positiivista kuvaa turvallisesta ympäristöstä on haastateltavan mukaan korostanut hyvä tautitilanne koronaviruspandemian aikana. Erilaiset kylät nähdään kunnan vahvuutena ja niille on annettu mahdollisuus kehittää ja korostaa itseään. Mökkiläisten kasvanut kysyntä ja lähimatkailun yleistyminen kasvattaa haastateltavan mielestä alueen tunnettavuutta, mikä lisää positiivista kehitystä. Kunnan halutaan myös erikoistuvan

omanlaisekseen, jonka avulla ympäristöä tehdään houkuttelevammaksi uusille asukkaille, työntekijöille ja yrityksille.

9 Johtopäätökset

Millaisia vastauksia Lapin tulevaisuuskuvat 2040-luvulla (Kivinen ym. 2021a), Lapin korona exit -tiekartta (Kivinen ym. 2021b) ja haastattelut sitten antavat asettamiini tutkimuskysymyksiin, jotka ovat seuraavat:

1. Minkälaisia mahdollisuuksia ja haasteita monipaikkaisuuden ja koronaviruksen odotetaan tuovan Pohjois-Suomen kausimatkailukunnille?
2. Vaikuttaako koronavirus ja monipaikkaisuus Pohjois-Suomen kausimatkailukuntien kehittämiseen?

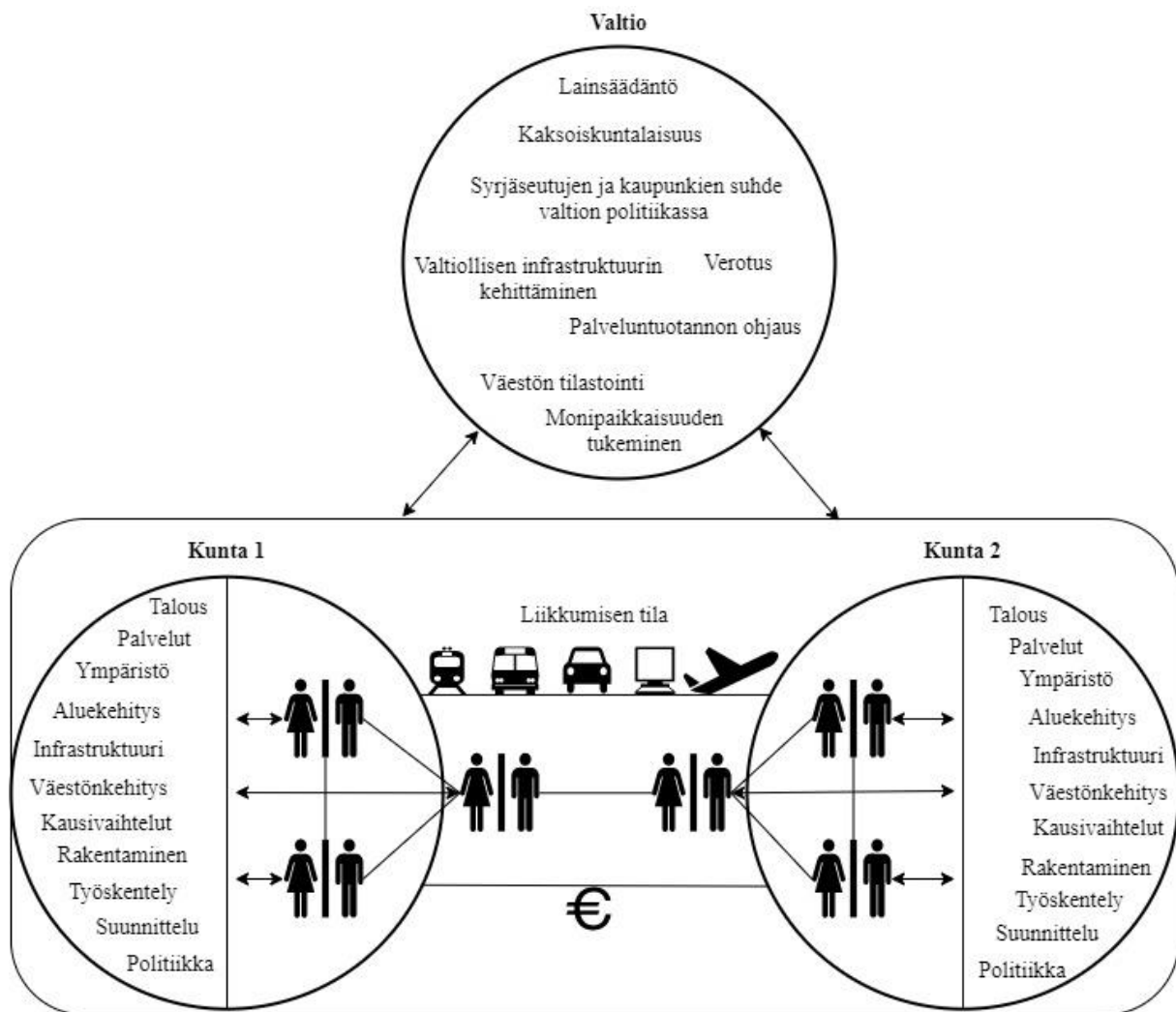
Alkuun on hyvä huomata, että läpi käytävät asiat eivät ole absoluuttisia vastauksia vaan aineiston pohjalta tehtäviä johtopäätöksiä. Erityisesti tulevaisuudenkuvat ovat visioita, jotka eivät välttämättä toteudu sellaisinaan, sillä tulevaisuutta ei voida varmaksi tietää. Tutkimuksen tarkoitus onkin ollut selvittää, miten koronavirus on vaikuttanut tutkimusalueeseen ja millaisia odotuksia tulevaisuudelle asetetaan. Suunnittelun luonne on ennakoivaa, jonka takia maakunnissa ja kunnissa pyritään miettimään tulevaisuuden kehitystä. Keskustelu on liittynyt ihmisten muuttuvaan spatiaaliseen sijoittumiseen, työskentelytapoihin ja yhteiskunnan rakenteellisiin ja palvelullisiin vaatimuksiin sekä ajatukseen koronaviruksen tuottamasta negatiivisesta vaikutuksesta esimerkiksi matkailuun, ihmisten hyvinvointiin ja työllisyyteen. Näitä samoja asioita nousee esille Lapin tulevaisuuskuvat 2040-luvulla (Kivinen ym. 2021a) -raportissa. Pohjois-Suomelle asetetut kohtalonkysymykset liittyvät laajan yhteiskunnalliseen muutokseen. Ihmisten toivotaan muuttavan pysyvästi työskentelyyn, asumiseen ja matkustamiseen liittyviä tapojaan, halujaan ja paikkatoiveitaan. Samat teemat esiintyvät niin korona exit -tiekartassa kuin haastatteluissakin.

Työskentelykulttuurin muutokset korostuvat koronaviruksen aikaisen ja jälkeisen ajan odotuksissa. Etätyöskentely koetaan alueen mahdollisuudeksi niin aineistoraporteissa kuin haastatteluissakin. Jotta Pohjois-Suomen tunturikeskukset voisivat hyödyntää monipaikkaista työskentelyä, niiden täytyy panostaa digitaalisiin ratkaisuihin ja internetyhteyksiin. Ilman hyviä yhteyksiä alue ei pysty tarjoamaan houkuttelevia mahdollisuuksia etätyöskentelylle, jolloin sen kilpailukyky ei pysy tarpeeksi korkealla tasolla. Digitaalisten ratkaisujen ja verkkoyhteyksien

merkitystä korostavat myös uudet digitaaliset palvelut. Pystyäkseen säilyttämään ja parantamaan palvelutasoaan, täytyy kuntien panostaa liikkuviin digitaalisiin palveluihin. Esimerkiksi kattavien terveystalvelujen tarjoamisessa syrjäseutujen kunnat voivat saada merkittävää etua digitaalisista ratkaisuista.

Toisaalta Pohjois-Suomen matkailukeskittymissä on syrjäisestä sijainnista huolimatta jo kattava palveluntarjonta, kuten esimerkiksi ensimmäisessä haastattelussa tulee ilmi. Siten palvelut eivät ole näille kunnille siinä määrin haaste, mitä se voi olla matkailun ulkopuolella oleville kunnille. Haasteita tuottavat pääasiassa kunnallisten palveluiden tarjoaminen mahdollisen nopean muutoksen myötä sekä kausiluontoisuus. Kausittainen vaihtelu onkin ollut tyypillinen vuodenkiertoon liittyvä toiminnan määrittäjä keskuksille, mutta sen vaikutus on laske-massa. Tähän myös pyritään aktiivisesti, koska sen avulla esimerkiksi ympärivuotisen palveluntarjonnan, työskentelyn ja julkisen liikenteen yhteyksien olosuhteet paranevat, kunnat voivat saavuttaa enemmän vierailijoita ja optimitilanteessa vakituisia asukkaita. Koronaviruksen koetaan edistävän näitä tekijöitä entistä paremmaksi nopeasti. Ympärivuotisuudella ja etätyöskentelymahdollisuuksilla nähdään olevan positiivinen vaikutus alueen elinvoimalle ja vetovoimalle, sillä ne murtavat perinteistä käsitystä syrjäseudun ja työttömyyden tai uralla etenemättömyyden läheisestä suhteesta.

Erityisenä monipaikkaisuuteen ja koronaviruksen jälkeiseen aikaan liittyvänä haasteena ja tulevaisuuden kysymyksenä raporteissa ja jokaisessa haastattelussa nousee esille verotuskysymykset ja ajatus kaksoiskuntalaisuudesta. Kysymys on ennen kaikkea kunnallisten palveluiden järjestämisestä. Vaikea ihmisten määrän ennakoitavuus tekee erityisesti koulutus- ja terveystalveluiden mitoittamisesta haastavaa, mikä näkyy esimerkiksi ensimmäisen haastattelukunnan uusien koulujen tilapuu-teina ja korona-ajan terveydenhuollon kapasiteetin riittämättömyyskeskusteluissa. Kaksoiskuntalaisuudella ja verojen jakamisen muutoksella mahdollistettaisiin näiden matkailukuntien kestävämpi toiminta ja saataisiin perifeeriset alueet paremmin osaksi valtion aluepolitiikkaa ja yhtenäistä valtiorakennetta. Siten Pohjois-Suomen tunturikeskukset sekä yleisesti mökkikunnat tulisivat huomioiduksi entistä paremmin. Vastuu monipaikkaisuuden ja kuntien tulevaisuuden edellytyksistä siirtyy tässä mielessä valtion hallinnolle. Siten tuon kuvassa 2. esittämäni monipaikkaisuuden kokonaisuutta esittävään kuvaan mukaan valtion merkityksen kuvassa 3. Lisäksi yritysten toimilla on oma merkityksensä, sillä ne voivat määrittää ihmisten mahdollisuuksia olla monipaikkaisia työnsä puolesta.

Kuva 3. Monipaikkaisuuden kokonaisuus valtion vaikutus mukaan luettuna. Mukailten Huning ym. 2012; Schier ym. 2013a; Hiltunen & Rehunen 2014; Vepsäläinen ym. 2015; Adamiak ym. 2016; Alasalmi ym. 2020; Huovari ym. 2020; Lehtonen ym. 2020; millaista monipaikkaisuutta Suomeen... 2018.

Koronavirus on haastanut Pohjois-Suomen tunturikeskuksia, mutta kokonaiskuvassa nykytilanne ja tulevaisuus näyttävät positiivisena. Vahvuustekijöinä näillä paikoilla on luonto, lastenkotikeskus sekä suhteellisen hyvä saavutettavuus, joiden odotetaan olevan entistä merkittävämpiä tekijöitä tulevaisuudessa. Lisäksi vahvuutena on omiin alueellisiin vahvuuksiin ja brändiin tukeutuminen, minkä takia merkittävää alueellista kilpailuakaan ei esiinny. Erityisenä huomiona haastattelujen perusteella voidaan todeta, että kuntien kokemus omalaatuisuudesta ja identiteetistä kohdistuu paljon niiden kyliin. Kyliä pyritään kehittämään ja markkinoimaan paikkoina, joilla on oma luonne ja yhteisö ja joista ihmiset voivat löytää omanlaisensa paikan. Kyse ei ole siis vain tunturikylistä vaan kylien kokonaisuudesta, joista muodostuu monipuolinen kunta. Tunturikylät toki ovat edelleen monipaikkaisuuden keskuksia, mutta uusille monipaikkaisille asukkaille ja työntekijöille sekä vakiasukkaille myös muut kylät nähdään

potentiaalisina vaihtoehtoina. Haastattelujen perusteella näiden voidaan siis sanoa, että näiden kuntien tärkeitä vahvuuksia ovat monipuolinen ympäristö ja erilaiset kylät, joita yhdistää luonnonläheisyys, rauhallisuus ja yhteisöllisyys.

Monipaikkaisuus on elintärkeä asia näille omalaatuisille paikoille, mutta perimmäisenä toiveena niissä on vakiasukkaiden määrän lisääntyminen. Resilientit keskukset ovat tottuneet olemaan innovatiivisia ja muuttumaan ajassa. Lisäksi ne saavat resursseja siellä vierailevilta ihmisiltä, joten taloudellisesti tilanne ei ole sama kuin monella muulla perifeerisellä alueella. Joka tapauksessa muuttuva yhteiskunta ja väestön monipaikkaisen ja vakituisen väestön määrän muutokset aiheuttavat painetta infrastruktuurille ja kunnan suunnittelulle. Monipaikkaisuus ja koronavirus ovat aiheuttaneet ja tulevat aiheuttamaan tarpeen sopeuttaa kohteiden suunnittelua olosuhteisiin ja kysyntään vastaaviksi. Todellisuus on, että koronavirus pysäytti Pohjois-Suomen tunturikeskusten positiivisen kehityksen ja niiden täytyy hakea keinoja palautua siitä. Suunnittelun näkökulmasta koronavirus on tuore asia, ja sen vaikutuksia osin vasta selvitetään.

Haastattelut, hankkeet, kokeilut, strategiat ja media antavat kuitenkin ymmärtää, että monipaikkaisuus on merkittävä asia ja koronaviruksesta halutaan ammentaa näille pohjoisen matkailukeskuksille positiivisempi tulevaisuus. Tärkeitä kysymyksiä ovat, miten ulkomaan matkailu palautuu kriisistä ja millaiseksi kotimaan matkailu, etätyöskentely, kaupungistumiskehitys ja vapaa-ajan asuminen muotoutuvat koronaviruksen jäätyä taakse. Lisäksi alueiden tulevaisuus linkittyy läheisesti ilmastonmuutoksen vaikutuksiin esimerkiksi talvikauden näkökulmasta, joten kestävyyspanostaminen on tärkeää näille paikoille. Siten Lapin tulevaisuuskuvat 2040-luvulla (Kivinen ym. 2021a) raportissa esitetyt tulevaisuuden trendit, muutostekijät ja skenaariot ovat haastattelujen vahvistamia nostoja. Aineiston perusteella voidaan lopulta sanoa, että monipaikkaisuus ja koronavirus tuottavat Pohjois-Suomen tunturikeskuksille mahdollisuuksia ja haasteita, jotka voivat johtaa positiivisiin asioihin. Tilanteen kääntäminen voitoksi vaatii kuitenkin suunnittelun ja kehittämisen sopeuttamista uuteen kysyntään ja tilanteeseen. Strategiat ja haastattelut osoittavat, että näin myös halutaan toimia.

10 Pohdinta

Tässä työssä olen selvittänyt, millainen merkitys monipaikkaisuudella on Pohjois-Suomen matkailukeskusten suunnitteluun ja millaisena näissä kunnissa nähdään koronaviruksen muovaama tulevaisuus. Matkailukeskusten tulkitsein olevan valtion tasolla perifeerisiä paikkoja, jotka ovat alueellisesti keskuksen roolissa. Monipaikkaisuuden keskiössä olivat ennen kaikkea

vapaaehtoiset ja aktiiviset, työn tai asumisen tiimoilta monipaikkaiset ihmiset. Aihepiiriä tutkiakseni tein kolme puolistrukturoitua haastattelua, joihin osallistui yhteensä viisi henkilöä tutkimusalueen kunnista. Vähäisen haastattelumäärä takia nostin käsittelyyn mukaan Lapin tulevaisuuskuvat 2040-luvulla strategian (Kivinen ym. 2021a) ja Lapin korona exit -tiekartan (Kivinen ym. 2021b). Näin sain parannettua maantieteellistä yleistettävyyttä vähäisestä kuntien ja haastateltavien taustojen jakaumasta huolimatta. Tietynlaisena vääristymän riskinä voidaan esimerkiksi pitää ajatusta, että kunnalle työskentelevän henkilön ”kuuluu” ajatella positiivisesti tulevaisuudesta. Tämä voi vaikuttaa siihen, että haastatteluissa ei noussut esille juurikaan negatiivisia tilannekuvia.

Erityisesti ilmastonmuutoskeskustelua olisi jälkeenpäin ajateltuna voinut lisätä haastatteluihin, sillä se on merkittävä globaali pitkän aikavälin tutkimusalueen toimintaympäristöön vaikuttava muutostekijä. Sen myötä Pohjois-Suomen identiteetille, imagolle ja elinkeinoille tärkeä talvi voi muuttua. Kotimaiset ja ulkomaalaiset turistit matkustavat pohjoiseen edelleen talviolosuhteiden perässä ja talvimatkailun olosuhteiden epävarmuuden lisääntyminen horjuttaisi talvi-imagoon perustuvaa matkailuelinkeinoa. Talviolosuhteiden huononnutta muiden kausien merkitys voisi toisaalta suhteessa kasvaa, sillä tutkimuksen perusteella ihmiset ovat kiinnostuneita luonnonläheisyydestä ympäri vuoden. Alueen kestävyysproblematiikka liittyy esimerkiksi lentoliikenteeseen ja yksityisautoiluun.

Toisaalta positiivinen lähestymistapa voi olla todenmukainen ja realistinen. Avaan tätä näkökulmaa tukevia asioita tässä luvussa. Aineiston perusteella monipaikkaisuus on tärkeä aihepiiri näille kohteilla ja tulevaisuutta pidetään aidosti positiivisten mahdollisuuksien vallitsemana. Edellisten huomioiden saattamana saatujen vastausten voi todeta avanneen hyvin nykyistä tilannetta ja tulevaisuuden odotuksia. Tätä ajatusta vahvistaa se, että strategioissa nostetut kohtalonkysymykset ja muutostekijät tukevat haastatteluissa esille tulleita asioita. Siten haastatteluista, strategioista ja teoreettisesta käsittelystä muodostui toisiaan tukeva paketti, kuten tässä luvussa pyrin kuvaamaan. Aloitan yhteen vetämällä monipaikkaisuuden teoreettista olemusta.

Monipaikkaisuus on ilmiö, jota ei pidä ajatella helposti selitettäväksi tai uudeksi kokonaisuudeksi. Sen historia ylettyy pitkälle, mutta monipaikkaisuus itsessään on jäänyt usein sivurooliin tutkimuksessa. Tutkimusterminä se onkin suhteellisen uusi käsite, joka on viimeisinä vuosikymmeninä korostunut elämäntavan yleistymisen myötä. Yksityisille henkilöille elämäntyylin taustat ja merkitykset ovat moninaiset. Pohjoisen pallonpuoliskon monipaikkaisen elämäntavan kehittymistä yhteiskunnallisesti merkittäväksi ilmiöksi ovat edesauttaneet modernisaation ominaispiirteet, kuten uudet teknologiat, liikkumisen tehostuminen, ihmisten

vapauden kasvu ja työskentelykulttuurin muutokset (Hilti 2016; Weiske ym. 2015). Monipaikkaisuus ei ole enää vain varakkaan eliitin mahdollisuus.

Ilmiön taustalla olevat muuttujat ovat vaikeasti mitattavissa ja siten on ymmärrettävääkin, ettei aihe ole saanut selkeää määritelmää tai roolia yhteiskunnassa. Erilaiset monipaikkaisuuden vivahteet tekevät siitä juuri niin monimuotoisen kuin se on. Mahdollisuudet toteuttaa elämäntapaa vaihtelevat ja sitä rajoittavat erilaiset yhteiskunnalliset ja yksilölliset tekijät. Vapaaehtoisen monipaikkaisuuden taustalla merkittäviä motiiveja ovat erilaiset henkilökohtaiset ja kotitalouden motiivit, halut ja tarpeet. Päällimmäisenä tekijänä on oman ja kotitalouden edun tavoittelu, jolloin voidaan puhua erilaisista hyödyistä ja kustannuksista. Tässä voidaan käyttää Weichhartin (2015a: 62–64) selitystä, jonka mukaan monipaikkaisuus perustuu ajatukseen, että yksilöt, ihmisjoukot ja taloudelliset toimijat pyrkivät heidän tavoitteisiinsa samanaikaisesti tai vaihtelevasti eri paikoissa, koska hyödykkeet, resurssit, ominaisuudet, infrastruktuuri, kulttuuri- ja viihdetarjonta, vapaa-ajan mahdollisuudet ja yleisesti hyötymismahdollisuudet ovat jakautuneet epätasaisesti eri paikkoihin. Liikkuminen eri paikkojen välillä täydentää ihmiset tarpeita ja haluja sekä edistää edun tavoittelua. Oleellista tällöin on, että taloudelliset ja sosiaaliset kustannukset jäävät hyötyjä alhaisemmiksi. Monipaikkaisuuden todennäköisyyden voi karkeasti tiivistää seuraavan lausekkeeseen: Monipaikkaisen elämäntavan valinta = saadut hyödyt + elämänvaiheeseen liittyvät merkitykset ja odotukset + subjektiiviset kokemukset – sosiaaliset ja taloudelliset kustannukset.

Monipaikkaisuus oman edun tavoittelun keinona on jokapäiväistä elämää rakentavaa ja jossain määrin rationaalista toimintaa. Ihminen elää monipaikkaista elämää, koska hänen mielestään järkevintä on liikkua ja kiinnittyä eri paikkoihin. Toisaalta rationaalisuus ei ole itsestäänselvyys tai yksiselitteinen asia. Toiselle rationaalisesti järkevä ratkaisu ei sitä välttämättä ole toiselle, joten arviointi riippuu jonkin verran tarkastelijasta sekä rationaalisuuden perusteista. Rationaalinen toiminta ei myöskään ole välttämättä aina mieluisin ratkaisu vaan se voi olla enemmänkin tilanteen sanelemaa toimintaa. Tällaisella tarkoitan esimerkiksi tilannetta, jossa henkilö on työtön ja siten rationaalisesti kauempana sijaitsevan työn vastaanottaminen voisi olla taloudellisesti järkevää. Tämän vaihtoehdon seurauksena henkilö kuitenkin joutuisi olemaan erossa perheestään. Joku saattaisi kokea rationaalisimmaksi ottaa työn vastaan, kun taas toinen jäädä perheen luo. Toisaalta henkilö voi päättää sosiaalisista ja tunteellisista syistä jäädä perheen luokse, vaikka työ olisi edelleen hänen mielestään se rationaalisin vaihtoehto.

Rationaalisuus on siis suhteellinen konsepti ja se liittyy keskustelun osaksi monipaikkaisuuden moniulotteisuutta. Havaintojen perusteella työskentely ja ansainta ovat tärkeitä vapaaehtoisen monipaikkaisuuteen ajavia voimia. Monipaikkaisuus on houkutteleva vaihtoehto,

kun tarjolla on parempi työpaikka tai korkeampi palkka, mutta pysyvä muuttaminen ei ole mieluisa tai mahdollinen vaihtoehto. Toisaalta samalla työskentely vaikuttaa olevan selkein monipaikkaisuutta rajoittava ja ohjaava tekijä. Monelle ihmiselle se määrittää pitkälti mihin hän sijoittuu ja usein tämä on tarkoittanut asuinpaikkaa kaupungissa. Toinen kysymys sitten on, ovatko he kokeneet kotinsa olevan siellä. Tästä näkökulmasta koronavirus ja etätyöoloikka nousivat tärkeään rooliin. Mitä tapahtuu, jos työn aiheuttama paikkariippuvuus laskee merkittävästi ja pysyvästi yhteiskunnassa? Toki on muistettava, että muutkin asiat vaikuttavat asuinpaikka- ja monipaikkaisuusvalintoihin. Moni ihminen siis haluaa asua kaupungeissa myös monista muista syistä. Mielestäni toistaiseksi taloudellinen näkökulma on kuitenkin ollut yksi vahvimmin ihmisten käyttäytymistä ohjaava ja rajoittava tekijä työpaikkojen sijoittumisen ja työskentelyn paikkariippuvuuden takia. Tämän suhteen jonkin asteinen löyhentyminen näyttää todennäköiseltä, mikä voi antaa tilaa muille vaikuttaville tekijöille. Kehityksestä voi seurata uusia tilallisen käyttäytymisen ja sijoittumisen malleja.

Eri materiaalit antavat ymmärtää, että moni ihminen viettäisi mielellään aikaa maaseuduilla, jos heillä olisi siihen mahdollisuus. Ja niin moni on tehnytkin nyt, kun etä- ja hybridityöskentelyn mahdollisuudet ovat kasvaneet. Käyttäytyminen vaikuttaa liittyneen erityisesti ympäristön laatuun ja hyvän elämän etsimiseen. Varsinkin luonnonläheisyys vaikuttaa olevan monen mielestä yksi hyvän elämän kriteereistä (esim. Pyysiäinen & Vihinen 2020), mikä puhuu maaseutujen puolesta. Työskentelyn paikkariippumattomuuden laskeminen voi tuoda uusia ja pidempiaikaisia monipaikkaisia ja vakituisia asukkaita, millä on positiivinen vaikutus elinvoiman ja esimerkiksi palveluntarjonnan näkökulmasta. Tällaisella kehityksellä voidaan nähdä olevan myös ihmisten elämänlaatua parantava tekijä. Vapauden lisääntyttyä he voivat hakeutua muun muassa Pohjois-Suomen kausimatkalukeskuksiin. Tässä kohtaa voidaan syventää pohdintaa siitä, kuinka tärkeä määrittävä tekijä taloudellinen näkökulma oikeasti on Pohjois-Suomen matkalukeskusten monipaikkaisille. Perustelen kysymystä majoituksen hankkimisen kustannuksilla tai kiinteistön omistajien tulonmenetyksillä. Esimerkiksi vuokramökit voivat aiheuttaa korkeitakin kuluja vakituisen asunnon rinnalle. Mökin omistajan käyttäessä mökkiä omaan tarkoitukseensa hän ei saa siitä tuloja. Lisäksi kohteeseen matkustaminen aiheuttaa kuluja ja perushintataso voi olla matkailukohteessa asuinkuntaa korkeampi.

Siten tunturikeskuksessa asuminen ei ole henkilökohtaisen talouden näkökulmasta välttämättä tehokkain ratkaisu ja muiden taustatekijöiden merkitsevyys on todennäköisesti korkeampi. Ajatusta tukee myös se, että tutkimusalueen paikat sijaitsevat suhteellisen kaukana erityisesti Etelä-Suomen väestönkeskittymistä, kun tyypillisesti vapaa-ajanasunnot sijaitsevat lähellä asuinpaikkakuntia. Taloudellisesta näkökulmasta taloudellisinta olisikin ostaa ykkösasunto

tai ainoa vakiasunto alueelta, sillä niiden hintataso on kaupunkeja alhaisempi. Mahdollisesti paremmat työskentely- ja ansaintamahdollisuudet ovat olleet monipaikkaisten ihmisten keino käydä esimerkiksi pohjoisen tunturikeskuksissa. Näiden ihmisten kodin kokemuksista olisi mielenkiintoista saada enemmän tietoa, sillä se auttaisi ymmärtämään, missä he mieluiten asuivat ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat. Monipaikkaisuuden teorioista rationaalisen valinnan teorian ja jokapäiväisen elämän sosiologian (Weiske ym. 2015) näkemykset vaikuttavat yhdistyvät tässä keskustelussa varsin hyvin, sillä monipaikkaisuuden voidaan nähdä olevan rakentunut pitkälti rationaalisen ajattelun ja jokapäiväisen elämän tarjoaman kehyksen kautta.

On huomattava, että etätyöskentelyn yleistymisen yhteydessä voidaan kysyä vähentääkö vai lisääkö se monipaikkaisuutta. Ihmisen ollessa etätöissä hänen tarpeensa liikkua nimitäin vähenee, jolloin myös työperäisen monipaikkaisuuden tarve laskee. Tutkimukset vaikuttavat lähteneen ajatuksesta, että etäisyys on ollut tärkein monipaikkaisen työskentelyn motiivi. Uskon kuitenkin kehityksen lähinnä muokkaavan monipaikkaisen työskentelyn luonnetta. On hyvin mahdollista, että ihmiset eivät matkusta yhtä paljon pitkiä matkoja töiden perässä, tai hanki uusia työperäisiä kakkosasuntoja. Sitä kuitenkin ilmenee enenevässä määrin, jos ihmiset siirtyvät työskentelemään kaupunkien ulkopuolelle, mutta työpaikat säilyvät isommissa keskitymissä. Tällöin ihminen vaikuttaa useaan eri kuntaan esimerkiksi maksamalla veroja sekä hyödyntämällä etätyökunnan palveluita ja infrastruktuuria. Fyysinen liike näiden paikkojen välillä voi vähentyä, mutta samalla työntekijä tekee töitä digitaalisen monipaikkaisesti. Lisäksi henkilö saattaa joka tapauksessa matkustaa ja tehdä töitä liikkuvasti, tai käyttää erityisiä etätyöpisteitä. Monipaikkaisuuden ja etätyön voimistuminen voi lisäksi nostaa työvoiman tarvetta matkailukeskuksissa, mikä lisää työntekijöiden liikkuvuutta. Joka tapauksessa työ on ollut ja tulee olemaan tärkeässä roolissa ihmisten elämää (Castells 2000: 468–469), joten muutoksen työn teon kulttuurissa ovat oleellisia monipaikkaisuuden lisääntymisen tai vähenemisen taustalla.

Edellisen keskustelun päätteeksi voin todeta monipaikkaisella asumisella olevan elintärkeä merkitys Pohjois-Suomen kausimatkailukohteille. Monipaikkaisen asumisen muodoista (Dittrich-Wesbuer ym. 2013: 410) puhun käytännössä vapaa-ajanasumisesta ja työperäisestä asumisesta. Tutkimusalueen asunnot ovat ennen kaikkea kakkosasuntoja, joista voi kehittyä hybridejä työ- ja vapaa-ajanasuntoja sekä myös ykkösasuntoja, mikäli se on poliittisesti ja kaavoituksellisesti mahdollista. Monipaikkaisen asumisen kohdalla kaksi ongelmakohtaa nousivat erityisesti esille: asuinpaikkatilastoinnin harhaanjohtavuus, asujien tuottamat haasteet kuntien palveluntarjonnalle sekä erityisesti verotus, joka oli haastatteluiden polttavin puheenaihe. Ensimmäisen haastateltavan sanat vaikuttavat tiivistävän tilanteen hyvin: ”monipaikkaisuuden aidon toteutumisen edellytys on jotenkin se verotulojen jako kotikuntien välillä”. Kyse on

pohjimmiltaan siitä, että näillä kausimatkailukunnilla olisi jokin keino ennakoida väestössä tapahtuvia muutoksia ja rahoittaa kunnallisia palveluita.

Haastattelujen perusteella ajankohtaisin keskustelu monipaikkaisuuden osalta liittyykin varainsiirtoon ja sen tuottamiin ongelmiin. Esimerkiksi kaksoiskuntalaisuuden tiimoilta keskusteltu äänioikeuksien muutos ei nimittäin tullut esille. Ongelman ydin on, että ihmiset ovat tilastojen mukaan kaupungeissa, jonne he maksavat myös verotulonsa. Kausimatkailukunnat taas jäävät tilastojen perusteella varjoon ja ovat ongelmissa muun muassa palveluntarjonnan kanssa. Ongelmaksi koetaan, että monipaikkaiset ihmiset eivät osallistu käyttämiensä palveluiden kustantamiseen. Toisaalta myös vapaa-ajan asunnoista maksetaan veroa ja maaseudun palveluita hyödyntävät kaupunkilaiset jättävät taakseen rahaa. Useat palvelut tutkimusalueen matkailukeskuksissa ovat markkinaehtoisia. Ratkaisuja pitäisi kuitenkin etsiä elintärkeiden kunnallisten palveluiden, sekä myös rakentamisen ja kunnallisen infrastruktuurin kehittämisen, osalta. Tällöin puhutaan käytännössä terveydenhuollosta, koulutuksesta sekä rakentamisen suunnittelusta ja toteuttamisesta. Keskusteluun liittyy myös erilaiset maaseutuja varten kehitetyt tukijärjestelmät. Voisiko jonkinasteinen kaksoiskuntalaisuus malli ja erilainen tulojen jako olla keino tukea periferioita luonnollisesti? Tätä tulisi yhteiskunnassa tarkastella.

Monipaikkaisuuden tuottamat haasteet korostuvat selkeästi koronaviruksen aiheuttaman muutoksen myötä. Julkiset ”kasvot” tälle on antanut keskustelut ihmisten siirtymisestä maaseuduille ja terveydenhuollon riittämättömyydestä. Vastuu näistä kysymyksistä siirtyy kuitenkin osin korkeamman tason hallinnolle. Ajatus kaupungistumisen luonnollisuudesta ja maaseudun kuihtuvasta luonteesta on aiheellista siirtää sivuun. Yhteiskunnallisesti Suomea tulisi tarkastella dynaamisena kokonaisuutena, jossa kaupungit ja maaseudut tukevat toisiaan. Näin suomalaisesta aluekehityksestä tuotettaisiin realistisempi kuva. Pohjois-Suomen matkailukeskukset ovat monessa määrin omalaatuisia edelläkävijöitä. Ne ovat pystyneet rakentamaan pienellä asukasmäärällään korkean elintason paikkoja syrjäisille seuduille monipaikkaisuuden kautta. Tunturit ja vaarat matkailuattraktioina ovat auttaneet tässä prosessissa, mutta samalla niiden hyödyntäminen on ollut omien vahvuksiensa tunnistamista ja hyödyntämistä. Monelle mökkikunnalle esimerkiksi rannikko ja järvet toimivat tärkeinä vetovoimatekijöinä. Haastattelujen perusteella näitä syrjäseutujen kohteita auttaa myös, että ne ovat omaksuneet toimintamallin, joka ei perustu vastakkainasetteluun ja puhtaaseen kilpailuun vaan omaan tekemiseen ja yhteistyöhön.

Tästä keskustelusta voidaan huomata, että monipaikkaisella asumisella on sosiaalisia, poliittisia, taloudellisia, suunnittelullisia, hallinnollisia ja ekologisia vaikutuksia alueille, kuten Schier ynnä muut (2013a: 445–448) ja Hilti (2016) kirjoittavat. Pohjois-Suomen

kausimatkailukeskukset ovat tyyppiesimerkkejä paikoista, joissa ihmiset toteuttavat omaa liikkuva elämäntyyliään. Tässä vaiheessa on hyvä huomauttaa, että vaikka työni käsittelyssä on korostunut kaupungeista maaseuduille ja etelästä pohjoiseen suuntautuvat liikkeet, voi kyseessä olla myös pienempien kuntien, matkailukeskusten sekä idän ja lännen välisiä virtoja. Asumisen, monipaikkaisuuden, suunnittelun ja kodin sijainnin näkökulmasta mielenkiintoista on se, että kuntien lopullinen pyrkimys vaikuttaa olevan vakiasukkaiden määrän lisääntyminen. Ensimmäisen haastateltavan ajatus monipaikkaisuuden roolista porttina pysyvään paikallisuuteen kuvaa tätä. Ilmiö on eräänlainen silta, joka parhaassa tapauksessa johtaa pysyvään asumiseen. Hierarkkisesti ajateltuna vakiasuminen on siis korkeimmalla paikalla. Keskusteluun voitaisiin jälleen tuoda varainjakokysymykset, sillä juuri verotukselliset seikat laittavat monipaikkaisuuden ”sillan” tai ”porttiteorian” rooliin. Vaikuttaa siltä, että vakituiset asukkaat tarjoavat tarvittavaa vakautta sekä mahdollisuuksia kestävämmälle ja pitkäjänteisemmälle suunnittelulle. Ja näin asia varmasti on, sillä esimerkiksi vakituisten asukkaiden kouluikäisten määrän ennakoitavuus on ihan eri luokkaa kuin mahdollisten pidempiaikaisten monipaikkaisten perheiden, jotka saattavat tehdä nopeitakin päätöksiä.

Tasapainon tavoittelu ja ihanne näkyy myös kausiluontoisuuden yhteydessä. Ympäri- vuotinen matkailukohde takaa paremman kehitettävyyden, työllisyyden ja suunniteltavuuden kunnalle. Siten on myös huomattava, että käyttämäni termi ”kausimatkailukohde” on joissain määrin huono ja vanhahtava termi, sillä kausien välinen vaihtelu on vähentynyt ja sitä pyritään vähentämään. Pohjois-Suomen matkailukeskukset eivät tahdo olla kausimatkailukohteita vaan ympärivuotisia vapaa-ajan asumisen, työskentelyn ja vakiasumisen kohteita. Koronavirus on uusi voima, mikä voi tuupata näitä kuntia lähemmäksi tavoitteitaan. Kuntarakenteen, suunnittelun, infrastruktuurin ja palvelurakenteen näkökulmasta monipaikkaisuus aiheuttaa tarpeen tarkastella kuntaa kaksijakoisesti: niiden pitää palvella suhteellisen pientä vakiväestöä ja suurta vierailevaa väestöä. Nämä ihmisryhmät asettavat jokseenkin erilaisia vaatimuksia kunnalle. Huomio tulee kiinnittää perhekokonaisuuksiin, koska pari- ja perhesuhteet ovat tärkeä monipaikkaisuuden kannuste ja rajoite. Pohjois-Suomen matkailukuntien etuna on, että niillä on luonnostaan ihmisten arvostamia ominaisuuksia. Niiden täytyy kuitenkin onnistua kytkeytymään osaksi modernia yhteiskuntaa. Tällöin puhutaan saavutettavuudesta ja ennen kaikkea informaatioteknologian ja digitalisoitumisen edistämisestä. Hyvien yhteyksien avulla ihmiset pääsevät näihin paikkoihin helposti ja voivat hoitaa arkiympäristönsä askareita muualle. Se on etätyöskentelyn, etäopiskelun ja sosiaalisen etäkanssakäymisen edellytys. Mitä tehokkaammin eri paikat ovat kytkeytyneet toisiinsa, sitä vapaammin ihmiset voivat elää monipaikkaista elämää.

Fyysisen saavutettavuuden näkökulmasta tutkimusalueella ei vaikuta olevan merkittävää rakenteellista ongelmaa syrjäisestä sijainnistaan huolimatta. Raideverkoston kattavuus on rajoittunut, mutta autotieverkosto ylittää kohteisiin ja lisäksi alueella sijaitsee useita kaupallisen liikenteen lentokenttiä. Kysymys on enemmän ympärivuotisesta palvelutasosta, alueen sisäisestä liikkumisesta, yksityisautoriippuvuuden laskemisesta ja liikkumisen kestävyydestä. Erityisesti lentoliikenteen ympäristövaikutuksen tulisi ottaa huomioon alueen toimintaa kehitettäessä. Spekulatiivisesti esimerkiksi etätyöläisille lentämisestä voi tulla suuremmissa kaupungeissa vierailuja varten tärkeä tehokkaan liikkumisen muoto, mikä voi lisätä lentomatkustamista. Kuten Bendix ja Löfgren (2007: 10–11) kirjoittavat, edullisella lentämisellä on ollut tärkeä vaikutus kakkosasuntojen laajaan levinneisyyteen. Teoreettisesti olisi mahdollista, että lentoyhteyksillä tulisi olemaan uudenlaista työmatka- ja asiointikysyntää, jos ihmiset viettäisivät enemmän aikaa tai asuisivat pohjoisen keskuksissa ja suuntaisivat vain satunnaisesti kaupunkiin.

Rakenteellisesta näkökulmasta katsottuna liikkumisen infrastruktuuria merkittävämpi ongelma on haastattelujen ja teoreettisen käsittelyn perusteella asuinalueiden suunnittelu ja rakentaminen. Tällöin puhutaan erityisesti vakiasuntojen riittämättömyydestä. Tutkimusalueen rakentamista ei sinänsä koske samanlainen toiminnallisen jakautumisen keskustelu kuin kaupungeissa, mutta vakituisen asumisen alueiden alhainen määrä on eräänlainen esimerkki alueiden vääränlaisesta toiminnallisesta jaosta. Suunnittelun ja rakentamisen painopiste on ollut vapaa-ajan asumisessa. Jos kunta ei voi tarjota tonttia tai asuntoa halukkaalle muuttajalle, ei pysyvien asukkaiden määrä välttämättä kasva niin paljon kuin mahdollista eikä monipaikkaisuus voi toimia siinä määrin siltana vakituisen asumiseen. Jos Hiltin (2016: 479–480) ennustus sekä muut ennusmerkit pitävät paikkansa ja monipaikkaisuuden rooli asuntomarkkinoilla kasvaa, täytyy kuntien pystyä ennakoimaan ja vastaamaan tulevaan kysyntään. Koko kunnan infrastruktuurin, suunnittelun, rakentamisen ja palveluntarjonnan on pysyttävä mukana samassa kehityksessä. Ennakoimisen vaikeus aiheuttaa tälle haasteen.

Ylemmällä tasolla monipaikkaisuus muuttaa käsitystä tiloista. Elämäntavan myötä muodostuu paikkojen verkostoja ja virtojen tiloja tarkasti rajautuneiden territorioiden sijasta. Tila, aika ja paikka ovat läheisessä dynaamisessa suhteessa keskenään. Tästä myös suomalaisen kaupunki-maaseutu keskustelun tulisi ottaa oppia ainakin, jos koronaviruksen pysyvät vaikutukset ovat pysyvästi sellaisia kuin ne ovat olleet ja millaisia niiden toivotaan esimerkiksi tutkimusalueella olevan. Merkittävää vastakaupungistumista tuskin tapahtuu, sillä ihmisten siteet kaupunkiin tulevat suhteellisen varmasti säilymään. Syrjäseuduilla vietetty aika voi silti

lisääntyä pysyvästi merkittävästi ja esimerkiksi asumisen asetelma voi kääntyä niin, että ykkös-asunto on syrjäseudulla ja kakkosasunto kaupungissa.

Kausittain kasvavien alueiden määrä (Adamiak ym. 2016; Lehtonen ym. 2020) puhuu puolestaan. Tulevaisuudessa maaseutujen ominaisuuksia saatetaan arvostaa vielä entistä enemmän. Vaikka Pohjoisen tunturikeskuksilla vaikuttaa menevän hyvin, ovat ne jossain määrin alisteisia väestön, työpaikkojen ja pääoman keskittymiselle. Valtio, suuret kaupungit ja yritykset voivat tehdä päätöksiä ja valintoja, jotka hankaloittavat tai parantavat monipaikkaisuuskeskittymien toimintaedellytyksiä. Hierarkkinen asetelma on vielä vahva ja se materialisoituu erityisesti verotuksen kautta. Koronaviruksen voimistama monipaikkaisuus voi tulla tasaamaan suomalaista yhteiskuntaa ja tuomaan syrjäseudut enemmän huomioiduksi. Osin kehitys riippuu siitä, millaiset puitteet valtio tulee kehitykselle tarjoamaan. Tulevaisuutta on kuitenkin mahdollista varmaksi ennustaa ja toistaiseksi emme voi tietää millaiseksi yhteiskunta palaa. Siten aihealue tarjoaa tärkeitä jatkotutkimuskohteita tulevaisuudessa, kun todelliset koronavirukset jälkeiset vaikutukset ovat realisoituneet.

Uudenlaisen kattavan monipaikkaisuusdatan keräämisen tarve on ilmeinen ja yhteiskunnallisen kehittämisen kannalta väestön todelliseen sijaintiin perustuvaan tilastointiin tulisi tulevaisuudessa keskittyä. Sen avulla voidaan saada realistisempi kuva yhteiskunnasta ja tarjota pienemmille kunnille todenmukaisempi ja oikeudenmukaisempi rooli yhteiskunnallisessa vertailussa. Ilmiön historiallisen ja nykytilan hahmottamiseksi voitaisiin esimerkiksi pyrkiä keräämään yhteen hajallaan olevaa tietoa. Tarkastelemalla kakkosasuntojen spatiaalista sijoittumista ja selvittämällä ihmisten sijoittumis- ja ajanviettopreferenssejä kyettäisiin hahmottamaan paremmin esimerkiksi heidän todellista käyttäytymistään, halukkuutta muuttaa maaseutukuntiin ja merkittävimpiä valintojen tekemiseen vaikuttavia taustamuuttujia päätöksenteon, ennakoimisen ja suunnittelun tueksi. Muun muassa asumisen barometrin tuottaminen koronaviruksen jälkeisenä aikana voisi tuottaa mielenkiintoisia havaintoja ihmisten mieltymysten ja toteutuneiden toimien kehityksestä. Yksi tehokas ja nykyaikainen keino olisi hyödyntää puhelindataan perustuvaa tietoa enemmissä määrin, koska sen avulla voidaan selvittää ihmisten todellinen olinpaikka ja liikkumiskäyttäytymisiä. Se tarjoaisi mahdollisuuden tutkia, miten paljon aikaa todellisuudessa vietetään rekisteröidyn kotipaikan ulkopuolella. Puhelindatan haasteeksi voi kuitenkin muodostua aineiston saatavuuteen ja yksityisyyteen liittyvä asiat. Joka tapauksessa uutta aineistoa monipaikkaisuuden ymmärtämiseksi olisi hyvä pyrkiä tuottamaan.

On täysin mahdollista, että etätyöskentelystä ei kehity odotetun kaltaista pysyvää muutostekijää. Tai että lentoliikenteen palautumisen myötä suomalaisten kotimaanmatkailu palaa entiselle tasolle. On myös huomioitava, ettei koronavirus ole ainoa mahdollisesti

merkittävä yhteiskunnan muutostekijä. Luvussa esiin nostettu ilmastonmuutos on tyyppiesimerkki tästä. Perusteltua on joka tapauksessa ajatella, että jotkin pandemiasta seuraavat uudet asiat ovat pysyviä. Varsinkin jos Suomen yhteiskuntarakenne muuttuu koronan jälkeisenä nousukautena, kuten aikaisempien nousukausien aikaan on tapahtunut (Alasalmi ym. 2020: 16). Suomalaisessa keskustelussa, ajattelussa, politiikassa ja suunnittelussa voitaisiin siirtyä monipaikkaisen yhteiskunnan ajatteluun. Varsinkin vapaa-ajan asumiselle ja etätyöskentelylle voidaan odottaa positiivista tulevaisuutta. Kuntien täytyy pystyä seuraamaan muutosta ja kehittyä aktiivisesti. Pohjois-Suomen kausimatkoille monipaikkaisuuden ja koronaviruksen odotetaan tuovan mahdollisuuksia ja hyötyjä joko suoraan tai haasteiden kautta. Hyötyminen edellyttää kehittämisen sopeuttamista uuteen tilanteeseen. Paikat tarvitsevat omanlaisensa alueen vahvuudet ja väkiluvun vaihtelun tuntevan kehittämisprofiilin (Alasalmi ym. 2020: 138–139) ja matkakeskukset vaikuttavat omaavan sen sekä vahvan identiteetin ja ”tekemisen meiningin”.

Koronaviruksen seurauksena suomalainen yhteiskunta voi pysyvästi muuttua syrjäseutumyönteisemmäksi ja monipaikkaiseksi yhteistyön ja monipuolisen ympäristön yhteiskunnaksi, mistä hyötyvät muun muassa Pohjois-Suomen tunturikeskukset. On päivän selvää, että koronavirus on muokannut ihmisten jokapäiväistä elämää ja aiheuttanut haasteita koko yhteiskunnalle pohjoisen tunturikeskukset mukaan luettuna. Suomalaisten uusi pyrkimys maaseuduille on nostanut kuitenkin uudenlaisen toiveikkuuden maaseutukunnissa. Sen myötä ne toivovat saavansa ympärivuotisempaa toimintaa, enemmän vierailijoita, enemmän vakiasukkaita, korkeamman työllisyyden ja kokonaisuudessaan paremman elinvoiman. On hyvin mielenkiintoista nähdä, millaiseksi työskentelyn, vapaa-ajan asumisen ja vakituisen asumisen tavat ja paikat kehittyvät tulevina vuosina. Haasteet, joita koronavirus on nostanut ovat olleet pääosin positiivisia, kuten ensimmäinen haastateltava totesi. Tällöin puhutaan esimerkiksi kasvaneen kysynnän aiheuttamasta koulukapasiteetin riittävyydestä tai tonttien riittämättömyydestä. Tällaiset ongelmat kertovat positiivisesta kehityksestä ja niiden nähdään viittaavan parempaan huomiseen. Joihinkin haasteisiin, kuten terveystalvelujen mitoittamiseen tai verojen jakamiseen, on kuntien vaikea vaikuttaa. Ne eivät kuitenkaan ole jääneet tuleen makaamaan.

Tämän pro-gradun perusteella monipaikkaisuudella on ollut tärkeä rooli Suomessa, ja tämän voi olettaa vahvistuvan tulevaisuudessa. Koronavirus on asia, jonka vaikutuksia on vaikea nähdä positiivisena. Loppuun on kuitenkin todettava, että tässä kontekstissa siitä vaikuttaa seuraavan enemmän hyvää kuin huonoa. Varmuutta meillä ei vielä ole, mutta syrjäseudut vaikuttavat hyötyvän nykyisestä kehityksestä.

Lähdeluettelo

- Adamiak, C., K. Pitkänen & O. Lehtonen (2016). Seasonal residence and counterurbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland. *GeoJournal* 82: 5, 1035–1050.
- Alasalmi, J., H. Busk, V. Holappa, J. Huovari, V. Härmälä, O. Kotavaara, O. Lehtonen, T. Muilu, J. Rusanen & H. Vihinen (2020). Työn ja työvoima alueellinen liikkuvuus ja monipaikkainen väestö. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020: 12, 187 s.
- Aro, T. (2017). Lapin väestön tila nyt ja lähitulevaisuudessa. *Acta Lapponica Fenniae* 15, 2-4.
- Bendix, R. & O. Löfgren (2007). Double Homes, Double Lives? *Ethnologia Europaea Journal of European Ethnology* Volume 37: 1–2, 7–15.
- Brown, F. & D. Hall (2000). Introduction: the paradox of peripherality. *Teoksessa* Brown, F. & D. Hall (toim.): *Tourism in peripheral areas*. Channel view publications, Clevedon.
- Castells, M. (2000): *The rise of the network society*. 2. p. 594. Blackwell Publishers Ltd, Oxford.
- Dick, R. & D. Reuschke (2012). Multilocal Households in the Global South and North: Relevance, Features and Spatial Implications. *Die Erde* 143: 3, 177–194.
- Di Marino, M., J. Lilius & K. Lapintie (2018). New forms of multi-local working: Identifying multi-locality in planning as well as public and private organisations' strategies in the Helsinki region. *European Planning Studies*, 26: 10, 2015–2035.
- Di Marino & K. Lapintie (2018). Exploring multi-local working: challenges and opportunities for contemporary cities. *International planning studies* 25: 2, 129–149.
- Dittrich-Wesbuer A., C. Kramer, C. Duchene-Lacroix & P. Rumpolt (2013). Multi-local living arrangements: approaches to quantification in German language official statistics and surveys. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106: 4, 409–424.
- Goodwin-Hawkins, B., U. Ovaska & T. Oedl-Wieser (2020). Why Covid-19 should make us rethink multilocality. *Robust*. 7.4.2021. <https://rural-urban.eu/news/why-covid-19-should-make-us-rethink-multilocality>
- Haapamatti, K. (2020). Monipaikkaisuus on paluuta luontoyhteyteen. *Maaseutu.fi*. 20.3.2021. <https://www.maaseutu.fi/maaseutuverkosto/viestinta2/terveiset-maalta-ja-maailmalta/monipaikkaisuus-on-paluuta-luontoyhteyteen>
- Halpern, N. (2008). Lapland's airports: facilitating the development of international tourism in a peripheral region. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 8: 1, 25–47.

- Haukkala, T. (2011). Monipaikkaisuus - ilmiö ja tulevaisuus. *Sitran selvityksiä* 54.
- Helminen, V. & M. Ristimäki (2007). Relationships between commuting distance, frequency and telework in Finland. *Journal of Transport Geography* 15, 331–342.
- Hilti, N. (2016). Multi-local lifeworlds: between movement and mooring. *Cultural studies*, 30: 3, 467–482.
- Hiltunen, M. & A. Rehunen (2014). Second home mobility in Finland: Patterns, practices and relations of leisure oriented mobile lifestyle. *Fennia* 192: 1, 1–22.
- Huning, S., O. Bens & R. F. Hüttl (2012). Demographic Change beyond the Urban-Rural Divide: Re-Framing Spatial Differentiation in the Context of Migration Flows and Social Networks. *Die Erde* 143: 1–2, 153–172.
- Huovari, J., H. Vihinen, O. Kotavaara & V. Härmälä (2020). Monipaikkaisuuden tunnistaminen muuttaa väestö- ja aluekehityksen kuvan Suomessa. Policy brief 7/2020, 7 s.
- Hägerstrand, T. (1970). What about people in regional science? *Papers of the regional science association* 24, 7–21.
- Häkkinen, A. (2020). Professori Kimmo Lapintie kritisoi kapeaa kaupungistumisajattelua – ihmisellä voi olla monta asuinpaikkaa ja identiteettiä. *Rakennuslehti*. 27.3.2021. <https://www.rakennuslehti.fi/2020/06/professori-kimmo-lapintie-kritisoi-kapeaa-kaupungistumisajattelua-ihmisella-voi-olla-monta-asuinpaikkaa-ja-identiteettia/>
- Ioannides, D. & S. Gyimóthy (2020). The COVID-19 crisis as an opportunity for escaping the unsustainable global tourism path. *Tourism Geographies* 22: 3, 624-632.
- Jordan, B. (2008). Living a distributed life: multilocality and working at a distance. *Napa bulletin* 30, 28–55.
- Järv, O., E. Willberg, T. Väisänen & T. Toivonen (2020). Kesämökkejä kohti – Liikkumisvirrat Suomessa COVID-19 epidemian aikana. Helsingin yliopisto. 20.3.2021. <https://blogs.helsinki.fi/digital-geography/2020/05/15/kaupungista-kesamokeille-liikkumisvirrat-suomessa-covid-19-epidemian-aikaan/>
- Jääskeläinen, S. (2021). Lisääntyvä monipaikkaisuus kiinnostaa kuntia. *Savon Sanomat* 25.5.2021.
- Kaakinen, E. & M. Siirilä (2020). Kysyimme, mitä tarvittaisiin, että suomalaiset muuttaisivat maalle – saimme 963 vastausta: työ on ykköstoive, ihmisten asenteet ja yksinäisyys pe-lottavat. Yle Uutiset. 20.3.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11649656>
- Kaivoshanke on riski matkailulle (2019). *Pro Ylläs*. 14.6.2021. <https://proyllas.fi/wp/kaivoksesta/riskit-ja-vaikutukset/matkailu/>
- Kauppila, P. (2004). Matkailukeskusten kehitysprosessi ja rooli aluekehityksessä

- paikallistasolla: esimerkkeinä Levi, Ruka, Saariselkä ja Ylläs. *Nordia Geographical Publications Volume 33*: 1, 1–260.
- Kauppila, P. (2009). Perifeeristen matkailukeskusten vapaa-ajanasunnot. Pohjoismainen näkökulma. *Alue ja Ympäristö* 38: 1, 59–66.
- Kiikkala, M. (2021). Vuonna 2021 katse kohti tulevaa – etätyöt ja monipaikkaisuus ovat tulleet jäädäkseen. Maa- ja metsätalousministeriön blogi. 21.3.2021. <https://mmm.fi/blogit/-/blogs/vuonna-2021-katse-kohti-tulevaa-etatyot-ja-monipaikkaisuus-ovat-tulleet-jaadakse>
- Kiili, E. (2020). Maaseutu ajankohtaisempi kuin aikoihin. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen blogi. 20.3.2021. <https://etelapohjanmaanely.wordpress.com/2020/12/15/maaseutu-ajankohtaisempi-kuin-aikoihin/>
- Korona todella toi vilkkaan mökkeilykesän: Suurissa kesäkunnissa jopa 75 prosenttia enemmän mökkikauppoja kesäkuussa (2020). Yle Uutiset. 2.4.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11437103>
- Koski, S. & A. Pikkarainen (2021). Totta se on! Muuttoliike Suomessa kääntyi radikaalisti – katso tilanne karttagrafiikoista. Iltalehti. 13.5.2021. <https://www.iltalehti.fi/koti-maa/a/cc7aeca5-8948-4aeb-82c5-81d8e65c848c>
- Kotavaara, O., O. Lehtonen, J. Alasalmi, J. Huovari & N. Kotavaara (2020). Alueiden välinen työssäkäynti ja työperäinen monipaikkainen asuminen Suomessa – merkitykselliset vai marginaaliset virrat? *Alue ja ympäristö* 49: 1, 69–86.
- Lapin liitto (2019). 28.4.2021. <https://lapinluotsi.fi/yhteystiedot/>
- Lapintie, K. (2020). Elävät ja kuolleet sielut: Monipaikkaisuus suunnittelun ja hallinnon haasteena. Uudenmaanliitto. 21.3.2021. https://www.uudenmaanliitto.fi/aluekehitys/tulevaisuuskirja/uusi_urban/elavat_ja_kuolleet_sielut_monipaikkaisuus_suunnittelun_ja_hallinnon_haasteena.36896.blog
- Larsson, L. & D. K. Müller (2017). Coping with second home tourism: responses and strategies of private and public service providers in western Sweden. *Current issues in tourism* 22: 16, 1958–1974.
- Lehtonen, O., O. Kotavaara, T. Muilu, H. Vihinen & J. Huovari (2020). Kausiväestö moninaistaa kuvaa aluerakenteen kehityksestä Suomessa. *Terra* 132: 2, 69–84.
- Lemettinen, J. (2020). Jäisinkö maalle? – monipaikkaisuus ja maallemuutto nosteessa. Maaseutu.fi. 20.3.2021. <https://www.maaseutu.fi/maaseutuverkosto/viestinta2/terveiset-maalta-ja-maailmalta/jaisinko-maalle-monipaikkaisuus-ja-maallemuutto-nosteessa>
- Lentoasemat Suomessa (2021). Finavia. 17.5.2021. <https://www.finavia.fi/fi/lentoasemat>

- Little, J., J. Clements & O. Jones (1998). Rural challenge and the changing culture of rural regeneration policy. *Teoksessa* Oatley, N. (toim.): Cities, economic competition and urban policy, 127-145. Paul Chapman Publishing Ltd, London.
- Lumoudu Lapin matkailukohteista. House of Lapland. 15.4.2021. <https://www.lapland.fi/fi/matkailu/tutustu-lappiin/>
- Lück, D. & N. F. Schneider (2010). Introduction to the special issue on Mobility and family: Increasing job mobility – Changing family lives. *Zeitschrift fur Familienforschung* 2: 2, 135–148.
- Lähdetluoma, M. (2020). Yhä useampaa kiinnostaa mökkinsä muuttaminen vakituiseksi asunnoksi – maalle muuttaja ei aina kaipaa edes vesivessaa. Yle Uutiset. 20.3.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11618909>
- Lähdetluoma, M. (2021). Kaksoiskuntalaisuus nousi esiin vaalien alla – tutkija toivoisi pilottialuetta kokeilemaan erilaisia malleja. Yle Uutiset. 3.5.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11872915>
- Melamies, E. (2021). Etätyöpaketit tulivat pysyvästi tunturikeskusten tarjontaan – Aasialaiset koodarit olivat tulossa etätöihin Leville jo ennen koronaa. Kaleva. 21.3.2021. <https://www.kaleva.fi/etatyopakettit-tulivat-pysyvasti-tunturikeskusten-t/3257506>
- Millaista monipaikkaisuutta Suomeen – Selvitys kaksoiskuntalaisuudesta (2018). *Valtiovarainministeriön julkaisu* 3/2018, 74 s.
- Muuttoliike 2020 (2021). Tilastokeskus. 13.5.2021. https://www.stat.fi/til/muutl/2020/muutl_2020_2021-05-12_tie_001_fi.html
- Nadler, R. (2009). Multilocality: An emerging concept between the terms of mobility and migration. 35 s.
- Naturpolis (2021). 22.4.2021. <https://www.naturpolis.fi/fi/>
- Nieminen, J. (toim.) (2020). Lapin alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2020. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja* 2020: 50. 174 s.
- Ohjelman kolme polkua. Maaseutuparlamentti. 21.3.2021. <https://www.maaseutuparlamentti.fi>
- Ohnmacht, T., H. Maksim & M. M. Bergman (2009). Mobilities and Inequality – An Introduction. *Teoksessa* Ohnmacht, T., H. Maksim & M. M. Bergman (toim.): Mobilities and Inequality, 1-4.
- Onali, A. (2020). Suomi kieltää virolaisten työntekijöiden pendelöinnin – Betonimies Janar Liivak joutuu valitsemaan työn tai perheen. 9.6.2021. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006446347.html>
- Outila, T. (2009). Eri maankäyttömuotojen yhteensovittaminen matkailualueiden

- suunnittelussa. *Teoksessa* Tyrväinen, L., M. Kurttila, T. Sievänen & S. Tuulentie (toim.): Hyvinvointia metsästä, 85–97. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Parhiala, K., K. Pitkänen, A. Strandell, A. Rehunen & T. Suomela (2020). Miten huomioida monipaikkainen elämä terveystalvelujen järjestämisessä. *Päätösten tueksi* 1/2020, 1–4.
- Pilke, A. (2020). Uudenmaan eristys puretaan jo tänään, pääministeri Marin vetoaa: "Nyt ei ole oikea aika lähteä mökille". Yle uutiset. 2.4.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11306007>
- Pitkänen, K. & A. Strandell (2018). Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys. *Maaseudun uusi aika* 2–3, 6–23.
- Pitkänen, K., O. Hannonen, S. Toso, N. Gallent, I. Hamiduddin, G. Halseth, C. M. Hall, D. K. Müller, A. Treivish & T. Nefedova (2020). Second homes during corona – safe or unsafe haven and for whom? Reflections from researchers around the world. *Finnish journal of tourism research* 16: 2, 20-39.
- Pittoa ja vetoa Kuhmoon -hanke. Kuhmon kaupunki. 21.3.2021. <https://www.kuhmo.fi/tyo-ja-yrittaminen/yrityspalvelut/hankkeet/pittoa-ja-vetoa-kuhmoon/>
- Pyysiäinen, J. & H. Vihinen (2020). Maaseutubarometri 2020. Tutkimusraportti osa 1.
- Rantanen, M., T. Pihkala, T. Hyyryläinen, S. Kujala, I. Juva, O. Lehtonen, E. Paulus (2019). Kohti dialogia. Vapaa-ajan asuminen Etelä-Savon voimavaraksi. *Raportteja* 198. Ruralia Instituutti, Helsingin yliopisto.
- Reuschke, D. (2006). *Dwelling arrangements and meaning issues of dwelling in a multilocal way of life for job reasons*. 20 s.
- Reuschke, D. (2010). Job-induced Commuting between Two Residences – Characteristics of a Multilocal Living Arrangement in the Late Modernity. *Comparative Population Studies* 35: 1, 107-134.
- Reuschke, D. (2012). Dwelling conditions and preferences in a multilocal way of life for job reasons. *Journal of housing and built environment* 27: 1, 11–30.
- Rigatelli, S. (2020). Pohjoiskarjalaiselta maatilalta pyöritetään nyt amerikkalaisen somejätin VIP-suhteita ja start-upia – Suomesta voisi tulla huippusaajien etätyöparatiisi. Yle Uutiset. 21.3.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11550800>.
- Rolshoven, J. (2007). The temptation of the provisional. *Ethnologia Europaea Journal of European Ethnology* 37: 1–2, 15-25.
- Schier, M., N. Hilti, H. Schad, C. Toppel, A. Dittrich-Wesbuer & A. Monz (2013a). Residential multi-locality studies – the added value for research on families and second homes. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106: 4, 439–452.
- Schier, M., T. Schlinzig & G. Montanari (2013b). The Logic of Multi-Local living

- arrangements: Methodological challenges and the potential of qualitative approaches. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106: 4, 425–438.
- Schmidt-Kallert, E. (2009). A new paradigm of urban transition: tracing the livelihood strategies of multi-locational households. *Die Erde* 140: 3, 319–336.
- Schriewer, K. & I. E. Berg (2007). Being Misleading About Where One Resides European Affluence Mobility and Registration Patterns. *Ethnologia Europaea* 37: 1–2, 98–106.
- Seidl, D. (2007). Breaking Out into the Everyday German Holiday-Home Owners in Italy. *Ethnologia Europaea* 37: 1–2, 105–114.
- Simola, A. (2020). Saarikko: Etätyön mahdollisuus laajennettava myös koronakriisin jälkeiselle ajalle – maailmalla suuryritykset näyttäneet jo mallia. Yle Uutiset. 20.3.2021. <https://www.kaleva.fi/saarikko-etatyon-mahdollisuus-laajennettava-myos-k/3144014#kommentit>
- Strandell, A., K. Pitkänen & A. Rehunen (2020). Miten kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen vaikuttavat vapaa-ajan asumisen suosioon? *Matkailututkimus* 16: 1, 74–92.
- Suomalaisten matkailu (2021). *Tilastokeskus*. 11.6.2021. https://www.stat.fi/til/smat/2020/smat_2020_2021-03-30_kat_002_fi.html
- Tule etätöihin Leville ja nauti vapaa-ajalla paraista harrastusmahdollisuuksista (2021). Visit Levi. 29.4.2021. <https://www.levi.fi/info/etatyo.html>
- Tuulentie, S. & K. Pitkänen (2014). Maaseutu pistäytymispaikkana. *Teoksessa* Tyrväinen, L., M. Kurttila, T. Sievänen & S. Tuulentie (toim.): Hyvinvointia metsästä, 85–97. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Tuulentie, S. & M. Hakkarainen (2014). Matkailu pohjoisen maaseudun työnä. *Teoksessa* Tyrväinen, L., M. Kurttila, T. Sievänen & S. Tuulentie (toim.): Hyvinvointia metsästä, 141–152 s. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Tuulentie, S. & S. Sarkki (2009). Kun kylästä tulee keskus. *Teoksessa* Tuulentie, S. (toim.): Turisti tulee kylään. Matkailukeskukset ja lappilainen arki, 9–28. Minerva kustannus, Helsinki.
- Urry, J. (2007). *Mobilities*. 335 s. Polity Press, Cambridge.
- Vaarama, V. (2017). Poromatkailu on jo yhtä isoa liiketoimintaa kuin perinteinen poronhoito. Yle Uutiset. 14.6.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-9506088>
- Van der Klis, M. & L. Karsten (2009). Commuting partners, dual residences and the meaning of home. *Journal of Environmental Psychology* 29, 235–245.
- Vanninen, S. (2016). Onko Suomesta tulossa tuhansien hylättyjen mökkien maa? Savon Sanomat. 2.4.2021. <https://www.savonsanomat.fi/paikalliset/3045031>

- Vepsäläinen, M., A. Strandell & K. Pitkänen (2015). Muuttuvan vapaa-ajan asumisen hallinnan haasteet kunnissa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 53: 2, 13–38.
- Weichhart, P. (2015a). Multi-Local living arrangements – terminology issues. *Teoksessa* Weichhart, P. & P. A. Rumpolt (toim.): *Mobile and double settled. Studies on Residential Multilocality*, 61–82. University of Vienna Institute for Geography and Regional Research, Wien.
- Weichhart, P. (2015b). Residential multi-locality: in search of theoretical framework. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106: 4, 378–391.
- Weiske, C., K. Petzold & H. Schad (2015). Multi-Local living – The Approaches of Rational Choice Theory, Sociology of Everyday Life and Actor-Network Theory. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106: 4, 392–408.
- Willberg, E., O. Järv, T. Väisänen & T. Toivonen (2021). Escaping from Cities during the COVID-19 Crisis: Using Mobile Phone Data to Trace Mobility in Finland. *International Journal of Geo-Information* 10: 2, 1–17.
- Wood, G., N. Hilti, C. Kramer & M. Schier (2015). A residential perspective on multilocality: editorial. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106: 4, 363–377.

Aineistolähteet

- Kivinen, K., I. Lappalainen, J. Schreck & E. Vasara (2021a). *Lapin tulevaisuuskuvat 2040 luvulla*. 35 s.
- Kivinen, K., I. Lappalainen, J. Schreck & E. Vasara (2021b). *Lapin korona exit -tiekartta*. 59 s.

Liitteet

Liite 1. Puolistrukturoidun haastattelun kysymykset

1.	Saako nauhoittaa?
2.	Saako työssä käyttää nimeäsi, työpaikkaasi ja työskentelykuntaasi?
3.	Esittelisitkö itsesi ja toimenkuvasi?
4.	Onko monipaikkaisuus käsitteenä tuttu?
5.	Lähteiden perusteella monipaikkaisuus ilmenee Pohjois-Suomen matkailukeskuksissa erityisesti kaupungeista suuntautuvana kausiluontoisena vapaa-ajan asumisena. Pitääkö tämä paikkansa? Miten muuten monipaikkaisuus ilmenee kunnassanne?
6.	Millaisia mahdollisuuksia ja hyötyjä monipaikkaisuus tuottaa alueelle?
7.	Millaisia haasteita monipaikkaisuus tuottaa alueelle?
8.	Miten monipaikkaisuuden tuottamat hyödyt ja haasteet eroavat suhteessa vakiasumiseen?
9.	Huomioidaanko monipaikkaisuus osana suunnittelua ja kehittämistä kunnassa ja miten? <ul style="list-style-type: none">- Vaikuttaako monipaikkaisuus alueen infrastruktuuriin ja jos niin miten?- Kertoisitko jonkin esimerkin siitä, kuinka on huomioitu?- Onko kunnassa suunnitelmia tai hankkeita, joilla pyritään huomiomaan monipaikkaisuus?
10.	Onko monipaikkaisuuden tiimoilta havaittavissa alueellista kilpailua?
11.	Pyrkiikö kunta houkuttelemaan monipaikkaisia ihmisiä ja jos niin kuinka?
12.	Korostuuko jonkin tai joidenkin ihmisryhmien merkitys monipaikkaisuuden näkökulmasta kunnassa/alueella?
13.	Tutkimusten mukaan ihmisillä on eriarvoiset mahdollisuudet olla monipaikkaisia omasta tahdostaan. Pyritäänkö/tulisiko tasa-arvoa parantamaan suunnittelun avulla? Miksi/ miten ja miksi ei?
14.	Millaisia veto- ja pitovoimatekijöitä kunnassa on tunnistettu? <ul style="list-style-type: none">- Millaiseksi arvioitte tunturin merkityksen kunnan matkailuattraktion monipaikkaisuuden kannalta?
15.	Millaiseksi arvioitte alueen saavutettavuuden ja sen vaikutuksen monipaikkaisuuteen?
16.	Kuinka paljon kunta voi tehdä monipaikkaisuuden eteen ja kuinka paljon kyse on valtion politiikasta ja lainsäädännöstä?
17.	Onko kaksoiskuntalaisuus-ajatus tuttu? <ul style="list-style-type: none">- Millaiseksi koette ajatuksen?
18.	Miten koronavirus on vaikuttanut monipaikkaisuuteen kunnassa?
19.	Millaisia vaikutuksia koronaviruksella odotetaan olevan pitkällä aikavälillä? Vakiasuminen, loma-asuminen, vietetyn ajan kesto, palveluntarjonta yms. <ul style="list-style-type: none">- Voisiko koronaviruksesta seurata positiivisia vaikutuksia kunnan elinvoiman ja kehittämisen kannalta?- Vaikuttaako korona vakituisen ja kausittaisen väestön kehitysodotuksiin?- Mitä kehitysmahdollisuuksia/ hyödyntämätöntä potentiaalia on?
20.	Millainen merkitys etätyöskentelyllä odotetaan olevan osana ihmisten käyttäytymistä, alueen suunnittelua ja palveluntarjontaa? <ul style="list-style-type: none">- Kuinka etätyö huomioidaan kunnassa?
21.	Haluaisitteko vielä lisätä jotain?